

มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง “แนวทางการพัฒนาการจัดกิจกรรมการศึกษาเพื่อทักษะชีวิต ศูนย์การศึกษา นอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย อำเภอบางซ้าย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” ผู้วิจัยได้ รวบรวมแนวความคิด ทฤษฎี เอกสาร ตำรา และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาการจัดกิจกรรมการศึกษาเพื่อทักษะชีวิต
  - 1.1 ความหมายของทักษะชีวิต
  - 1.2 องค์ประกอบของทักษะชีวิต
  - 1.3 การดำเนินงานการจัดกิจกรรมการศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะชีวิต
  - 1.4 มิติของการศึกษานอกระบบโรงเรียน
2. แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการศึกษานอกโรงเรียน
3. แนวคิดเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้
  - 3.1 ความหมายของกิจกรรมการเรียนรู้
  - 3.2 หลักการจัดการกิจกรรมการเรียนรู้
  - 3.3 กระบวนการเรียนรู้ในการจัดกิจกรรม
4. แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน
  - 4.1 ความหมายของการเรียนการสอน
  - 4.2 หลักการจัดการเรียนการสอนโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
  - 4.3 การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน
5. แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม
  - 5.1 ความหมายของการมีส่วนร่วม
  - 5.2 ความสำคัญของการมีส่วนร่วม
  - 5.3 รูปแบบ ลักษณะ หรือชนิดของการมีส่วนร่วม
  - 5.4 ขั้นตอนของการมีส่วนร่วม
6. แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนา และการจัดทำแผนกลยุทธ์
  - 6.1 ความหมายของการพัฒนา
  - 6.2 แนวคิดเกี่ยวกับการจัดทำแผนกลยุทธ์
7. ศูนย์ศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอบางซ้าย
8. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
  - 8.1 งานวิจัยในประเทศ
  - 8.2 งานวิจัยต่างประเทศ

1. แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนากิจกรรมการศึกษาเพื่อทักษะชีวิต

1.1 ความหมายของทักษะชีวิต

ทักษะชีวิต เป็นคำที่มีการให้คำนิยามไว้ทั้งจากหน่วยงานและนักวิชาการศึกษา ที่ทำการศึกษาในเรื่องนี้และมีการนำมาเผยแพร่ ดังนี้

องค์การอนามัยโลก (WHO. 1997 : 1) ได้อธิบายว่าเป็นความสามารถอันประกอบด้วย ความรู้ เจตคติ และทักษะ ซึ่งสามารถจัดการกับปัญหารอบ ๆ ตัว ให้อยู่รอดในสภาพสังคมและวัฒนธรรมยุคปัจจุบัน ได้อย่างมีความสุขและเตรียมพร้อมสำหรับการปรับตัวในอนาคต

ประเสริฐ ต้นสกุล และคณะ (2538 : 25) ให้ความหมายของทักษะชีวิตว่า เป็นความสามารถ และความชำนาญในการประเมินและวิเคราะห์สถานการณ์ เพื่อตัดสินใจเลือกทางแก้ปัญหาทางพฤติกรรมและสังคม ที่เกิดขึ้นในชีวิตได้อย่างมีประสิทธิภาพ

กระทรวงสาธารณสุข (2541 : 1) ให้ความหมายทักษะชีวิตไว้ว่า เป็นความสามารถอันประกอบด้วยความรู้ เจตคติ และทักษะในอันที่จะจัดการกับปัญหารอบ ๆ ตัวในสภาพสังคมปัจจุบัน และเตรียมพร้อมสำหรับการปรับตัวในอนาคต ไม่ว่าจะเป็นเรื่องเพศ สารเสพติด บทบาท ชาย-หญิง ชีวิตครอบครัว สุขภาพ อิทธิพลของสื่อ สิ่งแวดล้อม จริยธรรม ปัญหาสังคม ฯลฯ

กรมวิชาการ (2543 : 6) ให้ความหมายไว้ว่า ทักษะชีวิต หมายถึง ความสามารถของบุคคลที่จะคิด ตัดสินใจ แก้ปัญหา และปรับตัวให้มีพฤติกรรมที่ถูกต้อง สามารถจัดการกับความต้องการปัญหา และสถานการณ์ต่าง ๆ เพื่อให้สามารถดำเนินชีวิตอย่างเหมาะสมกับสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปให้มีสุขภาพดีทั้งด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์และสังคม ร่วมสร้างสรรค์สังคมให้เป็นสังคมที่มีสุขภาพดี

ทองคูณ หงส์พันธ์ (2553 : ออนไลน์) กล่าวว่า ทักษะชีวิต เป็นความสามารถพื้นฐานที่ทุกคนจำเป็นต้องมี และใช้ในการดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข โดยไม่เป็นภาระของสังคม เป็นลักษณะหรือความสามารถเชิงสังคมจิตวิทยา ซึ่งต้องเป็นทักษะภายในที่ช่วยให้สามารถเผชิญสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันได้อย่างมีประสิทธิภาพ

สำนักบริหารงานการศึกษานอกโรงเรียน (2547 : 2) กล่าวว่า ทักษะชีวิต หมายถึง ความสามารถในการนำความรู้และประสบการณ์ไปใช้ในการจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นในชีวิตหรือปัญหารอบ ๆ ตัวที่เกิดขึ้นในสังคมปัจจุบัน เพื่อให้ตนเองดำรงชีวิตอยู่ร่วมกับบุคคลอื่น ได้อย่างมีความสุข

กรมการศึกษานอกโรงเรียน (2547 : 6) ได้ให้ความหมายของ ทักษะชีวิต ว่าเป็นความสามารถของบุคคล ที่ประกอบด้วยความรู้ เจตคติ และทักษะในการจัดการกับปัญหารอบ ๆ ตัว ทั้งในสภาพปัจจุบันและเตรียมความพร้อมสำหรับการปรับตัวในอนาคต ไม่ว่าจะเป็นชีวิตครอบครัว

มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

13

สุขภาพ อิทธิพลสื่อ คุณธรรม จริยธรรม ปัญหาสังคม ปัญหาเรื่องโรคเอดส์ ปัญหาเกี่ยวกับสารเสพติด หรือแม้กระทั่งปัญหาอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิตในสังคม โดยให้สามารถจัดการกับปัญหาต่าง ๆ ได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม

สรุปได้ว่า ทักษะชีวิต หมายถึง ความสามารถโดยรวมของบุคคล อันประกอบด้วยกระบวนการคิดวิเคราะห์และประเมินเหตุการณ์ต่าง ๆ ซึ่งเกี่ยวกับตนเองในชีวิตประจำวันอย่างมีเหตุผล โดยนำข้อมูลจากการสะสมประสบการณ์มาใช้ประกอบการพิจารณา เพื่อตัดสินใจและสามารถเลือกใช้ทักษะต่าง ๆ เช่น การสื่อสาร การสร้างสัมพันธภาพกับผู้อื่น ในการแก้ปัญหาและปรับตัวให้สามารถเผชิญสถานการณ์หรือปัญหาทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจและสังคม จนสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างเหมาะสมและมีความสุข

1.2 องค์ประกอบของทักษะชีวิต

องค์การอนามัยโลก (WHO, 1997 : 2) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของทักษะชีวิตในแต่ละประเทศ แต่ละวัฒนธรรมว่าโดยธรรมชาติแล้วจะมีความแตกต่างกันไปตามสถานการณ์ ตามภาพรวมจะพบว่า มีทักษะชีวิตพื้นฐานหรือทักษะชีวิตหลัก (Core life skills) ที่ใช้ในการส่งเสริมสุขภาพและการมีสุขภาพที่ดีของเด็กและวัยรุ่น สามารถสรุปได้ 10 องค์ประกอบ ดังนี้

1. ทักษะการตัดสินใจ (Decision making) หมายถึง เป็นทักษะที่จะช่วยให้บุคคลมีการตัดสินใจในการกระทำสิ่งต่าง ๆ ในชีวิต ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ภายใต้หลักของเหตุและผล คือ มีการประเมินทางเลือก และประเมินผลของการตัดสินใจเลือกทางนั้น

2. ทักษะการแก้ปัญหา (Problem solving) หมายถึง เป็นทักษะที่จะช่วยให้บุคคลสามารถแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่ผ่านเข้ามาในชีวิต และส่งผลทำให้เกิดภาวะตึงเครียดทั้งร่างกายและจิตใจของเขา

3. การมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ (Creative thinking) เป็นส่วนที่จะสนับสนุนการตัดสินใจและแก้ปัญหาจากการค้นหาทางเลือกต่าง ๆ และผลที่เกิดขึ้นในแต่ละทางเลือก โดยสามารถนำเอาประสบการณ์มาใช้ในการปรับตัวในชีวิตประจำวันได้อย่างเหมาะสม แม้ว่าบางครั้งจะยังไม่มีการตัดสินใจและแก้ไขปัญหาก็ตาม ความคิดสร้างสรรค์ยังช่วยให้บุคคลสามารถปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นได้

4. การมีความคิดอย่างมีวิจารณญาณ (Critical thinking) เป็นความสามารถของบุคคลในการวิเคราะห์ สังเคราะห์ แยกแยะข้อมูลข่าวสาร และประเมินปัจจัยต่าง ๆ จากปัญหาและสถานการณ์ต่าง ๆ ที่อยู่แวดล้อมตัวเรา และปัจจัยแวดล้อมที่มีอิทธิพลจากสื่อชนิดต่าง ๆ ที่มีผลต่อการดำเนินชีวิตของบุคคล

มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

14

5. ทักษะการสื่อสารได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Effective communication) เป็นความสามารถในการใช้คำพูด ท่าทาง เพื่อแสดงความรู้สึกนึกคิดของตนได้อย่างถูกต้องเหมาะสมต่อขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม สถานการณ์ต่าง ๆ โดยสามารถที่จะแสดงความคิดเห็น ความต้องการ การขอร้อง การตักเตือน การช่วยเหลือและการปฏิเสธอีกทั้งสามารถรับรู้ถึงความรู้สึกนึกคิดของอีกฝ่ายได้ด้วย

6. ทักษะการสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล (Interpersonal relationship skills) เป็นความสามารถของบุคคลในการมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่นได้อย่างเหมาะสม สามารถที่จะรักษาเพื่อให้ดำรงไว้ซึ่งความสัมพันธ์ที่ดี ซึ่งจะนำไปสู่การอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างปกติสุขและรวมถึงแรงสนับสนุนทางสังคมที่ได้จากการรักษาสัมพันธภาพที่ดีของบุคคลในครอบครัว

7. ความสามารถที่จะตระหนักรู้ในตนเอง (Self – awareness) เป็นความสามารถของบุคคลในการเข้าใจจุดดี – จุดด้อยของตนเอง อะไรที่ตนเองต้องการ และอะไรที่ตนเองไม่ต้องการ และเข้าใจในความแตกต่างระหว่างบุคคล ไม่ว่าจะในแง่ของความสามารถ เพศ วัย ระดับการศึกษา หรืออาชีพ นอกจากนี้ยังส่งผลต่อการสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคลอีกด้วย

8. ความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น (Empathy) เป็นความสามารถในการที่จะเข้าใจถึงความเหมือนหรือความแตกต่างระหว่างบุคคล ถึงแม้จะไม่คุ้นเคย ก็จะช่วยให้เราเข้าใจและยอมรับในความแตกต่างของบุคคลอื่น ไม่ว่าจะในแง่ของความสามารถ เพศ วัย ระดับการศึกษา ศาสนา ฯลฯ โดยเฉพาะบุคคลที่ต้องการได้รับความช่วยเหลือและการดูแลเป็นพิเศษจากสังคม

9. การจัดการเกี่ยวกับภาวะอารมณ์ (Coping with emotions) เป็นความสามารถในการควบคุมอารมณ์ การรู้จักและเข้าใจอารมณ์ของตนเองและผู้อื่น อีกทั้งรู้วิธีการจัดการกับอารมณ์ ซึ่งจะทำให้สามารถตอบสนองและแสดงพฤติกรรมออกมาได้อย่างถูกต้องเหมาะสม

10. การจัดการเกี่ยวกับความเครียด (Coping with stress) เป็นความสามารถของบุคคลในการรับรู้ถึงสาเหตุและรู้วิธีการผ่อนคลายความเครียด และแนวทางในการควบคุมระดับความเครียด เพื่อให้เกิดความเบี่ยงเบนพฤติกรรมไปในทิศทางที่ถูกต้องเหมาะสม เพื่อการลดปัญหาต่าง ๆ

กรมวิชาการ (2543 : 6) ได้สรุปทักษะชีวิตที่จำเป็นในการพัฒนาพฤติกรรมสุขภาพของเด็กและเยาวชน ระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา มีดังต่อไปนี้

1. การรู้จักตนเอง เข้าใจตนเองและเห็นคุณค่าของตนเอง
2. การรู้จักคิดอย่างมีวิจารณญาณและคิดสร้างสรรค์
3. การรู้จักตัดสินใจและแก้ไขปัญหา
4. การรู้จักแสวงหาและใช้ข้อมูลความรู้

มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

15

5. การสื่อสารและสร้างสัมพันธภาพกับผู้อื่น
  6. การจัดการภาวะอารมณ์และความเครียด
  7. การปรับตัวท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงและริเริ่มสิ่งใหม่
  8. การตั้งเป้าหมาย การวางแผนและการดำเนินการตามแผน
  9. ความเห็นใจผู้อื่น ความรับผิดชอบต่อสังคมและในสิ่งที่ได้จากรอบตัว
- ธนพัชร แก้วปฏิมา (2547 : 17-20) ได้นำเสนอคุณลักษณะทักษะชีวิตไว้ดังนี้

1. การคิดอย่างมีวิจารณญาณ (Critical thinking) หมายถึง ความสามารถของบุคคล การนำข้อมูลมาใช้วิเคราะห์หาคำตอบที่ สามารถแยกแยะข่าวสาร ปัญหาสถานการณ์ต่าง ๆ รอบตัวตามความเป็นจริง รวมทั้งสามารถประเมินคุณ-โทษ และคุณค่าที่แท้จริงในเรื่องการแต่งกาย การใช้ประโยชน์จากสื่อเทคโนโลยี และตระหนักถึงผลกระทบจากสารเสพติดซึ่งอาจมีอิทธิพล ทำให้เกิดพฤติกรรมไม่เหมาะสม

2. การคิดสร้างสรรค์ (Creative thinking) หมายถึง ความสามารถในการคิดเชิงสังเคราะห์ ข้อมูลจากประสบการณ์ ในประเด็นของการหาทางเลือกหรือหาทางออกของการตัดสินใจและ แก้ปัญหาเกี่ยวกับสื่อเทคโนโลยี และสารเสพติดด้วยมุมมองที่หลากหลาย ตลอดจนสามารถ คาดการณ์ผลกระทบอันเกิดจากการเลือกนั้น เพื่อหาทางแก้ไขหรือเป็นความสามารถในการคิด อย่างยืดหยุ่นหากต้องเจอสถานการณ์ที่ไม่พึงปรารถนา

3. การตัดสินใจ (Decision making) หมายถึง กระบวนการในการใช้เหตุผลประเมิน ความเป็นไปได้ของทางเลือก และผลที่อาจเกิดขึ้นจากทางเลือกต่าง ๆ เกี่ยวกับเรื่องค่านิยมการ อุปโภค-บริโภค สื่อเทคโนโลยี และการเรียน โดยมีกระบวนการ คือ พิจารณาความเป็นไปได้ ของแต่ละทางเลือกที่มีอยู่ วิเคราะห์ข้อดี-ข้อเสียแต่ละทางเลือก แล้วเลือกทางเลือกที่ส่งผลเสียน้อย ที่สุด พร้อมทั้งหาทางแก้ไขข้อเสียของทางเลือกนั้น

4. การแก้ปัญหา (Problem solving) หมายถึง ความสามารถในการคิดโดยกระบวนการ เริ่มจากระบุให้ได้ว่ามีปัญหาอะไรบ้างในประเด็นเกี่ยวกับสารเสพติด การใช้ความรุนแรงเพื่อ แก้ปัญหาภายในครอบครัวและสถานศึกษา รวมทั้งปัญหาที่อาจเกิดขึ้นภายในสังคม ตลอดจน สามารถวิเคราะห์ถึงลำดับความสำคัญของแต่ละปัญหาว่าปัญหาใดควรทำการแก้ไขก่อน-หลัง ค้นหว่าแต่ละปัญหามีแนวทางในการแก้ปัญหอย่างไรบ้าง วิเคราะห์แต่ละทางเลือกถึงข้อ ได้เปรียบ-เสียเปรียบ ตัดสินใจเลือกทางเลือกที่ดีที่สุด วางแผนนำทางเลือกนั้นไปใช้แก้ปัญหา โดย ต้องคำนึงถึงทางแก้ไขข้อเสียเปรียบของทางเลือกนั้นไว้ด้วย เมื่อทำการแก้ไขตามแผนที่ได้กำหนด ก็จะต้องทำการประเมินผลของทางเลือกที่ใช้แก้ปัญหามีประสิทธิภาพเพียงใด

มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

16

5. ความตระหนักรู้ในตนเอง (Self-awareness) หมายถึง ความสามารถของบุคคลในการรับรู้ศักยภาพหรือข้อจำกัดในเรื่องสุขภาพของตนเอง รู้บทบาทหน้าที่ตนเองตามสถานการณ์ที่เป็น รู้ความต้องการของตนเองว่ากำลังอยากได้หรืออยากมีความสามารถในด้านใดบ้าง แล้วตั้งเป้าหมายพร้อมวางแผนเพื่อกำหนดพฤติกรรมหรือการกระทำ และควบคุมให้ตนเองกระทำพฤติกรรมตามแผนอย่างต่อเนื่องเพื่อให้สำเร็จลุล่วงตามเป้าหมายที่ได้กำหนดไว้

6. ความภูมิใจในตนเอง (Self – esteem) หมายถึง ความคิด-ความรู้สึกของแต่ละบุคคลที่สามารถตัดสินคุณค่าของตนเองทั้งทางบวกและทางลบ รู้ว่าตนเองมีคุณค่า โดยประเมินได้จากประสบการณ์ที่ตนเองเคยทำสำเร็จจนได้รับการยอมรับ เป็นที่ต้องการภายในกลุ่มหรือเป็นบุคคลที่ได้รับการเอาใจใส่ดูแลจากบุคคลใกล้ชิดเป็นอย่างดี ตลอดจนมีความเชื่อมั่นที่จะแสดงความสามารถของตนเองโดยไม่หวั่นในเรื่องของรูปร่าง-หน้าตา หรือจากการประเมินคุณค่าทางด้านลบจากผู้อื่น อีกทั้งยังสามารถคำนึงจิตใจให้ตนเองมีกำลังใจที่จะต่อสู้ ทำสิ่งที่มีความยากขึ้นกว่าสิ่งที่ตนเองเคยประสบความสำเร็จมาแล้ว

7. ความเห็นใจอื่น ๆ (Empathy) หมายถึง ความสามารถในการรับรู้และเข้าใจอารมณ์ ความรู้สึก หรือความต้องการของผู้อื่น จากการสังเกตพฤติกรรมหรือบุคลิกภาพ และยอมรับในประเด็นที่ว่า ทุกคนย่อมมีทั้งจุดเด่น และจุดบกพร่องที่แตกต่างกันไป จึงต้องแสดงพฤติกรรม โดยการให้การยอมรับในความสามารถของผู้อื่นตามความเป็นจริงของเขา และสามารถให้การช่วยเหลือ หรือแบ่งปันสิ่งของต่อบุคคลนั้นตามความเหมาะสม

8. การสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ (Effective communication) หมายถึง ความสามารถในการเลือกช่องทางการสื่อสารในชีวิตประจำวันกับผู้อื่น โดยใช้ภาษาผ่านทางคำพูดหรือท่าทางที่ดีและถูกต้องเหมาะสมตามกาลเทศะ เพื่อทักทาย ถ่ายทอดความรู้สึก ความต้องการ และขอความช่วยเหลือ อีกทั้งจะต้องรับฟังคู่สนทนาอย่างตั้งใจ เพื่อจับประเด็นข้อมูลที่สื่อสารก่อนจะแสดงความคิดเห็นอย่างสร้างสรรค์ตรงไปตรงมา และมีการปฏิสัมพันธ์โดยการถามความคิดเห็นในกรณี que คู่สนทนาชักชวนให้กระทำในสิ่งที่ไม่เหมาะสมเกี่ยวกับยาเสพติด ก็สามารถเลือกใช้คำพูดกล่าวปฏิเสธและสามารถพูดโน้มน้าวให้คู่สนทนาเลิกกระทำในสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อตนเองและสังคมได้สำเร็จ

9. การสร้างสัมพันธภาพกับผู้อื่น (Interpersonal relationship) หมายถึง ผลอันเกิดจากความสามารถในการสื่อสารโดยรู้จักทักทายแนะนำตนเองเพื่อทำความรู้จักผู้อื่นและสามารถสานต่อความสัมพันธ์กับผู้อื่น โดยให้ความใส่ใจพฤติกรรม สังเกตให้ได้ว่าเขาชอบ/ไม่ชอบอะไร สามารถสำรวจความรู้สึกว่าเขากำลังทุกข์หรือสุข พร้อมทั้งแสดงน้ำใจโดยให้ความช่วยเหลือเขาตามความสามารถของตนเอง รู้สึกเห็นใจเมื่อเขาประสบปัญหา ตลอดจนสามารถเลือกใช้คำพูดปฏิเสธ

มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

17

การเชิญชวนให้ทดลองเกี่ยวกับสารเสพติด หรืออธิบายเหตุผลของการกระทำความผิดได้อย่างเหมาะสม เพื่อดำรงไว้ซึ่งสัมพันธภาพอันดีระหว่างตนเองกับคู่สนทนา

10. การจัดการอารมณ์ (Coping with emotions) หมายถึง ความสามารถของบุคคลในการสำรวจและตระหนักว่าตนเองเกิดอารมณ์อะไรขณะประทับกับสถานการณ์ที่พึงพอใจและไม่พึงปรารถนาในชีวิต เช่น โคนเพื่อนล้อ ถูกผู้อื่นตำหนิผลงาน หรือทำอะไรได้ไม่สำเร็จ สามารถวิเคราะห์ผลดี/ผลเสีย ที่เกิดขึ้นจากอารมณ์หรือการแสดงออกทางอารมณ์ที่เกิดกับตนเอง และสามารถเลือกวิธีจัดการและควบคุมอารมณ์ที่จะเกิดอย่างเหมาะสม เมื่อสามารถจัดการกับอารมณ์ตนเองได้ ก็ต้องทำการให้รางวัลตนเองด้วยชมเชยตัวเองอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้เกิดแรงจูงใจที่จะกระทำซ้ำ

11. การจัดการความเครียด (Coping with stress) หมายถึง ความสามารถของบุคคลในการประเมินได้ว่าตนเองมีความรู้สึกเครียด และสามารถสำรวจว่าอาการของความเครียดนั้นเกิดมาจากสาเหตุของความกดดันหรือถูกคุกคามจากสิ่งใด รับรู้วิธีในการแก้ปัญหา ควบคุม หรือผ่อนคลายความเครียด แล้วเลือกวิธีจัดการกับความเครียดได้อย่างเหมาะสมกับสาเหตุของปัญหา อีกทั้งบุคคลนั้นต้องรู้จักปรับเปลี่ยนกระบวนการคิดของตนเอง โดยการหาเหตุผลด้านดี หรือข้อดีจากการเกิดความเครียด (คิดบวก) มาสนับสนุนให้ตนเองรู้สึกสบายใจขึ้น

12. ความรับผิดชอบต่อสังคม (Social responsibility) หมายถึง ความรู้สึกของบุคคลว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของสังคม สามารถทำประโยชน์ต่อส่วนรวมได้ โดยรู้วิธีและปฏิบัติตัวเพื่อรักษาไว้ซึ่งสาธารณสมบัติ ช่วยเหลือสอดส่องบุคคลที่เป็นภัยต่อสังคม เห็นคุณค่าของการรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีไทยให้ดำรงอยู่และเคารพในกฎระเบียบข้อบังคับของสังคม ตลอดจนมีความตั้งใจอย่างมุ่งมั่นที่จะแสดงพฤติกรรมอันพึงปรารถนาของสังคม

1.3 การดำเนินงานการจัดกิจกรรมการศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะชีวิต

การดำเนินงานการจัดกิจกรรมการศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะชีวิต ศูนย์ศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอบางซ้าย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา นำเสนอผลการวิเคราะห์ ได้ดังนี้

1.3.1 นโยบายการจัดกิจกรรม

ผลการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับนโยบาย / การจัดกิจกรรม การดำเนินงานกิจกรรมการศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะชีวิต สรุปได้ดังนี้

1. พระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พ.ศ. 2551 ได้บัญญัติการดำเนินงานการจัดกิจกรรมการศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะชีวิต (“พระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พ.ศ. 2551.” 2551 : 3-6) ไว้ดังนี้

มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

18

“มาตรา 6 การส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ให้ยึดหลักดังต่อไปนี้ (1) การศึกษานอกระบบ (ก) ความเสมอภาคในการเข้าถึงและได้รับการศึกษาอย่างกว้างขวางทั่วถึง เป็นธรรมและมีคุณภาพเหมาะสมกับสภาพชีวิตของประชาชน (ข) การกระจายอำนาจแก่สถานศึกษา และให้ภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ (2) การศึกษาตามอัธยาศัย (ก) การเข้าถึงแหล่งการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับความสนใจ และวิถีชีวิตของผู้เรียน ทุกกลุ่มเป้าหมาย (ข) การพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ให้มีความหลากหลาย ทั้งส่วนที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นและส่วนที่นำเทคโนโลยีมาใช้ในการศึกษา (ค) การจัดกรอบหรือแนวทางการเรียนรู้ ที่เป็นคุณประโยชน์ต่อผู้เรียน

มาตรา 7 การส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษานอกระบบ ให้ดำเนินการเพื่อเป้าหมายในเรื่องดังต่อไปนี้ (1) ประชาชนได้รับการศึกษาอย่างต่อเนื่อง เพื่อพัฒนาศักยภาพกำลังคนและสังคม ที่ใช้ความรู้และภูมิปัญญาเป็นฐานในการพัฒนา ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ความมั่นคง และคุณภาพชีวิต ทั้งนี้ ตามแนวทางการพัฒนาประเทศ (2) ภาคีเครือข่ายเกิดแรงจูงใจ และมีความพร้อมในการมีส่วนร่วม เพื่อจัดกิจกรรมการศึกษา

มาตรา 8 การส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษานอกระบบ ให้ดำเนินการเพื่อเป้าหมายในเรื่องดังต่อไปนี้ (1) ผู้เรียนได้รับความรู้และทักษะพื้นฐานในการแสวงหาความรู้ที่จะเอื้อต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต (2) ผู้เรียนได้เรียนรู้สาระที่สอดคล้องกับความสนใจ และความจำเป็นในการยกระดับคุณภาพชีวิตทั้งในด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม...”

มาตรา 14 ให้มีสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยขึ้นในสำนักงานปลัดกระทรวง กระทรวงศึกษาธิการ เรียกโดยย่อว่า “สำนักงาน กศน.” โดยมีเลขาธิการสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย เรียกโดยย่อว่า “เลขาธิการ กศน.” ซึ่งมีฐานะเป็นอธิบดีและเป็นผู้บังคับบัญชาข้าราชการ พนักงาน และลูกจ้าง และรับผิดชอบการดำเนินงาน ของสำนักงาน มีอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้ (1) เป็นหน่วยงานกลางในการดำเนินการส่งเสริม สนับสนุน และประสานงานการศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย และรับผิดชอบงานธุรการของคณะกรรมการ (2) จัดทำข้อเสนอแนะ นโยบาย ยุทธศาสตร์ แผน และมาตรฐานการศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยต่อคณะกรรมการ...”

2. สำนักบริหารงานการศึกษานอกโรงเรียน สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ ดำเนินงานตามพระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย พ.ศ. 2551 โดยกำหนดยุทธศาสตร์และจุดเน้นการดำเนินการ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ปีงบประมาณ 2551 เพื่อให้หน่วยงานและสถานศึกษาในสังกัด นำไปเป็นกรอบแนวทางในการดำเนินงาน (สำนักบริหารงานการศึกษานอกโรงเรียน. 2550 : ไม่ปรากฏเลขหน้า) ดังนี้

มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

19

ยุทธศาสตร์ในการดำเนินงาน 3 ยุทธศาสตร์ ได้แก่

1. ยุทธศาสตร์ที่ 1 การพัฒนาศักยภาพการเรียนรู้ของประชาชน
  2. ยุทธศาสตร์ที่ 2 การเพิ่มศักยภาพการจัดการความรู้ของชุมชน
  3. ยุทธศาสตร์ที่ 3 การเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการขององค์กรและภาคีเครือข่าย
- กลยุทธ์ในการดำเนินงาน 5 ประการ ได้แก่

1. กลยุทธ์ที่ 1 ลุยถึงที่เข้าถึงกลุ่มเป้าหมาย
2. กลยุทธ์ที่ 2 จัดกิจกรรมหลากหลายโดนใจผู้เรียน
3. กลยุทธ์ที่ 3 ขยายแหล่งเรียนรู้และเทคโนโลยี
4. กลยุทธ์ที่ 4 ผนึกกำลังภาคีเครือข่าย และกระจายบริการการศึกษา
5. กลยุทธ์ที่ 5 พัฒนาประสิทธิภาพการบริหารจัดการ

การจัดการศึกษาให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ให้บริการทางการศึกษาในหลากหลายรูปแบบ ได้แก่ การศึกษาสายสามัญ การศึกษาสายอาชีพ และการศึกษาตามอัธยาศัย ซึ่งสามารถเลือกเรียนได้ตามความต้องการ มุ่งเน้นที่เป้าหมายสูงสุดของชีวิตคนให้มีความสุข ซึ่งบุคคลสามารถบรรลุถึงเป้าหมาย สามารถแก้ไขปัญหาและปรับตัวให้ประสานสมดุลกับสภาพแวดล้อม เป็นคนดี มีคุณธรรมจริยธรรม คิดดี ทำงานได้ดี มีคุณภาพ มีค่านิยมความเป็นไทย ภายใต้นโยบายหลักการทำงาน เพื่อตอบสนองยุทธศาสตร์การพัฒนามีส่วนร่วมของประเทศ มุ่งเน้น 4 กิจกรรมหลัก ได้แก่ 1) การศึกษาพื้นฐาน 2) การศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพ 3) การศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะชีวิต และ 4) การศึกษาเพื่อพัฒนาสังคมและชุมชน ใช้การจัดการเรียนการสอนที่มีความหลากหลายรูปแบบ ทั้งโดยการถ่ายทอดความรู้จากผู้สอน การปฏิบัติการจัดกิจกรรม การศึกษาดูงาน การฝึกอบรม นอกเหนือไปจากการเรียนรู้จากห้องสมุดประชาชนที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ศูนย์วิทยาศาสตร์เพื่อการศึกษา รายการวิทยุโทรทัศน์ การใช้สื่อเทคโนโลยีทางการศึกษา สื่อรายการวิทยุโทรทัศน์เพื่อการศึกษา สื่อการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม และการจัดนิทรรศการวิทยาศาสตร์เพื่อการศึกษา (สำนักบริหารงานการศึกษานอกโรงเรียน. 2553 : ออนไลน์)

3. ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอบางซ้าย สังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดพระนครศรีอยุธยา สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ได้ปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบ ตั้งแต่ปีการศึกษา 2537 เป็นต้นมา โดยภาพรวมได้ดำเนินงานจัดและให้บริการการศึกษานอกโรงเรียน ตามหลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญ ระดับประถมศึกษา(ป.6) ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น (ม.3) และระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย (ม.6) ได้ดำเนินงานจัดกิจกรรม

มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

20

ส่งเสริมการเรียนรู้หนังสือ จัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน จัดการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพ การศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะชีวิต จัดการศึกษาเพื่อพัฒนาสังคมและชุมชน จัดการศึกษาตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ให้บริการการศึกษาคืนคว่าและส่งเสริมการอ่านตามรูปแบบการศึกษาตามอัธยาศัยในห้องสมุดประชาชนอำเภอ และขยายการให้บริการการศึกษาในระดับตำบล และรับผิดชอบศูนย์การเรียนรู้ชุมชนครบทุกตำบล รวม 6 แห่ง

ปรัชญา ศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอบางซ้าย เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ คู่คุณธรรม นำพาชีวิตเป็นสุข

วิสัยทัศน์ ศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอบางซ้าย มีความมุ่งมั่นในการจัดกระบวนการเรียนรู้ และการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยใช้รูปแบบการศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยอย่างต่อเนื่องและมีคุณภาพ

พันธกิจ เป็นภารกิจสำคัญของงานการศึกษานอกโรงเรียน ที่จะต้องจัดการศึกษาตลอดชีวิต สร้างคนให้มีคุณภาพ

นโยบาย ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอบางซ้าย ได้กำหนดนโยบายการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะชีวิต เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนและจัดการศึกษาในรูปแบบต่าง ๆ ที่มีสาระสอดคล้องกับบริบทของสังคมและประเทศ เพื่อให้ประชาชนมีทักษะชีวิตที่จำเป็นและสามารถดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุข

หลักการ การพัฒนาทักษะชีวิต เป็นการจัดการกระบวนการเรียนรู้เพื่อสร้างเสริมความรู้ ความสามารถของบุคคล เพื่อให้สามารถจัดการกับตัวเองและสิ่งแวดล้อม เพื่อให้มีความสุขตามสภาพและความสงบสุข ความปลอดภัยในสังคม มีสาระสำคัญดังนี้

1. เป็นการพัฒนาทักษะพื้นฐานของบุคคล เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข
2. เป็นการเรียนรู้โดยบูรณาการองค์ความรู้ และกระบวนการเรียนรู้ต่าง ๆ ในชีวิตประจำวันเข้าด้วยกัน
3. เป็นการจัดการศึกษาในรูปแบบการจัดการศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย โดยมุ่งหมายที่จะส่งเสริมความสามารถให้กับบุคคล เพื่อมีทักษะชีวิตในการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าให้เหมาะสมกับแต่ละพื้นที่และแต่ละสถานการณ์

ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอบางซ้าย กำหนดให้มีโครงการเพื่อทักษะชีวิต จำนวน 4 โครงการ ได้แก่ 1) โครงการเปิดโลกการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ 2) โครงการปลูกจิตสำนึกตามแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียง 3) โครงการนำพาคุณธรรมจริยธรรมด้านภัยเอดส์ และ 4) โครงการเสริมสร้างคุณธรรมนำความรู้สู่การดำรงชีวิตอย่างพอเพียง

1.4 มิติของการศึกษานอกระบบโรงเรียน

กรมการศึกษานอกโรงเรียน (2547 : 6) กล่าวว่า การพัฒนาศักยภาพของแต่ละบุคคล เพื่อให้เกิดทักษะชีวิตนั้น จำเป็นต้องอาศัยการเรียนรู้ การฝึกฝนและการสร้างสมประสบการณ์ ซึ่งเชื่อมโยงกับวิธีและสิ่งแวดล้อมเห็นว่าได้พัฒนาเพื่อให้เกิดทักษะชีวิต นอกจากปัจจัยภายในตัวบุคคลเองแล้ว ความสอดคล้องกับสภาพแวดล้อม วิธีชีวิต บริบทของแต่ละสังคม ยังเป็นปัจจัยที่ต้องให้ความสำคัญถึงอีกด้วย เนื่องจากสังคมมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา การมีภูมิคุ้มกันจากการมีทักษะชีวิตที่ดี จะช่วยลดปัญหาที่จะตามมาภายหลัง โดยเฉพาะวัยเด็กซึ่งเป็นวัยอยากรู้อยากเห็น การมีแนวทางที่ถูกต้องและเหมาะสม จะช่วยทำให้เด็กเหล่านั้นสามารถดำเนินชีวิตและปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ต่าง ๆ ของสังคมได้อย่างมีความสุขและมีประสิทธิภาพ

กรมการศึกษานอกโรงเรียน ได้กำหนดเนื้อหาที่เป็นจุดเด่นในการพัฒนาทักษะชีวิต 4 ด้าน โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อการส่งเสริมการป้องกันและการแก้ไขที่สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของกลุ่มเป้าหมายในแต่ละพื้นที่ ดังนี้

1. ด้านสุขภาพอนามัย มีจุดมุ่งหมายเพื่อส่งเสริมให้มีความรู้ความเข้าใจและตระหนักในการดูแลตนเองให้มีสุขภาพอนามัยที่ดีทั้งร่างกายและจิตใจ มีบุคลิกภาพที่เหมาะสม รู้วิธีป้องกันไม่ให้เกิดโรคภัยไข้เจ็บ และสามารถแก้ไขปัญหาพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ ที่จะนำไปสู่โรคภัยไข้เจ็บได้อย่างถูกต้องเหมาะสม

2. ด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน มีจุดมุ่งหมายเพื่อส่งเสริมให้มีความรู้ความเข้าใจและตระหนักในภัยอันตราย ที่อาจจะเกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน รู้วิธีป้องกันภัยอันตรายที่จะเกิดขึ้น และสามารถแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นจากภัยอันตราย ได้อย่างถูกต้องเหมาะสม

3. ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีจุดมุ่งหมายเพื่อส่งเสริมให้มีความรู้ความเข้าใจ และตระหนักในคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีจิตสำนึกในการร่วมอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รู้จักใช้ทรัพยากรอย่างประหยัดและเห็นคุณค่า รู้วิธีป้องกันไม่ให้เกิดสภาพแวดล้อมที่เป็นพิษ และสามารถแก้ไขปัญหาสภาพแวดล้อมเป็นพิษในชุมชนได้อย่างถูกต้องเหมาะสม

4. ด้านคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ มีจุดมุ่งหมายเพื่อส่งเสริมให้มีความรู้ ความเข้าใจ และตระหนักถึงความสำคัญของการมีคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมที่ถูกต้อง และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของคนในสังคมไทย รู้วิธีป้องกันไม่ให้ตนเองครอบครัวยุวมชนเข้าไปเกี่ยวกับอบายมุข สามารถปฏิบัติตัวเป็นแบบอย่างที่ดีของครอบครัว ชุมชน และสามารถแก้ไขปัญหาพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์

มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

222

กรมการศึกษานอกโรงเรียน (2541 : 8-15) ได้เสนอแนวคิดการจัดการเรียนการสอนที่ยึดหลักการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมที่อาศัยประสบการณ์ของผู้เรียนเข้ามาเป็นองค์ประกอบของการเรียนรู้ โดยแบ่งออกเป็น 3 ด้าน ดังนี้

1. การเรียนการสอนด้านความรู้ที่ยึดหลักการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม เป็นการจัดการเรียนการสอนให้ผู้เรียนเกิดความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาวิชาการต่าง ๆ ให้คำนึงถึงกิจกรรมที่ครบ 4 องค์ประกอบของการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม (Participatory Learning : PL) โดยทั่วไปมักเป็นการบรรยายให้เกิดความคิดรวบยอด ร่วมกับการตั้งคำถามให้ผู้เรียนมีส่วนร่วม สร้างความรู้จากประสบการณ์ของผู้เรียน และตรวจสอบความเข้าใจของผู้เรียน

2. การเรียนการสอนด้านเจตคติที่ยึดหลักการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม เจตคติ คือ ความคิดหรือความเชื่อที่มีความรู้สึกเป็นองค์ประกอบ เจตคติไม่ใช่ความคิดเห็นธรรมดา แต่มีลักษณะฝังลึกมากกว่า ดังนั้น การเรียนการสอนด้านเจตคติ จึงมุ่งเน้นการเรียนการสอนในด้านจิตพิสัย ซึ่งมี 2 ขั้นตอน คือ ขั้นสร้างความรู้สึกและขั้นจัดระบบความคิด ความเชื่อ โดยขั้นสร้างความรู้สึกอาจใช้กิจกรรมในลักษณะของการเปิดเผยตัวเอง การใช้สื่อเพื่อกระตุ้นความรู้สึกในเรื่องนั้น ๆ ส่วนการจัดระบบความคิดความเชื่ออาจใช้กิจกรรม เช่น การอภิปราย ข้อขัดแย้ง การประยุกต์แนวคิดการร่วมกันสรุป

3. การเรียนการสอนด้านทักษะที่ยึดหลักการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ทักษะ คือ ความสามารถที่คนเราไม่มีมาก่อน แต่ได้เรียนรู้จนกระทั่งรู้ชัดเห็นจริง และฝึกฝนลงมือทำงานเกิดความชำนาญ การสอนทักษะจึงมี 2 ขั้นตอน คือ ขั้นรู้ชัดเห็นจริง ซึ่งจะใช้การเรียนการสอนโดยการบรรยาย นำ กรณีศึกษา สถานการณ์จำลอง หรือ การสาธิต เป็นต้น ส่วนขั้นตอนลงมือทำจะเน้นให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง เช่น บทบาทสมมุติ

2. แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการศึกษานอกโรงเรียน

2.1 ความเป็นมาของการจัดการศึกษานอกโรงเรียน

สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (2511 : 1-2) กล่าวไว้ว่า พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ในมาตรา 15 กำหนดว่าการศึกษามี 3 รูปแบบ คือ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย และได้ให้คำอธิบายการศึกษาในระบบ และ การศึกษานอกระบบไว้ว่า การศึกษาในระบบ เป็นการศึกษาที่กำหนดจุดมุ่งหมาย วิธีการศึกษา หลักสูตร ระยะเวลา ของการศึกษา การวัดและประเมินผล ซึ่งเป็นเงื่อนไขของการสำเร็จการศึกษาที่แน่นอน ส่วนการศึกษานอกระบบ เป็นการศึกษาที่ยืดหยุ่น ในการกำหนดจุดมุ่งหมาย รูปแบบ วิธีการจัดการ

มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

ศึกษา ระยะเวลาของการศึกษา การวัดและประเมินผล ซึ่งเป็นเงื่อนไขของการสำเร็จการศึกษา โดยเนื้อหาและหลักสูตรจะต้องมีความเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพปัญหา และความต้องการของบุคคล แต่ละกลุ่ม และในมาตรา 16 กล่าวว่าการศึกษาระบบ ที่เป็นการศึกษาขั้นพื้นฐาน ประกอบด้วย การศึกษาที่จัดไม่น้อยกว่าสิบสองปี ก่อนระดับอุดมศึกษา และในมาตรา 27 กำหนดให้มีคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จึงมีคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กำหนดหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ขึ้น และได้ประกาศใช้เมื่อปีการศึกษา 2544 และเป็นหลักสูตรที่สอดคล้องกับความในมาตรา 17 ที่ให้มีการศึกษาภาคบังคับจำนวนเก้าปี โดยให้เด็กที่มีอายุย่างเข้าปีที่เจ็ด เข้าเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จนอายุย่างเข้าปีที่สิบหก

สำหรับการศึกษานอกระบบนั้นได้กล่าวถึงการแบ่งระดับ ไว้ในมาตรา 16 วรรคท้ายว่า ให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง ทั้งนี้กฎกระทรวงได้กำหนดให้มีการแบ่งระดับ เช่นเดียวกันกับการแบ่งระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน แต่สำหรับหลักสูตรที่มีใช้สำหรับเด็กที่มีอายุย่างเข้าปีที่เจ็ด จนอายุย่างเข้าปีที่สิบหก ยังมีได้มีการดำเนินงาน ซึ่งบุคคลที่มีอายุเกิน 16 ปี และยังไม่ได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีหลากหลายกลุ่ม ดังนั้น เมื่อได้มีพระราชกฤษฎีกา จัดตั้งสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยขึ้น สำนักงานจึงเห็นสมควรพัฒนาหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่เป็นการศึกษานอกระบบ โดยเน้นให้เนื้อหาในหลักสูตรมีความเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพปัญหา และความต้องการของบุคคล แต่ละกลุ่มเป้าหมายที่อยู่นอกระบบโรงเรียน ซึ่งเป็นผู้ใหญ่ มีความรู้และประสบการณ์จากการทำงาน การประกอบอาชีพ

หลักสูตรการศึกษานอกระบบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานที่พัฒนาขึ้นนี้ ได้มีการกำหนดสาระการเรียนรู้ มาตรฐานการเรียนรู้ การจัดกระบวนการเรียนรู้ ตลอดจนการวัดและการประเมินผล ให้ความสำคัญกับการพัฒนากลุ่มเป้าหมาย ด้านจิตใจให้มีคุณธรรม ควบคู่ไปกับการพัฒนาการเรียนรู้ สร้างภูมิคุ้มกัน สามารถจัดการกับองค์ความรู้ ทั้งภูมิปัญญาท้องถิ่น และองค์ความรู้สมัยใหม่ เพื่อนำไปใช้ในการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม โดยเพื่อให้ผู้เรียนสามารถปรับตัวอยู่ในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลาได้ รู้เท่าทันโลกาภิวัตน์ สร้างภูมิคุ้มกันตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง รวมทั้งคำนึงถึงธรรมชาติการเรียนรู้ของผู้ที่อยู่นอกระบบ และสอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การปกครอง และความเจริญก้าวหน้าของเทคโนโลยีการสื่อสารในยุคโลกาภิวัตน์

มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

24

2.2 หลักการจัดการศึกษานอกโรงเรียน

สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (2551 : 3) ได้กำหนดการจัดการศึกษานอกระบบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็นไปตามนโยบายการจัดการศึกษาของประเทศ ดังนี้

2.2.1 เป็นหลักสูตรที่มีโครงสร้างยืดหยุ่น ด้านสาระการเรียนรู้ เวลาเรียน และการจัดการเรียนรู้ โดยตระหนักถึงความแตกต่างของบุคคล

2.2.2 ยอมรับความรู้และประสบการณ์ของผู้เรียน โดยส่งเสริมให้มีการเทียบโอนผลการเรียน จากการศึกษาในรูปแบบต่าง ๆ

2.2.3 ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้พัฒนาและเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต โดยถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญ สามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพ

2.2.4 ส่งเสริมให้ภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

2.3 จุดหมายการจัดการศึกษานอกโรงเรียน

สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (2551 : 3) หลักสูตรการศึกษานอกระบบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 มุ่งพัฒนาให้ผู้เรียนมีคุณธรรม จริยธรรม มีปัญญา มีครอบครัวอบอุ่น อยู่ในชุมชนที่เข้มแข็ง และมีศักยภาพในการประกอบอาชีพ และการศึกษาต่อ อันเป็นคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ที่ต้องการให้เกิดกับผู้เรียนเมื่อศึกษาหลักสูตรนี้ จึงกำหนดจุดหมายของการจัดการศึกษานอกโรงเรียน ดังนี้

2.3.1 มีคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมที่ดีงาม และสามารถอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติสุข

2.3.2 เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ มีทักษะในการแสวงหาความรู้ สามารถเข้าถึงแหล่งเรียนรู้และบูรณาการความรู้มาใช้ในการพัฒนาตนเอง ครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ

2.3.3 มีความสามารถในการประกอบสัมมาอาชีพ ให้สอดคล้องกับความสนใจ ความถนัดและตามทันความเปลี่ยนแปลงทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม

2.3.4 มีความรู้พื้นฐานสำหรับการดำรงชีวิตและการศึกษาต่อเนื่อง

2.3.5 มีทักษะการดำเนินชีวิตที่ดี และสามารถจัดการกับชีวิต ชุมชน สังคม ได้อย่างมีความสุข ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

2.3.6 มีความเข้าใจประวัติศาสตร์ชาติไทย ภูมิใจในความเป็นไทย ตระหนักในคุณค่าของวัฒนธรรมไทย ยึดมั่นในวิถีชีวิตและการปกครองระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

25

2.4 โครงสร้างการจัดการศึกษานอกโรงเรียน

การศึกษานอกระบบระดับการศึกษาระดับพื้นฐาน พ.ศ. 2521 ได้กำหนดโครงสร้างของหลักสูตร เพื่อให้การจัดการศึกษาเป็นไปตามหลักการและจุดหมายที่กำหนดไว้ โดยมีแนวปฏิบัติในการจัดหลักสูตรสถานศึกษา (สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย 2551 : 4-5) ดังนี้

2.4.1 ระดับการศึกษา แบ่งออกเป็น 3 ระดับ ดังนี้คือ ประถมศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้น และมัธยมศึกษาตอนปลาย

2.4.2 สารการเรียนรู้ ประกอบด้วยสาระการเรียนรู้ต่าง ๆ ได้แก่

2.4.2.1 สาระทักษะการเรียนรู้ เป็นความรู้เกี่ยวกับทักษะการเรียนรู้ด้วยตนเอง การคิดเป็น การวิจัยอย่างง่าย การจัดการความรู้ และทักษะการใช้แหล่งเรียนรู้

2.4.2.2 สาระความรู้พื้นฐาน เป็นความรู้ที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต และการศึกษาต่อเกี่ยวกับภาษาและการสื่อสาร วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และคณิตศาสตร์

2.4.2.3 สาระการประกอบอาชีพ เป็นความรู้เกี่ยวกับการทำงานอาชีพ การมองเห็นช่องทางและการตัดสินใจเข้าสู่อาชีพ การมีทักษะอาชีพ การจัดการอาชีพอย่างมีคุณธรรม และการพัฒนาอาชีพ

2.4.2.4 สาระทักษะการดำเนินชีวิต เป็นความรู้เจตคติและการปฏิบัติเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง สุขภาพอนามัย ทักษะศิลป์ ดนตรีและนาฏศิลป์ ศิลปะ และสุนทรียภาพ และความปลอดภัยในการดำเนินชีวิต

2.4.2.5 สาระการพัฒนาชุมชน/สังคม เป็นความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน/สังคม ด้านภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ การเมือง การปกครอง ศาสนา วัฒนธรรม ประเพณี หน้าที่พลเมือง

2.5 ขั้นตอนการจัดการศึกษานอกโรงเรียน

การจัดการศึกษาตามความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย ชุมชน สังคม มีขั้นตอนการจัดการศึกษา ดังนี้คือ

2.5.1 การวางแผนการจัดการศึกษาของสถานศึกษา : สถานศึกษาวางแผนการจัดการศึกษาโดยสำรวจกลุ่มเป้าหมาย หน่วยงานภาคีเครือข่ายที่จะร่วมจัดการศึกษา วางแผนเกี่ยวกับบุคลากร งบประมาณ หลักสูตร เอกสาร สื่อ อุปกรณ์ทางการศึกษา และขอความเห็นชอบจากคณะกรรมการสถานศึกษา

2.5.2 การประชาสัมพันธ์สถานศึกษา : ดำเนินการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับการรับสมัครเข้าศึกษาตามหลักสูตรการศึกษานอกระบบระดับการศึกษาระดับพื้นฐาน พ.ศ. 2551

มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

26

2.5.3 การประสานความร่วมมือกับภาคีเครือข่าย : ให้สถานศึกษาประสานงาน
ชี้แจง ทำความเข้าใจกับภาคีเครือข่าย เพื่อร่วมกันจัดการศึกษาพัฒนา ตลอดจนตรวจติดตาม เพื่อ
คุณภาพของการจัดการศึกษา

2.5.4 การรับสมัครผู้เรียน : สถานศึกษาและหรือภาคีเครือข่าย ดำเนินการรับสมัคร
นักศึกษาการศึกษานอกระบบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551

2.5.5 การแนะแนวการเรียน : เมื่อรับสมัครผู้เรียนแล้วจัดให้ผู้เรียนได้รับการแนะแนว
เกี่ยวกับกระบวนการเรียนการสอนตามหลักสูตรการศึกษานอกระบบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน
พุทธศักราช พ.ศ. 2551

2.5.6 การเทียบโอนความรู้ ประสบการณ์ และเทียบโอนผลการเรียน : สถานศึกษา
ประกาศกำหนดให้ผู้เรียนนำหลักฐานมาแสดงเพื่อเทียบโอนผลการเรียนและหรือประเมินความรู้
และประสบการณ์ของผู้เรียนเป็นรายบุคคล

2.5.7 การวางแผนการเรียนรายบุคคล/กลุ่ม : เพื่อพัฒนาผู้เรียนและชุมชน/สังคม
สถานศึกษาจะต้องจัดให้สอดคล้องกับศักยภาพความต้องการ ความจำเป็นในการศึกษา และการ
ดำเนินชีวิตของแต่ละบุคคล/กลุ่ม ซึ่งจะต้องมีแผนการศึกษาเฉพาะบุคคล/กลุ่ม เพื่อเป็นแนวทาง
ในการพัฒนาติดตามและประเมินผู้เรียน ซึ่งจะต้องมีแผนการศึกษาเฉพาะบุคคล/กลุ่ม แล้วให้
จัดทำแผนการเรียนรู้เป็นรายบุคคล/กลุ่ม เพื่อให้สนองตอบตามความหลากหลายของแต่ละบุคคล/
กลุ่มที่จะเรียนรู้ให้บรรลุตามแผนการศึกษาเฉพาะบุคคล/กลุ่ม

2.5.8 การลงทะเบียนเรียน : สถานศึกษาจัดให้ผู้เรียนลงทะเบียนเรียนตามแผนการเรียน
รายบุคคล/กลุ่ม โดยให้ลงทะเบียนเรียนเป็นรายวิชาและหรือลงทะเบียนเรียนในลักษณะบูรณาการ

2.5.9 การจัดการเรียนรู้ตามแผนการเรียน : โดยมีครู กศน. ดำเนินการจัดการเรียนรู้
ให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามแผนการเรียน

2.5.10 การวัดและประเมินผลการเรียน : ให้สถานศึกษาร่วมกับคณะกรรมการ
สถานศึกษาและผู้เกี่ยวข้อง ดำเนินการจัดทำระเบียบ/แนวปฏิบัติในการวัดและประเมินผล
ให้สอดคล้องกับหลักเกณฑ์และวิธีการจัดและประเมินที่สำนักงาน กศน. กำหนด และจัดให้ผู้เรียน
เข้ารับการทดสอบระดับชาติ

2.5.11 การจบหลักสูตร : ให้เป็นไปตามเกณฑ์การจบหลักสูตร

2.6 การจัดการเรียนรู้การศึกษานอกโรงเรียน

การศึกษานอกระบบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 ได้จัดการเรียนรู้โดยเน้น
ผู้เรียนเป็นสำคัญ และให้ผู้เรียน ครู มีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ โดยใช้รูปแบบวิธีการ
ผสมผสาน ดังนี้

มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

27

2.6.1 การเรียนรู้จากกลุ่ม : เป็นการส่งเสริมการเรียนรู้จากการทำงานเป็นกลุ่ม เปิดโอกาสให้มีการเลือกใช้กระบวนการกลุ่ม กระบวนการแก้ปัญหา กระบวนการสร้างค่านิยม กระบวนการทำงานร่วมกับผู้อื่นในการจัดการเรียนให้ประสบความสำเร็จ โดยให้มีการแลกเปลี่ยน ความรู้ที่ได้จากการศึกษาค้นคว้า ประสบการณ์ การอภิปรายในเนื้อหาสาระที่ผู้เรียนเรียนแล้ว แต่ยังไม่ชัดเจนในประเด็นหรือข้อคำถามบางเรื่อง ก็ให้มาเรียนรู้ร่วมกัน เพื่อให้ผู้เรียนสามารถสรุป เป็นความคิดรวบยอดของตนเอง โดยมีผู้สอนเป็นผู้ให้คำปรึกษาและชี้แนะให้ความกระจ่างอีกครั้งหนึ่ง และมีการทดสอบย่อย

2.6.2 การเรียนรู้ด้วยตนเอง : เป็นการเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ศึกษาค้นคว้า จากแหล่งวิทยาการต่าง ๆ เช่น ห้องสมุด สื่ออิเล็กทรอนิกส์ สื่อบุคคล แหล่งเรียนรู้ และ สื่อการศึกษาทางไกล

2.6.3 การเรียนรู้โดยการสอนเสริม : เป็นการเรียนรู้โดยการเสริมความรู้ ผู้สอน ต้องจัดตารางการสอนเสริมในกลุ่มสาระวิชาที่เป็นองค์ความรู้ ซึ่งเป็นทฤษฎี กฎเกณฑ์ที่มีเนื้อหา ชับซ้อนและเข้าใจยาก โดยครูผู้สอนอาจจะสอนเสริมในกรณีที่มีวุฒิในสาขาวิชานั้น ๆ หรือเชิญ วิทยากรหรือผู้เชี่ยวชาญเฉพาะสาขาวิชานั้น ๆ มาให้ความรู้กับผู้เรียน ได้เกิดความรู้ ความเข้าใจและมีทักษะในสาขานั้น ๆ ได้อย่างแท้จริง

2.6.4 การเรียนรู้แบบชั้นเรียน : เป็นการจัดการเรียนรู้ในสถานที่และเวลาเรียนที่สถานศึกษา กำหนด เพื่อเรียนรู้ตามลำดับความยากง่ายของเนื้อหาต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ ทักษะ กระบวนการและเจตคติที่ดี

2.6.5 การเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง : เป็นการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้ลงมือทำงาน เน้นการจัดกิจกรรมที่เป็นจริงเพื่อให้ผู้เรียนนำความรู้ ความสามารถไปใช้ในวิถีชีวิต

2.6.6 การเรียนรู้จากการทำโครงการ : เป็นการเรียนรู้ที่มุ่งให้ผู้เรียนได้เรียนตาม ความถนัด และความสนใจในเชิงลึก เน้นการบูรณาการในหลายกลุ่มสาระ

2.6.7 การเรียนรู้ในรูปแบบอื่น ๆ : สถานศึกษาสามารถจัดการเรียนรู้ในรูปแบบ อื่น ๆ ตามความต้องการของผู้เรียน

2.7 กิจกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิต

กิจกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิต เป็นกิจกรรมที่ผู้เรียนเสนอสถานศึกษา ในการจัดกิจกรรม เพื่อพัฒนาความสามารถของตนเอง ครอบครัว ชุมชน/สังคม หรือการพัฒนาด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สติปัญญา โดยวิธีการเรียนรู้ในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การทำบัญชีครัวเรือน การทำสมุด บันทึกรักความดี ค่ายคุณธรรมจริยธรรม ค่ายวิทยาศาสตร์ การทัศนศึกษา กิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตย กิจกรรมลูกเสือนอกโรงเรียน

มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

2.8 มาตรฐานการเรียนรู้

หลักสูตรการศึกษานอกระบบระดับการศึกษาระดับปริญญา พุทธศักราช 2551 กำหนดมาตรฐานการเรียนรู้ ตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ 5 สาระ ที่เป็นข้อกำหนดคุณภาพผู้เรียน ดังนี้

2.8.1 มาตรฐานการเรียนรู้การศึกษานอกระบบระดับการศึกษาระดับปริญญา : เป็นมาตรฐานการเรียนรู้ในแต่ละสาระการเรียนรู้ เมื่อผู้เรียนเรียนจบการศึกษานอกระบบระดับการศึกษาระดับปริญญา ซึ่งเป็นมาตรฐานการเรียนรู้ที่จำเป็นสำหรับการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนทุกคน สถานศึกษาสามารถพัฒนามาตรฐานการเรียนรู้ ตามความต้องการของผู้เรียนที่ต้องการคุณภาพการเรียนรู้ที่สูงขึ้น

2.8.2 มาตรฐานการเรียนรู้ระดับ : เป็นมาตรฐานการเรียนรู้ในแต่ละสาระการเรียนรู้ เมื่อผู้เรียนเรียนจบในแต่ละระดับ โดยคำนึงถึงความจำเป็นของผู้เรียน และความยากง่ายของสาระการเรียนรู้ในแต่ละระดับ สถานศึกษาสามารถพัฒนาหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติมได้ เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน ชุมชน สังคม และประเทศชาติ

2.9 เวลาเรียน / หน่วยกิต / โครงสร้างหลักสูตร

ใช้ระยะเวลาเรียนในแต่ละระดับ ไม่น้อยกว่า 4 ภาคเรียน ยกเว้นกรณีที่มีการเทียบโอนผลการเรียนและต้องอยู่ในสถานศึกษาอย่างน้อย 1 ภาคเรียน ใช้เวลาเรียน 40 ชั่วโมง มีค่าเท่ากับ 1 หน่วยกิต โดยมีโครงสร้างหลักสูตร ดังนี้

ตาราง 1 โครงสร้างหลักสูตรการศึกษานอกระบบระดับการศึกษาระดับปริญญา

ที่	สาระการเรียนรู้	จำนวนหน่วยกิต					
		ประถมศึกษา		มัธยมศึกษาตอนต้น		มัธยมศึกษาตอนปลาย	
		วิชาบังคับ	วิชาเลือก	วิชาบังคับ	วิชาเลือก	วิชาบังคับ	วิชาเลือก
1.	ทักษะการเรียนรู้	5		5		5	
2.	ความรู้พื้นฐาน	12		16		20	
3.	การประกอบอาชีพ	8		8		8	
4.	ทักษะการดำเนินชีวิต	5		5		5	
5.	การพัฒนาชุมชน/สังคม	6		6		6	
	รวม	36	12	40	16	44	32
		48 หน่วยกิต		56 หน่วยกิต		76 หน่วยกิต	
	กิจกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิต	100 ชั่วโมง		100 ชั่วโมง		100 ชั่วโมง	

มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

29

จากตาราง 1 พบดังนี้

1. จำนวนหน่วยกิตในแต่ละระดับ แบ่งเป็นดังนี้คือ

1.1 ระดับประถมศึกษา มีจำนวน 48 หน่วยกิต แบ่งเป็นวิชาบังคับ 36 หน่วยกิต และวิชาเลือก 12 หน่วยกิต

1.2 ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น มีจำนวน 56 หน่วยกิต แบ่งเป็นวิชาบังคับ 40 หน่วยกิต และวิชาเลือก 16 หน่วยกิต

1.3 ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย มีจำนวน 76 หน่วยกิต แบ่งเป็นวิชาบังคับ 44 หน่วยกิต และวิชาเลือก 32 หน่วยกิต

2. จำนวนหน่วยกิตที่เลือกเรียน สามารถเลือกเรียนได้ตามความต้องการของผู้เรียน โดยอาจเลือกสาระการเรียนรู้ใดสาระการเรียนรู้หนึ่ง หรือบางสาระการเรียนรู้ หรือทุกสาระการเรียนรู้ คละกันก็ได้ ให้ครบตามจำนวนหน่วยกิตที่กำหนดในแต่ละระดับ

2.10 การจัดหลักสูตร

หลักสูตรการศึกษานอกระบบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 กำหนดโครงสร้างที่เป็นสาระการเรียนรู้ 5 สาระ คือ ทักษะการเรียนรู้ ความรู้พื้นฐาน การประกอบอาชีพ ทักษะการดำเนินชีวิตและการพัฒนาชุมชน/สังคม และกำหนดจำนวนหน่วยกิตในแต่ละระดับ ซึ่งมีทั้งบังคับ และเลือก ที่เป็นบังคับ ได้กำหนดจำนวนหน่วยกิตในแต่ละสาระการเรียนรู้ไว้จำนวนหนึ่ง ซึ่งผู้เรียนทุกคนต้องเรียนรู้ตามรายวิชาที่กำหนด เพื่อให้เป็นพื้นฐานในการศึกษาต่อหรือประกอบอาชีพต่อไป สำหรับรายวิชาเลือกให้ผู้เรียนเลือกเรียนได้ตามแผนการเรียนเป็นรายบุคคล/กลุ่ม โดยเลือกในสาระการเรียนรู้ใดสาระการเรียนรู้หนึ่ง หรือหลายสาระการเรียนรู้ก็ได้ โดยให้ครบจำนวนหน่วยกิต ของโครงสร้างหลักสูตรและระดับ สำหรับการจัดการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย จัดให้มีรายวิชาเลือกมากกว่าระดับอื่น เพื่อให้สามารถเชื่อมโยงกับระดับอุดมศึกษา ถ้าผู้เรียนต้องการศึกษาต่อ หรือต้องการประกอบอาชีพ ก็จัดแผนการเรียนให้เข้ม เพื่อให้มีอาชีพที่มั่นคงขึ้น ทั้งนี้ สถานศึกษาต้องพัฒนามาตรฐานการเรียนรู้ ตามความต้องการการเรียนรู้เพิ่มเติมของผู้เรียน และรายงานให้สำนักงาน กศน. ทราบ นอกจากนี้ยังสามารถปรับใช้มาตรฐานการเรียนรู้ได้ตามความเหมาะสม สำหรับกลุ่มเป้าหมายเฉพาะ ที่ต้องการเรียนรู้ เช่น ผู้บกพร่องในด้านต่าง ๆ ผู้มีความสามารถพิเศษ การศึกษาทางเลือกที่จัดโดยครอบครัวและองค์กรต่าง ๆ โดยความเห็นชอบของปลัดกระทรวงศึกษาธิการ

2.11 สาระและมาตรฐานการเรียนรู้

หลักสูตรการศึกษานอกระบบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 กำหนดสาระและมาตรฐานการเรียนรู้ในการเรียนรู้ ประกอบด้วย 5 สาระและมาตรฐานการเรียนรู้ ดังนี้

มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

30

สาระที่ 1 ทักษะการเรียนรู้ ประกอบด้วย 5 มาตรฐาน ดังนี้

มาตรฐานที่ 1 มีทักษะการเรียนรู้ด้วยตนเอง

มาตรฐานที่ 2 มีความสามารถที่จะคิดแบบคิดเป็น

มาตรฐานที่ 3 มีความสามารถในการทำวิจัยอย่างง่าย

มาตรฐานที่ 4 มีความรู้ความสามารถในการจัดการความรู้

มาตรฐานที่ 5 มีความสามารถใช้แหล่งเรียนรู้ ให้เป็นประโยชน์ต่อการเรียนรู้ของตนเอง

สาระที่ 2 ความรู้พื้นฐาน ประกอบด้วย 2 มาตรฐาน ดังนี้

มาตรฐานที่ 1 มีความรู้ความเข้าใจและทักษะพื้นฐานเกี่ยวกับภาษาและการสื่อสาร

มาตรฐานที่ 2 มีความรู้ความเข้าใจและทักษะพื้นฐานเกี่ยวกับคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี และนำความรู้ไปใช้ประโยชน์

สาระที่ 3 การประกอบอาชีพ ประกอบด้วย 4 มาตรฐาน ดังนี้

มาตรฐานที่ 1 มีความรู้ความเข้าใจในงานอาชีพ มองเห็นช่องทางการเข้าสู่อาชีพ สามารถตัดสินใจเลือกประกอบอาชีพได้ตามความต้องการและศักยภาพของตนเอง

มาตรฐานที่ 2 มีความสามารถตัดสินใจเลือกอาชีพที่เหมาะสมกับตนเอง

มาตรฐานที่ 3 มีความสามารถในการจัดการอาชีพอย่างมีคุณธรรม

มาตรฐานที่ 4 มีความสามารถในการพัฒนาอาชีพให้มีความมั่นคง

สาระที่ 4 ทักษะการดำเนินชีวิต ประกอบด้วย 3 มาตรฐาน ดังนี้

มาตรฐานที่ 1 มีความรู้ความเข้าใจเจตคติที่ดีเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และสามารถประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตได้อย่างเหมาะสม

มาตรฐานที่ 2 มีความรู้ความเข้าใจและทักษะเกี่ยวกับการดูแลสุขภาพ อนามัยและความปลอดภัยในการดำเนินชีวิต

มาตรฐานที่ 3 มีความรู้ความเข้าใจเจตคติที่ดีและมีสุนทรียภาพเกี่ยวกับทัศนศิลป์ ดนตรีและนาฏศิลป์

สาระที่ 5 การพัฒนาชุมชน/สังคม ประกอบด้วย 3 มาตรฐาน ดังนี้

มาตรฐานที่ 1 มีความรู้ความเข้าใจและตระหนักถึงความสำคัญเกี่ยวกับภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ การเมือง การปกครอง สามารถนำมาปรับใช้ในการดำรงชีวิต เพื่อความมั่นคงของชาติ

มาตรฐานที่ 2 มีความรู้ความเข้าใจเห็นคุณค่าของศาสนาวัฒนธรรมประเพณี เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

31

มาตรฐานที่ 3 มีความสามารถปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดี ตามวิถีประชาธิปไตย มีจิต
สาธารณะ เพื่อความสงบสุขของสังคม

2.12 สื่อการเรียนรู้

ลักษณะของสื่อการเรียนรู้ที่จะนำไปใช้ในการจัดการเรียนรู้ ควรมีความหลากหลายทั้ง
สื่อธรรมชาติ สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อเทคโนโลยี และสื่ออื่น ๆ ซึ่งช่วยส่งเสริมให้การเรียนรู้เป็นไปอย่างมี
คุณค่า น่าสนใจ ชวนคิด ชวนติดตาม เข้าใจง่าย และรวดเร็วขึ้น รวมทั้งกระตุ้นให้ผู้เรียนรู้จัก
วิธีการแสวงหาความรู้ เกิดการเรียนรู้อย่างกว้างขวาง ลึกซึ้ง และต่อเนื่องตลอดเวลา เพื่อให้การใช้
สื่อการเรียนรู้เป็นไปตามแนวการจัดการเรียนรู้ และพัฒนาผู้เรียนให้เกิดการเรียนรู้อย่างแท้จริง

2.13 การเทียบโอนผลการเรียน

สถานศึกษาต้องเทียบโอนผลการเรียนของผู้เรียน โดยพิจารณาจากหลักฐาน ความรู้
ทักษะ และประสบการณ์ที่ได้จากการเรียนรู้ในวิถีชีวิต และหรือจากการเรียนรู้ในรูปแบบต่าง ๆ
มาเทียบโอนเป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตรการศึกษานอกระบบ โดยสถานศึกษาต้องจัดทำระเบียบ
หรือแนวปฏิบัติการเทียบโอนให้สอดคล้องกับแนวทางการเทียบโอนที่สำนักงาน กศน. กำหนด

2.14 การวัดและประเมินผล

การวัดและประเมินผลเป็นกระบวนการที่ให้ผู้สอนใช้พัฒนาคุณภาพผู้เรียน เพราะจะช่วย
ให้ได้ข้อมูลสารสนเทศที่แสดงถึงการพัฒนาความก้าวหน้า และความสำเร็จทางการเรียนของผู้เรียน
รวมทั้งข้อที่จะเป็นประโยชน์ต่อการส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาและเรียนรู้เต็มศักยภาพ ซึ่ง
สถานศึกษาในฐานะผู้รับผิดชอบการจัดการศึกษา จะต้องจัดทำระเบียบและแนวปฏิบัติในการวัด
และประเมินผลการเรียนของสถานศึกษา เพื่อให้บุคลากรที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายถือปฏิบัติร่วมกันและ
เป็นไปในมาตรฐานเดียวกัน

2.14.1 การวัดและประเมินผลระดับสถานศึกษา : เป็นการประเมินผลสัมฤทธิ์
ทางการเรียนของผู้เรียนแต่ละคน มีจุดหมายที่สำคัญ คือมุ่งหาคำตอบว่า ผู้เรียนมีความก้าวหน้า
ทั้งด้านความรู้ ทักษะ กระบวนการ คุณธรรม และค่านิยมอันพึงประสงค์ อันเป็นผลเนื่องจากการ
จัดกิจกรรมการเรียนรู้หรือไม่/เพียงใด ดังนั้นการวัดและประเมินจึงต้องใช้วิธีการที่หลากหลาย
เน้นการปฏิบัติให้สอดคล้องและเหมาะสมกับสาระการเรียนรู้ กระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียน และ
สามารถดำเนินการอย่างต่อเนื่อง ควบคู่ไปกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียน โดยประเมิน
ความประพฤติ พฤติกรรม การเรียน การร่วมกิจกรรมและผลงานจากโครงการหรือแฟ้มสะสม
ผลงาน ผู้เรียนจะทราบระดับความก้าวหน้า ความสำเร็จของตน ครู จะเข้าใจความต้องการของ
ผู้เรียนแต่ละคน แต่ละกลุ่ม สามารถประเมินผลการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของตนเองได้

มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

32

2.14.2 การประเมินคุณภาพการศึกษาระดับชาติ (National Test) : สถานศึกษาจัดให้ผู้เรียนเข้ารับการประเมินคุณภาพการศึกษาระดับชาติ มีวัตถุประสงค์เพื่อทราบผลการเรียนรู้ของผู้เรียนเป็นรายสถานศึกษา รายอำเภอ รายจังหวัด รายภาค และภาพรวมของประเทศ เพื่อนำข้อมูลไปใช้ในการวางแผนปรับปรุงและพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอนของสถานศึกษาต่อไป ทั้งนี้ไม่มีผลต่อการได้หรือตกของผู้เรียน

2.15 การจบหลักสูตร

ผู้จบการศึกษานอกระบบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 ต้องผ่านเกณฑ์การจบหลักสูตร ดังนี้

2.15.1 ผ่านการประเมินสาระการเรียนรู้ และได้หน่วยกิตครบตามโครงสร้างหลักสูตรในแต่ละระดับ

2.15.2 ผ่านกระบวนการประเมินกิจกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิตไม่น้อยกว่า 100 ชั่วโมง

2.15.3 ผ่านกระบวนการประเมินคุณภาพ จริยธรรม

2.16 เอกสารหลักฐานการศึกษา

เอกสารหลักฐานการศึกษาเป็นไปตามที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนด สถานศึกษาทุกแห่งต้องใช้เหมือนกัน เพื่อประโยชน์ในการสื่อความเข้าใจที่ตรงกันและการส่งต่อ ได้แก่ 1) ระเบียบแสดงผลการเรียนรู้ 2) หลักฐานแสดงวุฒิการศึกษา (ประกาศนียบัตร) 3) แบบรายงานผู้สำเร็จการศึกษา เอกสารการประเมินผลการเรียน สถานศึกษาต้องพิจารณาจัดทำเพื่อใช้ประกอบการดำเนินงานด้านการวัดและประเมินผลการเรียนตามความเห็นสมควร เช่น เอกสารบันทึกผลการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนรายบุคคล

2.17 ยุทธศาสตร์การจัดการศึกษานอกโรงเรียน

พระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พ.ศ. 2551 ภายใต้การกำกับดูแลของสำนักบริหารงานการศึกษานอกโรงเรียน สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ ได้กำหนดยุทธศาสตร์และหลักเกณฑ์และวิธีการจัดการศึกษานอกโรงเรียน ภายใต้การกำกับดูแลของสำนักบริหารงานการศึกษานอกโรงเรียน สำนักงานปลัด กระทรวงศึกษาธิการ ยุทธศาสตร์และจุดเน้นการดำเนินงาน การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ปีงบประมาณ 2551 ซึ่งมีกรอบแนวทางในการดำเนินงาน (สำนักบริหารงานการศึกษานอกโรงเรียน. 2550 : 1-8) ดังนี้

วิสัยทัศน์ (Vision) กศน. เป็นองค์กรหลักในการสร้างสังคมอุดมปัญญาด้วยการจัดการให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประชาชน อย่างมีคุณภาพและทั่วถึง

มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

33

พันธกิจ (Mission)

1. สร้างเสริมความใฝ่ฝันทะยานอยากในการเรียนรู้และทักษะการเรียนรู้ของกลุ่มเป้าหมาย ให้สามารถเรียนรู้ได้จากสื่อเทคโนโลยี และแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย
2. สร้างและกระจายโอกาสการเรียนรู้โดยการกระจายแหล่งเรียนรู้ สื่อ และเทคโนโลยี เพื่อตอบสนองความต้องการการเรียนรู้ตลอดชีวิต
3. จัดและส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะการทำงานพัฒนาคุณภาพชีวิตและขยายโอกาสทางการศึกษา
4. สร้างความเข้มแข็งของภาคีเครือข่ายในการร่วมจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ให้เป็นกลไกในการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต
5. ส่งเสริมให้ชุมชนจัดการความรู้เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน โดยบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นและภูมิปัญญาสากลผ่านนวัตกรรมและเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา
6. พัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยสำหรับประชาชนกลุ่มเป้าหมาย เพื่อให้มีคุณธรรมนำความรู้และมีทักษะการดำเนินชีวิตบนพื้นฐานของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

เป้าหมาย (Target)

1. เป้าหมายด้านการยกระดับการศึกษาและการขยายโอกาสทางการศึกษา
เป็นการยกระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานให้กับประชากรวัยแรงงาน และการขยายโอกาสทางการศึกษาให้กับกลุ่ม เป้าหมายที่มีความประสงค์จะได้รับการศึกษา โดยกำหนดเป้าหมายไว้ดังนี้

1.1 เป้าหมายระดับบุคคล

1.1.1 ประชากรวัยแรงงาน (อายุ 15-59 ปี) ได้รับการยกระดับการศึกษาที่สูงขึ้นถึงระดับมัธยมศึกษา และการศึกษาต่อเนื่อง จำนวน 2,284,000 คน โดยจำแนกเป็น

1.1.1.1 ประชากรวัยแรงงาน อายุ 15-39 ปี จำนวน 1,112,000 คน ได้รับการศึกษาระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา

1.1.1.2 ประชากรวัยแรงงานอายุ 40-59 ปี จำนวน 1,162,000 คน ได้รับการบริการศึกษาต่อเนื่อง (การศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพ การศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตและการศึกษาเพื่อพัฒนาสังคมและชุมชน)

2. เป้าหมายด้านการศึกษาเพื่อพัฒนาชุมชนตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

เป็นกระบวนการพัฒนาการเรียนรู้ของคนในชุมชนให้มีวิถีคิดและดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยดำเนินการกับกลุ่มเป้าหมาย จำนวน 100,000 คน ตามเป้าหมาย 1 อำเภอ 1 ตำบล/ชุมชน (3,500 ตำบล/ชุมชน)

มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

34

3. เป้าหมายด้านการพัฒนาคุณภาพการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

3.1 พัฒนาคุณภาพการจัดกระบวนการเรียนรู้ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานนอกระบบ ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย โดยให้ผู้เรียนของแต่ละสถานศึกษามีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเพิ่มขึ้นไม่น้อยกว่าร้อยละ 5 จากฐานปีการศึกษา 2550 ใน 4 วิชาหลัก ได้แก่ วิชาภาษาไทย ภาษาอังกฤษ คณิตศาสตร์ และวิทยาศาสตร์

3.2 ลดอัตราการออกกลางคันของผู้เรียนตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานนอกระบบเฉลี่ยร้อยละ 5 ในทุกระดับ

3.3 ผู้เรียนหลักสูตรการศึกษาต่อเนื่อง แต่ละหลักสูตรไม่ต่ำกว่าร้อยละ 80 ผ่านเกณฑ์การประเมินตามวัตถุประสงค์การเรียนรู้ของหลักสูตร

3.4 ผู้เรียน/ผู้รับบริการ กิจกรรมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย แต่ละกิจกรรมไม่ต่ำกว่าร้อยละ 80 มีความพึงพอใจต่อกิจกรรมที่เข้าร่วม

ยุทธศาสตร์ (Strategic issues)

ยุทธศาสตร์ที่ 1 การพัฒนาศักยภาพการเรียนรู้ของประชาชน

1.1 ตัวชี้วัด

1.1.1 ร้อยละของประชาชนที่ได้รับบริการการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

1.1.2 ร้อยละของผู้เรียน/ผู้รับบริการที่ผ่านการประเมินตามหลักสูตร

1.1.3 ร้อยละของผู้เรียน/ผู้รับบริการการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยที่สามารถนำสาระการเรียนรู้ไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้

1.2 จุดเน้นการดำเนินงาน

1.2.1 มุ่งพัฒนาให้บรรลุคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามหลักสูตร

1.2.2 จัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นทักษะการแสวงหาและการสร้างความรู้

1.2.3 ส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนพัฒนาทักษะการใช้ ICT เพื่อการเรียนรู้ด้วยตนเอง

ยุทธศาสตร์ที่ 2 การเพิ่มศักยภาพการจัดการความรู้ของชุมชน

2.1 ตัวชี้วัด

2.1.1 ร้อยละของชุมชนที่มีการจัดการความรู้

2.1.2 ร้อยละของชุมชนที่มีเครือข่ายแกนนำจัดการความรู้ชุมชน

2.1.3 ร้อยละของชุมชนที่มีแหล่งเรียนรู้ที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของชุมชน

มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

35

2.2 จุดเน้นการดำเนินงาน

2.2.1 ส่งเสริมและสนับสนุนให้ชุมชน ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการดำเนินชีวิต

2.2.2 สร้างประชาคมการเรียนรู้ และเครือข่ายแกนนำนักจัดการความรู้ของชุมชนที่ยึดชุมชนเป็นฐานในการพัฒนา

2.2.3 ส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนใช้แหล่งการเรียนรู้และใช้ ICT เป็นเครื่องมือในการจัดการความรู้

ยุทธศาสตร์ที่ 3 การเพิ่มประสิทธิภาพการบริหาร จัดการขององค์กรและภาคีเครือข่าย

3.1 ตัวชี้วัด

3.1.1 ร้อยละของหน่วยงาน สถานศึกษา และภาคีเครือข่ายที่ผ่านเกณฑ์การประเมินตัวชี้วัดธรรมาภิบาลระดับปานกลาง

3.1.2 ร้อยละของหน่วยงาน สถานศึกษา และภาคีเครือข่ายที่มีการจัดการความรู้

3.1.3 ร้อยละของผู้บริหาร และบุคลากรของหน่วยงานสถานศึกษา และภาคีเครือข่าย ที่ได้รับการพัฒนาความรู้ความสามารถเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน

3.1.4 จำนวนภาคีเครือข่ายที่ร่วมมือกับ กศน. ในการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในสัดส่วน 60 : 40 (สัดส่วนความร่วมมือในการดำเนินงานของภาคีเครือข่าย : กศน. เป็น 60 : 40

3.2 จุดเน้นการดำเนินงาน

3.2.1 พัฒนาบุคลากรให้มีวิสัยทัศน์และศักยภาพในการปฏิบัติงาน รวมทั้งสร้างวัฒนธรรม และค่านิยมในการทำงานตามแนวทางการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่

3.2.2 พัฒนาและขยายภาคีเครือข่าย ให้สามารถจัดและส่งเสริมการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยที่ตอบสนองความต้องการของประชาชนและสังคมอย่างมีประสิทธิภาพ

3.2.3 ปรับปรุงระบบและกลไกการบริหารจัดการให้มีความคล่องตัว และมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น โดยพัฒนาระบบงบประมาณที่เน้นความโปร่งใสและมีประสิทธิภาพ ส่งเสริมสนับสนุนการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ปรับปรุง แก้ไข และจัดให้มีกฎหมายที่เอื้อต่อการปฏิบัติงาน

3.2.4 พัฒนาคุณภาพ มาตรฐาน และการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา ให้พร้อมสำหรับการประเมินคุณภาพภายนอก

3.2.5 สร้างสรรค์และพัฒนาภาพลักษณ์ขององค์กรเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้

ตลอดชีวิตของประชาชน

กลยุทธ์ (Strategy)

การดำเนินงานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อให้บรรลุผลสำเร็จตามยุทธศาสตร์การดำเนินงาน ปีงบประมาณ 2551 ด้านการพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้ของประชาชน ด้านการเพิ่มศักยภาพการจัดการความรู้ของชุมชน และด้านการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการขององค์กรและภาคีเครือข่าย ให้ดำเนินการตามกลยุทธ์ดังต่อไปนี้

กลยุทธ์ที่ 1 ลุยถึงที่เข้าถึงกลุ่มเป้าหมาย

กลยุทธ์ที่ 2 จัดกิจกรรมหลากหลายโดนใจผู้เรียน

กลยุทธ์ที่ 3 ขยายแหล่งเรียนรู้และเทคโนโลยี

กลยุทธ์ที่ 4 ผนึกกำลังภาคีเครือข่าย และกระจายบริการการศึกษา

กลยุทธ์ที่ 5 พัฒนาประสิทธิภาพการบริหารจัดการ

การวิเคราะห์สถานการณ์ขององค์กร (SWOT Analysis) จากยุทธศาสตร์และจุดเน้นการดำเนินงาน การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ปีงบประมาณ 2551 และผลการวิเคราะห์การดำเนินงานกิจกรรมการศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตจากบุคลากร ประกอบด้วย 1) ด้านนโยบายการจัดกิจกรรม 2) ด้านการวางแผน 3) ด้านการดำเนินกิจกรรม 4) ด้านการติดตามประเมินผล และ 5) ด้านการพัฒนาและปรับปรุงการจัดกิจกรรม และผลการดำเนินงานกิจกรรมการศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตจากกลุ่มเป้าหมายประกอบด้วย 1) ด้านเนื้อหา/สาระ 2) ด้านวิทยากร 3) ด้านสื่อ/อุปกรณ์ 4) ด้านสถานที่ และ 5) ด้านกระบวนการ/ขั้นตอน สามารถวิเคราะห์สถานการณ์ภายในเพื่อหาจุดแข็งและจุดอ่อน และการวิเคราะห์สถานการณ์ภายนอกเพื่อหาโอกาสและอุปสรรคสามารถสรุปได้ดังนี้

1. การวิเคราะห์ปัจจัยภายใน ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย อำเภอบางซ้าย

1.1 จุดแข็ง (Strength)

1.1.1 บุคลากรมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานอยู่ในระดับมาก

1.1.2 โครงสร้างองค์กร/สายบังคับบัญชา มีความยืดหยุ่น

1.1.3 ได้รับการสนับสนุนงบประมาณในการดำเนินงาน

1.1.4 เป้าหมายดำเนินกิจกรรมชัดเจน

1.1.5 เนื้อหาการเรียนการสอนเน้นในเรื่องที่จะนำไปใช้ปฏิบัติในชีวิตประจำวัน

1.1.6 การเรียนการสอนไม่กำหนดสถานที่และเวลาที่แน่นอน

มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

37

1.1.7 ไม่มีการกำหนดเพศและวัยของผู้เรียน

1.2 จุดอ่อน (Weakness)

1.2.1 จำนวนบุคลากรไม่เพียงพอต่อภาระงานที่ได้รับมอบหมาย

1.2.2 ขาดการมีส่วนร่วมในการวางแผนการดำเนินงาน จากกลุ่มเป้าหมายและ

ชุมชน

1.2.3 สถานที่จัดกิจกรรมคับแคบ ห้องน้ำไม่สะอาด

1.2.4 การติดตามและประเมินผลการปฏิบัติงาน ไม่มีความต่อเนื่อง

2. การวิเคราะห์ปัจจัยภายนอก ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย
อำเภอบางซ้าย

2.1 โอกาส (Opportunity)

2.1.1 กำหนดนโยบายและยุทธศาสตร์ในการดำเนินงาน จากส่วนกลาง

2.1.2 ให้บริการทางการศึกษาในหลากหลายรูปแบบ

2.2 ภัยคุกคาม (Threat)

2.2.1 ขาดการบูรณาการในการปฏิบัติงานระหว่างภาครัฐ เอกชน และ
หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

2.2.2 ดำเนินงานตามนโยบายของส่วนกลางเท่านั้น

2.2.3 ไม่สามารถกำหนดนโยบายในการปฏิบัติงานได้อย่างอิสระ

จากที่กล่าวมาแล้วข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า การศึกษานอกโรงเรียนมีรูปแบบหลักการ
จัดการศึกษา โดยมุ่งเน้นที่เป้าหมายสูงสุดของชีวิตคนให้มีความสุข สามารถแก้ไขปัญหาและ
ปรับตัวให้ประสานสอดคล้องกับสภาพแวดล้อม เป็นคนดี มีคุณธรรมจริยธรรม คิดดี ทำงานได้ดี
มีคุณภาพ มีค่านิยมความเป็นไทย ตามแนวทางของพระราชบัญญัติการศึกษานอกระบบและ
การศึกษาตามอัธยาศัย พ.ศ. 2551 ภายใต้การกำกับดูแลของสำนักบริหารงานการศึกษานอกโรงเรียน
สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ

3. แนวคิดเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

3.1 ความหมายของกิจกรรมการเรียนรู้

กูด (Good, 1973 : 164) ได้ให้ความหมายของกิจกรรมการเรียนรู้ไว้หลายความหมาย
ดังนี้

1. สภาพการเรียนรู้ทั้งหมด ที่ผู้เรียนกระทำด้วยความเต็มใจ เพราะการกระทำเช่นนี้ จะนำ
ผู้เรียนไปสู่เป้าหมายที่คาดหวังไว้

2. เป็นกิจกรรมที่เริ่มต้นจากสิ่งที่น่าสนใจชนิดใหม่ ทำให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ ช่วยให้ผู้เรียนได้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างการคิดและการเรียนรู้

3. เป็นการเล่นหรือการทำงาน ซึ่งเกิดจากแนวความคิดหรือความรู้สึกรักของผู้ทำ ซึ่งแสดงออกมาในรูปแบบที่ซับซ้อน เพื่อสื่อความเข้าใจให้ผู้อื่นทราบ

โรม วงศ์ประเสริฐ (2545 : 11) กล่าวว่า กิจกรรมการเรียนรู้ หมายถึง การกระทำรูปแบบหนึ่งซึ่งมีผู้ดำเนินการ ในที่นี้อาจเป็นผู้ดำเนินการจัดอบรมหรือครูผู้สอนดำเนินการจัดขึ้น เพื่อให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีพัฒนาการ และเปลี่ยนแปลงไปตามความมุ่งหมายของการดำเนินการนั้น ๆ กิจกรรมสามารถประยุกต์ใช้ในการจัดการอบรม หรือการจัดการเรียนรู้ได้ทุกประเภท

ราชบัณฑิตยสถาน (2546 : 126) ได้ให้ความหมายของกิจกรรมการเรียนรู้ไว้ว่า กิจกรรม หมายถึง การที่ผู้เรียนปฏิบัติกรอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อการเรียนรู้

วัฒนาพร ระงับทุกข์ (2545 : 20) ได้ให้ความหมายของกิจกรรมการเรียนรู้ไว้ว่า กิจกรรมการเรียนรู้ หมายถึง สภาพการเรียนรู้ที่กำหนดขึ้น เพื่อนำผู้เรียนไปสู่เป้าหมาย หรือจุดประสงค์การเรียนรู้ เนื้อหา โดยการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่เหมาะสม สอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้ เนื้อหาและสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ต่าง ๆ

จากความหมายที่กล่าวมาทั้งหมด สรุปได้ว่า กิจกรรมการเรียนรู้ หมายถึง สภาพการเรียนรู้ที่ผู้สอนจัดขึ้น โดยมีการกำหนดและออกแบบกิจกรรมไว้ให้ผู้เรียนปฏิบัติ เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมกรการเรียนรู้ตามเป้าหมายที่วางไว้

3.2 หลักการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

ประชุม ผงผ่าน (ม.ป.ป. : 161) ได้เสนอหลักแนวคิดไว้ดังนี้

1. กิจกรรมเป็นสื่อกลางระหว่างผู้สอน ผู้เรียน และองค์ประกอบอื่น ๆ ในระบบการเรียนการสอน

2. กิจกรรมที่เน้นการปฏิบัติกรของผู้เรียน จะช่วยทำให้ผู้เรียนได้มีการเคลื่อนไหว และมีผลกระทบที่ดีต่อการพัฒนาของระบบอวัยวะต่าง ๆ ของร่างกาย

3. กิจกรรมสามารถสนองตอบความแตกต่างนั้นได้

4. ความสนใจของผู้เรียน ถือเป็นจุดเริ่มต้นของความสำเร็จในการเรียน กิจกรรมต่าง ๆ ที่ออกแบบไว้ จะช่วยให้ความสนใจต่อบทเรียนของผู้เรียนสูงขึ้น

5. กิจกรรมมีความหลากหลาย มีระดับความยากง่ายแตกต่างกัน ในขณะที่ความสามารถในการเรียนรู้ของผู้เรียนมีไม่เท่ากัน สามารถเลือกกิจกรรมที่มุ่งไปสู่ความสำเร็จในบทนั้น ๆ

6. กิจกรรมหลายกิจกรรมแฝงไว้ซึ่งความบันเทิง มีชีวิตชีวา เช่น เกม เพลง ผู้เรียนได้ปฏิบัติกิจกรรมแล้ว ย่อมมีความสนุกสนานร่าเริงแจ่มใส

มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

39

7. ความเข้าใจลักษณะบทเรียนที่มีลักษณะแตกต่างกัน สามารถเลือกกิจกรรมให้สอดคล้องกับบทเรียนในแต่ละบทได้ และทำความเข้าใจของผู้เรียนดีขึ้น
8. บางกิจกรรมเหมาะสำหรับการปฏิบัติงานกลุ่ม เพื่อเสริมสร้างการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มของผู้เรียน
9. กิจกรรมช่วยส่งเสริม สร้างค่านิยมต่าง ๆ ของผู้เรียน เช่น ความเป็นประชาธิปไตย ความซื่อสัตย์ ความเสียสละ ฯลฯ
10. ในขณะที่ผู้เรียนปฏิบัติกิจกรรม ผู้สอนสามารถสังเกตพฤติกรรมของผู้เรียน ทำให้ได้ข้อมูลเพื่อการประเมินผลปรับปรุงพฤติกรรมของผู้เรียน

ทิสนา แยมมณี (2542 : 6-7) ได้เสนอแนวคิดในการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่มีคุณภาพ ดังนี้

1. กิจกรรมการเรียนรู้ที่ดี ควรช่วยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในด้านร่างกาย คือ เป็นกิจกรรมที่ช่วยให้ผู้เรียนมีโอกาสเคลื่อนไหวร่างกาย เพื่อช่วยให้ประสาทการรับรู้ของผู้เรียนตื่นตัวพร้อมที่จะรับข้อมูลและการเรียนรู้ต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้น
2. กิจกรรมการเรียนรู้ที่ดี ควรช่วยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในด้านสติปัญญา คือ เป็นกิจกรรมที่ช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเคลื่อนไหว ช่วยให้ผู้เรียนเกิดความจดจ่อในการคิด สนุกที่จะคิด ซึ่งกิจกรรมจะมีลักษณะดังกล่าวได้ จะต้องเป็นเรื่องให้ผู้เรียนคิด
3. กิจกรรมการเรียนรู้ที่ดี ควรช่วยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในด้านทางสังคม คือ เป็นกิจกรรมที่ช่วยให้ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมกับบุคคลหรือสิ่งแวดล้อมรอบตัว
4. กิจกรรมการเรียนรู้ที่ดี ควรช่วยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมทางอารมณ์ คือ เป็นกิจกรรมที่ส่งผลต่ออารมณ์ ความรู้สึกของผู้เรียน ซึ่งจะช่วยให้การเรียนรู้นั้นเกิดความหมายต่อตนเอง มักเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับชีวิต ประสบการณ์และความเป็นจริงของผู้เรียน และจะต้องเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับตัวผู้เรียนโดยตรงหรือใกล้ตัวผู้เรียน

วัฒนาพร ระวังทุกข์ (2545 : 50-51) ได้เสนอหลักการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ โดยการชี้แนะตนเอง ดังนี้

1. ศึกษาผู้เรียนเป็นรายบุคคล เนื่องจากผู้เรียนแต่ละคนมีความแตกต่างกัน ทั้งในด้านความสามารถในการเรียนรู้ วิธีการเรียนรู้ เจตคติ ฯลฯ ดังนั้น การจัดการเรียนรู้จึงต้องคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลโดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านความสามารถในการเรียนรู้ และวิธีการเรียนรู้ (Learning styles) โดยจัดการเรียนรู้ เนื้อหาและสื่อที่เอื้อต่อการเรียนรู้รายบุคคล รวมทั้งเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้นำเอาประสบการณ์ของตนเองมาใช้ในการเรียนรู้ด้วย

มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

40

2. จัดให้ผู้เรียนมีส่วนรับผิดชอบในการเรียน การเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้ดี เมื่อผู้เรียนมีส่วนร่วมรับผิดชอบการเรียนรู้ของตนเอง ดังนั้นการจัดการเรียนรู้ จึงควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีบทบาทตั้งแต่การวางแผน กำหนดเป้าหมายการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับความต้องการของตนหรือกลุ่ม การกำหนดกิจกรรมการเรียนรู้ สื่อการเรียนรู้ การเลือกใช้วิธีการเรียนรู้ การใช้แหล่งข้อมูล ตลอดจนถึงการประเมินผลการเรียนของตน

3. พัฒนาทักษะการเรียนรู้ของผู้เรียน การจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง จำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้เรียนจะต้องได้รับการฝึกให้มีทักษะและยุทธศาสตร์การเรียนรู้ที่จำเป็นต่อการเรียนรู้ด้วยตนเอง เช่น การบันทึกข้อความ การจัดประเภทหมวดหมู่ การสังเกต การแสวงหา และใช้แหล่งความรู้ เทคโนโลยีและสื่อที่สนับสนุนการเรียนรู้ รวมทั้งเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้มีประสบการณ์ในการตัดสินใจ แก้ปัญหา กำหนดแนวทางการเรียนรู้ และเลือกวิธีการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับตนเอง

4. พัฒนาทักษะการเรียนรู้ร่วมกับผู้อื่น การเรียนรู้ด้วยตนเอง โดยทั่วไปแล้วในการเรียนรู้ด้วยตนเอง ผู้เรียนจะได้ทำงานร่วมกับเพื่อน กับครู และบุคคลอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ดังนั้นจึงต้องพัฒนาทักษะการเรียนรู้ร่วมกับผู้อื่นให้กับผู้เรียน เพื่อให้รู้จักการทำงานเป็นทีม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการทำกิจกรรมกลุ่มร่วมกับเพื่อนที่มีความรู้ความสามารถ ทักษะ เจตคติที่แตกต่างกัน เพื่อให้สามารถแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบในกระบวนการเรียนรู้

5. พัฒนาทักษะการประเมินตนเองและการร่วมมือกันประเมิน ในการเรียนรู้ด้วยตนเอง ผู้เรียนเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการประเมินการเรียนรู้ ดังนั้นจึงพัฒนาทักษะการประเมินให้แก่ผู้เรียน และสร้างความเข้าใจให้แก่ผู้เรียนว่า การประเมินตนเองเป็นส่วนหนึ่งของระบบประเมินผล รวมทั้งยอมรับผลการประเมินจากผู้อื่นด้วย นอกจากนี้ต้องจัดให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์การประเมินผลหลาย ๆ รูปแบบ

6. จัดปัจจัยสนับสนุนการเรียนรู้ด้วยตนเองของผู้เรียน สภาพแวดล้อมเป็นปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งในการเรียนรู้ด้วยตนเอง ดังนั้น บริเวณในโรงเรียนจึงต้องจัดให้เป็นแหล่งความรู้ที่นักเรียนจะค้นคว้าด้วยตนเองได้ เช่น ศูนย์วิทยากร บทเรียนสำเร็จรูป ชุดการสอน ฯลฯ รวมทั้งบุคลากร เช่น ครูประจำศูนย์วิทยบริการที่ช่วยอำนวยความสะดวกและแนะนำเมื่อผู้เรียนต้องการ

ดังนั้น หลักการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้โดยการชี้นำตนเอง ผู้จัดกิจกรรมต้องศึกษาผู้เรียนเป็นรายบุคคล จัดให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมรับผิดชอบในการเรียน พัฒนาทักษะการเรียนรู้ของผู้เรียน พัฒนาทักษะการเรียนรู้ร่วมกับผู้อื่น พัฒนาทักษะการประเมินตนเองและการร่วมมือกันประเมิน และจัดปัจจัยสนับสนุนการเรียนรู้โดยการชี้นำตนเองของผู้เรียน

3.3 กระบวนการเรียนรู้ในการจัดกิจกรรม

บร็อกเกต และฮิมสตรา (Brokett and Hiemstra. 1991 : 109-117) ได้เสนอแนะเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้โดยการชี้นำตนเอง สรุปได้ดังนี้

การเริ่มต้นวางแผน ผู้อำนวยการความสะอาด มีบทบาทในการพัฒนาให้ผู้เรียนมีความริเริ่มในการวางแผน อาจใช้เอกสารคำชี้แจง (Learning rationale sheet) ซึ่งจะเป็นการอธิบายเกี่ยวกับประสบการณ์การเรียนรู้ โดยจะมีข้อความที่ผู้เรียนอธิบายถึงเหตุผลในการสนใจประสบการณ์การเรียนรู้ และเป็นการอธิบายถึงการทำงานของผู้อสอน สำหรับประสบการณ์เป็นรายบุคคล รวมทั้งข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการชี้นำตนเองในการเรียนรู้ และสิ่งที่ผู้เรียนคาดหวังจากผู้อำนวยการความสะอาด รวมทั้งได้เสนอแนะว่าก่อนที่จะเริ่มมีประสบการณ์การเรียนรู้จริง ๆ ควรออกแบบเครื่องมือที่เหมาะสมในการประเมินความจำเป็น โดยใช้เทคนิคดังนี้ เทคนิคแรก เป็นการให้ผู้เรียนเขียนเครื่องมือในการประเมินความจำเป็น เทคนิคที่สองแบ่งผู้เรียนเป็นกลุ่มเล็ก ๆ อภิปรายถึงความจำเป็นของตน อาจมีข้อขัดแย้งกันภายในกลุ่ม ซึ่งจะนำมาถึงการให้คำจำกัดความของความจำเป็นของบุคคลให้ชัดเจน นอกจากนี้ บนพื้นฐานของปรัชญาที่ผู้อสอนเชื่อถือในบทบาทของผู้อำนวยการความสะอาดในการเรียนรู้ ผู้กำหนดแหล่งความรู้ และเป็นผู้สนับสนุนในการชี้นำตนเองให้เกิดแก่ผู้เรียนมากยิ่งขึ้น ดังนั้นวัตถุประสงค์การเรียนรู้จึงถูกกำหนดอย่างกว้าง ๆ มีกิจกรรมบางกิจกรรมที่มีประโยชน์ต่อผู้เรียนคือ การเตรียมแบบเรียน หรือ การให้คำแนะนำการศึกษาของการใช้อุปกรณ์ที่สัมพันธ์กับหลักสูตร ทั้งนี้รวมถึงวัตถุประสงค์รายละเอียดของกิจกรรมการเรียนรู้ อัตชีวประวัติ แบบสัญญาการเรียนรู้ คำอธิบายหรือคำแนะนำที่จำเป็นอื่น ๆ และอุปกรณ์พิเศษที่ผู้อำนวยการความสะอาดคิดว่าจะมีประโยชน์ต่อผู้เรียน ผู้อำนวยการความสะอาดควรวางแผนและเตรียมการต่าง ๆ ที่สัมพันธ์กับหลักสูตรแบบเรียนและอุปกรณ์การสอนควรมีแบบที่สวยงามและดึงดูดใจผู้เรียน

นอกจากนี้การสร้างบรรยากาศที่ดีต่อการเรียนรู้หลายกิจกรรมที่สำคัญควรสร้างบรรยากาศในด้านดีในช่วงแรก ควรสร้างทัศนคติที่ดีแก่ผู้เรียนเกี่ยวกับวิชา ผู้สอน รูปแบบการสอนและกิจกรรมการเรียนรู้ ได้แก่

1. การวางแผนเพื่อให้แน่ใจว่าชั้นเรียนหรือสถานที่ที่เป็นไปตามความต้องการของผู้เข้ารับการศึกษาและการเรียนรู้ที่คาดหวัง พยายามจัดสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ทางกายภาพให้เหมาะสม
2. ผู้อำนวยการความสะอาดมาถึงห้องก่อน เพื่อให้แน่ใจว่าทุกสิ่งทุกอย่างที่จัดขึ้นมีความเหมาะสม รวมทั้งการจัดเก้าอี้ แสงสว่าง บริเวณที่จัดสำหรับการพักในการอภิปราย และให้แน่ใจว่าอุปกรณ์เครื่องมือต่าง ๆ มีอยู่ในห้องพร้อมและใช้งานได้ดี

3. หากมีคาบเรียนที่ใช้เวลานาน ๆ ควรพิจารณาถึงการพักครึ่งเวลา อาจจัดให้มีการพัก รับประทานอาหารกาแฟ ชา อนุญาตให้พักสูบบุหรี่ คำนึงถึงการเข้าห้องน้ำด้วย

การช่วยเหลือให้ผู้เรียนเกิดความคุ้นเคย : มีเทคนิคมากมายที่สามารถนำมาใช้ในการที่จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดความรู้สึกคุ้นเคย และรู้สึกสบายในการที่จะเรียนรู้ สิ่งแรกคือการแนะนำตัวเองให้กับผู้เรียน จากนั้นให้ผู้เข้าเรียนกรอกชื่อ ที่อยู่ หรือข้อมูลใด ๆ ซึ่งเป็นประโยชน์ลงบนกระดาษด้านหนึ่ง ให้ผู้เรียนพับกระดาษให้เป็นครึ่งหนึ่งซึ่งให้ข้อมูลที่ได้กรอกไว้ด้านใน แล้วนำกระดาษนั้นมาตั้งให้เป็นเหมือนเต็นท์ แล้วให้ผู้เรียนนั้นเขียนชื่อจริง ชื่อเล่น หรือชื่ออะไรก็ได้ลงบนกระดาษนั้น ผู้สอนเองก็อาจร่วมเล่นด้วย ซึ่งอย่างน้อยที่สุดกิจกรรมนี้ก็สามารช่วยให้ผู้เรียนได้ทำความรู้จักชื่อของกันและกัน จากนั้นก็จะให้ผู้เรียนได้แนะนำตนเอง หรืออาจให้ผู้เรียนได้จับคู่เรียนรู้ และทำความคุ้นเคยซึ่งกันและกันประมาณ 15 นาที แล้วให้ผู้เรียนอีกคนได้ออกมาแนะนำเพื่อนซึ่งเป็นคู่ของตนให้สมาชิกในกลุ่มฟัง หากผู้เรียนมีจำนวนไม่มากนัก หรือหากผู้เรียนมีความคุ้นเคยกันอยู่แล้ว อาจให้ผู้เรียนจับคู่แล้วเล่าถึงสิ่งที่พิเศษในตัวของเพื่อน เทคนิคเหล่านี้หากดูผิวเผินอาจคิดว่าเป็นเรื่องปกติ อย่างไรก็ตามเราก็พบว่าสามารถนำมาใช้ได้อย่างดีในการช่วยสร้างความสนิทสนมคุ้นเคย และยังช่วยให้เกิดการเรียนรู้ชื่อของกันและกัน ยิ่งไปกว่านั้นในฐานะของผู้สอนนั้น สามารถที่จะเรียนรู้จุดเด่นของผู้เรียนในกลุ่มนั้น ๆ ด้วย และยังพบอีกว่าการที่ผู้สอนได้มีโอกาสพูดคุยก่อนเรียนในระบบการเรียนรู้นั้นเป็นสิ่งสำคัญอย่างมาก ซึ่งการอภิปราย การตั้งคำถาม และการตอบคำถามนั้นเป็นสิ่งสำคัญมากที่จะช่วยให้การเรียนรู้ของผู้เรียนมีประสิทธิภาพมากขึ้น

การประเมินความต้องการ หลักการประเมินมี 2 แบบ คือ

1. การประเมินเป็นรายบุคคล ภายหลังจากที่ผู้สอนได้คำนึงถึงหัวเรื่องต่าง ๆ ที่ผู้เรียนน่าจะสนใจ จำเป็นต้องตรวจสอบในด้านประสบการณ์ที่ผู้เรียนจะได้รับ โดยอาจเกิดจากการเรียนรู้ร่วมกันภายใน 3 ชั่วโมง ให้ผู้เรียนได้ประเมินความสามารถในหลาย ๆ ด้านของตนเอง ลงในแบบฟอร์ม โดยที่มีการช่วยกระตุ้นให้ผู้เรียนได้เพิ่มเติมข้อมูลอื่น ๆ ที่อาจจะไม่ได้ระบุไว้ในแบบฟอร์มนั้นด้วย ซึ่งเป็นข้อมูลที่ผู้เรียนเห็นว่าควรเพิ่มเติมเข้าไป กิจกรรมนี้จะช่วยสร้างควมรับผิดชอบในการเรียน ตลอดจนจนถึงทำให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเองว่าถนัดและอ่อนในเรื่องใด ซึ่งในกรณีนี้ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเองในการที่จะปรับปรุงส่วนที่ด้อย และพัฒนาส่วนที่แข็งของตนเอง

2. การประเมินเป็นกลุ่ม เชื่อว่าสิ่งที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือ การประเมินผู้เรียนแบบกลุ่ม จากประสบการณ์ที่ผ่านมาทำให้ทราบว่า ความเหมือนและความแตกต่างของแต่ละบุคคลนั้นทำให้ได้เรียนรู้ว่าจะมีมุมมองหนึ่งที่สามารถยอมรับได้จากบุคคลในกลุ่ม ซึ่งมีความต้องการที่แตกต่างกัน โดยเทคนิคในการประเมินลักษณะเหมาะสำหรับให้ผู้เรียนแบ่งเป็นกลุ่ม ๆ ละประมาณ 5-8 คน โดยภายหลังจากที่ผู้เรียนได้กรอกข้อมูลส่วนตัวที่ต้องการแล้ว และหลังจากทุกคนได้เกิดความคิดบางอย่างในหัวข้อเรื่องที่ได้สร้างขึ้นมานั้น ให้ผู้เรียนแบ่งกลุ่ม ส่วนใหญ่แล้วจะใช้วิธีแบ่งกลุ่มจากตัวเลขที่นับ โดยที่กำหนดตัวเลขที่จะให้นับตามจำนวนกลุ่มที่ต้องการ ผู้เรียนที่นับหนึ่งก็จะอยู่กลุ่มที่หนึ่ง ผู้เรียนที่นับสองก็อยู่กลุ่มหมายเลขสองตามลำดับ บางครั้งอาจเขียนรายชื่อของสมาชิกในกลุ่มไว้บนกระดาน หรือให้สมาชิกในกลุ่มจัดการในส่วนนี้กันเอง หากเป็นไปได้ควรมีห้องพิเศษ หรือพื้นที่สำหรับให้แต่ละกลุ่มได้อภิปรายกัน โดยที่จะไม่รบกวนกลุ่มอื่น ๆ และจะให้สมาชิกในกลุ่มเลือกหัวหน้า เลขานุการ หรือตำแหน่งต่าง ๆ ขึ้นภายในกลุ่มของตน ผู้สอนจะสั่งให้หัวหน้ากลุ่มและสมาชิกในกลุ่มได้เริ่มกิจกรรมจากแบบฟอร์มที่ได้จัดให้โดยให้จัดอันดับหัวข้อเรื่องตามที่แต่ละบุคคลได้กรอกไว้ โดยที่ให้ผู้เรียนได้มีโอกาสเสนอหัวข้อเรื่องที่ตนสนใจ หรือความคิดเห็นอื่น ๆ และอาจกระตุ้นให้ผู้เรียนได้มีส่วนในการอภิปราย และแนะวิธีการเรียน หรือเทคนิคต่าง ๆ ด้วย หัวหน้ากลุ่มหรือเลขานุการประจำกลุ่มจึงสรุปแล้วนำข้อมูลที่ได้มาเปรียบเทียบหาข้อเหมือนและข้อแตกต่างระหว่างลำดับที่จัดของแต่ละกลุ่ม

การดำเนินการการเรียนรู้โดยการชี้นำตนเอง : การออกแบบกิจกรรมในการเรียนจะเกิดขึ้นหลังจากมีการสำรวจความต้องการดังกล่าวไปแล้ว ข้อมูลที่ได้จากการประเมินนั้น มาสร้างแผนที่จะเกิดขึ้นในส่วนที่เหลือจากเนื้อหาของรายวิชา ระยะเวลาในการเรียนรู้เนื้อหาของแต่ละกลุ่ม โดยอาจแนะนำแหล่งการเรียนรู้เพิ่มเติมให้แก่ผู้เรียนเพื่อที่จะให้เกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง จากนั้นจะต้องเปรียบเทียบความต้องการของรายวิชากับข้อมูลที่ได้ โดยที่ผู้สอนจะต้องจัดกิจกรรม โดยจะต้องแน่ใจว่าผู้เรียนจะได้รับประโยชน์จากเนื้อหารายวิชาตามที่ได้ตั้งไว้ ผู้สอนอาจมีแผนการสอนในแต่ละสัปดาห์ โดยอาจจะเพิ่มเติมถึงอุปกรณ์ และสื่อที่ต้องการ และแผนการสอนนั้น ต้องมีความยืดหยุ่นด้วย

การประเมินกิจกรรมการเรียนรู้ จะมีการประเมินหลักสูตร เพื่อที่จะให้แผนการสอนนั้น ทันสมัย และสามารถที่จะนำมาตรวจสอบได้ว่าวิธีการเรียนแบบการเรียนรู้ โดยการชี้นำตนเองนั้น เหมาะสมกับผู้เรียนอย่างไร โดยที่ผู้สอนจะเป็นผู้ออกแบบสื่อที่ใช้ในการประเมินเอง อาจไม่ให้ผู้เรียนกรอกข้อลงบนสื่อประเมินนั้น โดยเชื่อว่ามนุษย์ชอบการตอบรับที่ไม่มีข้อจำกัดมากกว่า และตามประสบการณ์ที่พบได้อีกอย่างนั้นก็คือ ผู้เรียนส่วนใหญ่จะเครียดกับการทำแบบประเมิน

4. แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน

4.1 ความหมายของการเรียนการสอน

ทิสนา แจมมณี (2545 : 5) กล่าวว่า แต่เดิม “การสอน” (Teaching) เป็นการถ่ายทอดความรู้ ทักษะ และเจตคติต่าง ๆ โดยที่ครูและศิษย์มีปฏิสัมพันธ์ต่อกันในกระบวนการเรียนรู้ ครูเป็นผู้มีบทบาทสำคัญ ศิษย์เป็นผู้รับการถ่ายทอดตามแต่ครูจะให้ ครูจึงเป็นศูนย์กลางของการเรียนการสอน (Teacher – centered approach) เนื่องจากปัจจัยและองค์ประกอบที่ส่งผลต่อการเรียนรู้มีมากมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง จำนวนผู้เรียนที่มีจำนวนมากขึ้น ความแตกต่างระหว่างบุคคลก็ทำให้การสอนมีผลต่อผู้เรียนระดับต่าง ๆ ไม่เท่าเทียมกัน สาธารณะจำเป็นต้องศึกษาขยายตัวมากขึ้นตามการเปลี่ยนแปลงของสังคมและความก้าวหน้าของวิทยาการ ซึ่งรุดหน้าอย่างไม่หยุดยั้ง ทำให้เวลาในการสอนปกติอาจไม่เพียงพอที่จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดทักษะ หรือความรู้ความเข้าใจตามที่ต้องการ แนวคิดทางการสอนจึงเริ่มเปลี่ยนแปลงไป โดยนักการศึกษาคนสำคัญ จอห์น ดิวอี้ (John Dewey) ได้แนะนำแนวคิดใหม่ ให้การสอนเป็นการเน้นที่ตัวผู้เรียนได้เรียนรู้จากการกระทำ (Learning by doing) ดังนั้น แนวคิดจากการสอนจึงได้เปลี่ยนมาเป็น “การเรียนการสอน” (Instruction) ซึ่งมีความหมายแตกต่างไปจากคำว่า “การสอน” ไปบ้างดังนี้

1. การเรียนการสอน คำนึงถึงการเรียนรู้ของผู้เรียน ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ แทนที่ครูเป็นศูนย์กลางในการเรียน ซึ่งเป็นลักษณะของการสอน
2. การเรียนการสอน เป็นการถ่ายทอดความรู้ ทักษะ และเจตคติต่าง ๆ โดยมีการเตรียมการ มีการวางแผนตามหลักวิชา มีขั้นตอนหรือกระบวนการสอน ที่เป็นแบบแผนชัดเจน มีกิจกรรมการเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วม เพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมาย เป็นการใช้ศาสตร์ในการสอนมากกว่าในเรื่องของการสอน
3. การเรียนการสอน ครอบคลุมปฏิสัมพันธ์หลายรูปแบบ อาทิ ปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับบุคคล บุคคลกับสื่อต่าง ๆ ส่วนการสอนเป็นปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับผู้เรียน
4. การเรียนการสอน มักเกิดขึ้นในสถานการณ์ของการเรียนการสอน ในขณะที่ทำการสอนเกิดขึ้นทุกหนแห่งไม่จำกัดเวลาและสถานที่

สุนทรา โดบัว (2546 : 20) กล่าวว่า การเรียนการสอน หมายถึง การจัดประสบการณ์ให้ผู้เรียน โดยยึดหลักการมีส่วนร่วมและการมีปฏิสัมพันธ์ของผู้เรียนมากที่สุด เป็นการสอนที่ใช้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ (Learner – centered approach) และการเรียนรู้เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นภายในตัวบุคคล เป็นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม อันเนื่องมาจากการได้รับประสบการณ์และการฝึกฝน ผู้เรียนต้องได้รับแรงจูงใจสูงพอ จึงจะทำให้ผลการเรียนรู้นั้นนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม

มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

ลี และคาฟารอล่า (ชัยฤทธิ์ โภธิสุวรรณ. 2543 : 10-14) กล่าวว่าในยุคที่เทคโนโลยีสารสนเทศ (Information technology) เข้ามามีบทบาทในการเรียนรู้อย่างมาก สื่ออิเล็กทรอนิกส์ เช่น โทรศัพท์ วิทยุ โทรทัศน์ คอมพิวเตอร์ สามารถช่วยให้ผู้เรียนจำนวนมากในพื้นที่ต่าง ๆ ของประเทศได้เรียนรู้จากผู้สอนคนเดียวกัน การสอนทางไกล (Distant teaching) จึงเข้ามามีบทบาทในการเรียนรู้ นอกจากนี้ โปรแกรมสำเร็จรูป (Programmed instruction) ซึ่งใช้กับเครื่องคอมพิวเตอร์หรือที่นิยมเรียกว่า คอมพิวเตอร์ช่วยสอน (Computer – Assisted Instruction or CAI) ซึ่งผู้เรียนสามารถเรียนรู้ด้วยตนเองได้ การเรียนการสอนในอนาคตจึงมีแนวโน้มเป็นการเรียนการสอนแบบไม่มีครู (Instruction without teacher) ปัจจุบันทฤษฎีและผลงานวิจัยได้ชี้ให้เห็นว่า การเรียนรู้เป็นกระบวนการทางปัญญาของบุคคล ในการพยายามทำความเข้าใจในประสบการณ์ เหตุการณ์ และสิ่งแวดล้อมรอบตัว ดังนั้นการเรียนรู้จึงเป็นกระบวนการที่ผู้เรียนจะต้องจัดกระทำ (Action on) ไม่ใช่เพียงรับเข้ามา (Taking in) การเรียนการสอนจึงต้องเปลี่ยนแนวความคิดจากครูดำเนินการสอนไปเป็นผู้เรียนสร้างความรู้ (Construction) ซึ่งมีนักคิดและนักวิจัยได้ตั้งเป็น “ทฤษฎีสรรมนิยม (Constructivism)” ปัจจุบันแนวคิดนี้กำลังได้รับความนิยม การสร้างความรู้ (Construction of knowledge) นี้ ถือว่าผู้เรียนเป็นผู้สร้างความรู้ เป็นของตนเองจากประสบการณ์ซึ่งใกล้เคียงกับแนวทางการเรียนรู้อีกแนวทางหนึ่ง คือ “การเรียนรู้จากประสบการณ์ (Experiential learning)” ที่ผู้เรียนรู้ความรู้ใหม่จากการกระทำ (Learning by doing) ทำให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ตรง (Direct experience, Hands – on experience) แนวคิดการใช้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของการเรียน แนวคิดการเรียนรู้จากประสบการณ์ และการสร้างความรู้ดังกล่าวข้างต้นนั้น มีความเกี่ยวพันถึงกระบวนการเรียนรู้ที่เรียกว่า “การเรียนรู้แบบนำตนเอง (Self – directed learning)” กระบวนการสร้างความรู้จากประสบการณ์ด้วยตัวผู้เรียนเอง โดยมีผู้เรียนเป็นศูนย์กลางนั้นจะมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ถ้ากระบวนการนั้นอยู่ในลักษณะเป็นการเรียนรู้แบบนำตนเอง หากผู้สอนทำให้ผู้เรียนเป็นผู้มีความรับผิดชอบในการเรียนรู้และเพิ่มบทบาทในการควบคุมการเรียนรู้ของตนเองได้ ก็ถือว่าเป็นหัวใจของการเรียนรู้แบบนำตนเอง

จากการเปลี่ยนแปลงแนวคิดในการจัดการเรียนการสอนดังกล่าว เป็นผลให้การจัดการศึกษาของไทย มีเป้าหมายและแนวทางไปในทิศทางเดียวกัน คือ การจัดการศึกษาต้องพัฒนาคนให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong learning) ซึ่งลักษณะที่สำคัญประการหนึ่งของการเรียนรู้ตลอดชีวิต คือ การเป็นคนที่สามารถเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตได้ ผู้สอนจำต้องเปลี่ยนบทบาทจากผู้ถ่ายทอดความรู้มาเป็นผู้อำนวยความสะดวกให้กับผู้เรียน และพัฒนาให้ผู้เรียนมีลักษณะนิสัยและความสามารถในการเรียนรู้แบบนำตนเอง

4.2 หลักการจัดการเรียนการสอนโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

การจัดการเรียนการสอนโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ (Student – centered instruction) นั้น ผู้สอนต้องจัดสถานการณ์ของการเรียนการสอนที่ให้ผู้เรียนมีความกระตือรือร้น (Active) เข้าร่วมในกิจกรรมหรือกระบวนการเรียนรู้ ทั้งทางด้านกาย สติปัญญา อารมณ์ และสังคม ทั้งนี้มีแนวการสอนที่เชื่อที่ว่า ผู้เรียนจะเรียนรู้ได้สูงสุด หากได้มีส่วนร่วมในการเรียนอย่างกระตือรือร้น ดังนั้น ควรจัดสภาพแวดล้อมในการเรียนที่ผู้เรียนคุ้นเคย ผู้สอนควรให้ความสำคัญกับความสนใจ ความสามารถ ตลอดจนประสบการณ์เดิมของผู้เรียน ควรส่งเสริมผู้เรียนให้รู้จักเรียนรู้ด้วยตนเอง เพื่อพัฒนาศักยภาพของตนเองได้อย่างเต็มที่ ผลิตผู้เรียนที่สามารถนำตนเอง (Self-directed) มีอิสระทางความคิดและการแสดงออก และมีความคิดสร้างสรรค์ แนวการสอนเช่นนี้สอดคล้องกับแนวคิดของกลุ่มการเรียนการสอนตามทฤษฎีสรณนิยม (Constructivism) ที่เชื่อว่า การเรียนรู้เป็นกระบวนการปฏิบัติ (Active process) เกิดเฉพาะตัวบุคคล ซึ่งการสอนด้วยวิธีการบอกเล่าเป็นกระบวนการเชิงรับ (Passive process) ซึ่งไม่ช่วยในการพัฒนาแนวความคิดของผู้เรียนให้สร้างความรู้ใหม่ได้ด้วยตนเอง การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญมีความแตกต่างจากการสอนแบบเดิม ดังแสดงในตาราง 2

ตาราง 2 การเปรียบเทียบการสอนแบบเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญกับการสอนแบบเดิม

การสอนแบบเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ	การสอนแบบเดิม
1. ครูมีบทบาทเป็นผู้ชี้แนะประสบการณ์การเรียนรู้ ผู้อำนวยการผู้อำนวยความสะดวกแหล่งความรู้	1. ครูมีบทบาทเป็นผู้บอก สอน บรรยาย สั่ง และประเมิน
2. ครูกระตือรือร้นในบทบาทและความรู้สึกของผู้เรียน	2. ครูละเอียดเมินเฉยต่อบทบาทของผู้เรียน
3. นักเรียนมีส่วนร่วมในการวางแผนหลักสูตร	3. นักเรียนได้มีส่วนร่วมแม้จะให้ความเห็นเกี่ยวกับหลักสูตร
4. การสื่อสารสองทางคือ ครูและผู้เรียน	4. การสื่อสารทางเดียว คือครูเป็นผู้บอก
5. สอนบูรณาการเนื้อหา	5. สอนแยกเนื้อหาวิชา
6. เน้นเนื้อหาและกระบวนการ	6. เน้นเนื้อหา

มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

47

ตาราง 2 (ต่อ)

การสอนแบบเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ	การสอนแบบเดิม
7. กิจกรรมหลักเน้นให้ผู้เรียนค้นพบด้วยตนเองกระตุ้นให้ผู้เรียนคิด	7. การเรียนเน้นท่องจำเป็นหลัก
8. บรรยากาศไม่เป็นทางการ ผ่อนคลายและสนุก	8. บรรยากาศเป็นทางการซ้ำสถานภาพครูและนักเรียน
9. ใช้การเสริมแรงหรือให้รางวัลมากกว่าการลงโทษใช้แรงจูงใจภายใน	9. มุ่งเน้นการให้รางวัลภายนอก เช่น ระดับผลการเรียน
10. ไม่เคร่งครัดกับมาตรฐานทางวิชาการมากนัก	10. เคร่งครัดกับมาตรฐานทางวิชาการมาก
11. มีการทดสอบบ้าง	11. มีการทดสอบสม่ำเสมอเป็นระยะ ๆ
12. มุ่งเน้นการทำงานเป็นกลุ่มแบบร่วมมือ	12. มุ่งเน้นการแข่งขันในการเรียน
13. ไม่ยึดติดกับการเรียนในห้องเรียน	13. สอนเฉพาะในขอบเขตห้องเรียน
14. มุ่งสร้างสรรค์ประสบการณ์ใหม่ให้ผู้เรียน	14. เน้นย้ำประสบการณ์ใหม่เพียงเล็กน้อย
15. มุ่งเน้นความรู้ทางวิชาการ และทักษะด้านจิตพิสัยเท่าเทียมกัน	15. มุ่งเน้นความรู้ทางวิชาการแต่ละเลย อารมณ์ ความรู้สึก หรือจิตพิสัย
16. มุ่งเน้นการประเมินกระบวนการเป็นสำคัญ	16. ประเมินกระบวนการเล็กน้อย

ที่มา : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. 2546 : ไม่ปรากฏเลขหน้า

วัฒนาพร ระงับทุกข์ (2542 : 11-12) กล่าวว่า การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ มีระดับบทบาทของผู้สอนและผู้เรียนมากน้อยต่างกัน 3 รูปแบบ ดังนี้

รูปแบบที่ 1 Student – centered : ครูเตรียมเนื้อหา วัสดุ อุปกรณ์ และสื่อทั้งหมด ผู้เรียนดำเนินการกิจกรรมการเรียนรู้ โดยมีครูคอยดูแลกำกับให้คำปรึกษา กิจกรรมในรูปแบบนี้ส่วนใหญ่เป็นกิจกรรมกลุ่มหรือจับคู่

มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

48

รูปแบบที่ 2 Learner – based teaching : ครูจะกระตุ้นหรือมอบหมายให้ผู้เรียนค้นคว้า ข้อมูลเรื่องที่จะเรียนเอง หรือจัดทำสื่อการเรียนรู้อย่างใดก็ได้ โดยใช้ประสบการณ์ ความรู้ความชำนาญของผู้เรียนเป็นฐาน

รูปแบบที่ 3 Learner independence หรือ Self – directed learning : ผู้เรียนเป็นอิสระจากชั้นเรียน สามารถศึกษาค้นคว้าจากสื่อที่จัดไว้ในศูนย์การเรียนรู้ด้วยตนเอง แล้วเลือกทำงานหรือฝึกปฏิบัติตามต้องการ ตามความสนใจและศักยภาพของตน โดยอาจศึกษาตามลำพังหรือจับคู่ศึกษากับเพื่อน

หลักการสำคัญในการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ (วัฒนาพร ระบุว่าทุกซ์. 2542 : 12) คือ

1. ผู้เรียนมีบทบาทรับผิดชอบต่อการเรียนรู้ของตน
2. เนื้อหาวิชาที่สำคัญและมีความหมายต่อการเรียนรู้ ควรให้โอกาสผู้เรียนได้เลือกเรียนโดยพิจารณาประสบการณ์เดิมและความต้องการของผู้เรียน
3. การเรียนรู้จะประสบผลสำเร็จ หากผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอน
4. การสร้างสัมพันธภาพที่ดีระหว่างผู้เรียน
5. ครูคือผู้อำนวยความสะดวก และเป็นแหล่งความรู้
6. ผู้เรียนมีโอกาสได้เห็นตนเองในแง่มุมที่แตกต่างจากเดิม คือ กลายเป็นผู้มีความมั่นใจในตนเอง และควบคุมตนเองได้มากขึ้น ปฏิบัติตนเป็นผู้ใหญ่ได้มากขึ้น เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตนให้สอดคล้องกับสิ่งแวดล้อม
7. การศึกษา คือ การพัฒนาประสบการณ์การเรียนรู้ของผู้เรียนหลายๆ ด้านพร้อมกันไป การจัดประสบการณ์ในการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ควรยึดหลักการ ดังนี้
  1. ให้ความสำคัญกับกระบวนการเรียนรู้และให้เป็นไปอย่างมีชีวิตชีวา
  2. การเรียนรู้ต้องยึดกลุ่มเป็นแหล่งความรู้ที่สำคัญ มีปฏิสัมพันธ์ในกลุ่ม เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและประสบการณ์ซึ่งกันและกัน และการเรียนรู้ยังเกิดขึ้นจากแหล่งต่างๆ ได้
  3. การเรียนรู้ที่ดีผู้เรียนต้องเรียนรู้จากความเข้าใจ และเรียนรู้อย่างมีความหมาย คือ ผู้เรียนสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้
  4. ให้ผู้เรียนได้ค้นคว้าด้วยตนเองเป็นวิธีการสำคัญ จะทำให้ผู้เรียนจดจำได้ดี มีความหมายต่อผู้เรียนและเกิดความคงทนของความรู้
  5. ควรเน้นกระบวนการ (Process) ควบคู่ไปกับผลงาน (Product) ตลอดจนการนำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน

มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

ดังที่กล่าวมาแล้ว การเรียนการสอนตามทฤษฎีสรคณิยม (Constructivism) กำลังเป็นที่นิยม และมีความเกี่ยวข้องกับกระบวนการเรียนรู้แบบนำตนเอง ซึ่งการเรียนการสอนตามทฤษฎีสรคณิยม และการเรียนการสอนที่เน้นกระบวนการเรียนรู้แบบนำตนเอง เป็นการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญทั้งสิ้น สภาพการจัดการเรียนการสอนตามสรคณิยมเป็นกระบวนการที่เน้นการมีส่วนร่วมของผู้เรียน มีการจัดชั้นเรียนที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ให้เกิดกระบวนการกลุ่ม ฝึกให้ผู้เรียนเป็นนักคิด นักค้นคว้า แสวงหาความรู้ด้วยตนเอง และส่งเสริมความเป็นผู้รู้ด้วยการอ่าน พูด ดู ทำ/ปฏิบัติ โดยผู้สอนเป็นผู้จัดประสบการณ์ให้กับผู้เรียน และเฝ้าสังเกต ประเมินผลกระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง เพื่อเข้าใจมโนคติของผู้เรียน และให้ผู้เรียนได้สะท้อนความรู้สึกร่วมต่อผลงานและการเรียนเพื่อการปรับปรุงตนเองต่อไป

การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ให้ผู้เรียนเป็นผู้จัดกิจกรรมการเรียนรู้ มุ่งเน้นที่การปฏิบัติจริง เพื่อให้สามารถนำผลการเรียนรู้ไปสู่การปฏิบัติในชีวิตจริงได้ การเรียนรู้จึงต้องเคารพในศักยภาพของผู้เรียน สนองตอบต่อความต้องการและความสนใจของผู้เรียนและความแตกต่างของแต่ละบุคคล ยอมรับว่าคนมีความสามารถที่จะเรียนรู้ด้วยตนเอง การจัดกิจกรรมจึงควรได้สนองตอบแนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้แบบนำตนเอง ซึ่ง สมบัติ สุวรรณพิทักษ์ (2543 : 10) ได้เสนอแนวคิดที่แสดงความแตกต่างระหว่างการเรียนรู้แบบนำตนเองกับการเรียนรู้ที่มีครูเป็นผู้สอน ดังตาราง 3

ตาราง 3 การเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างการเรียนรู้แบบนำตนเองกับการเรียนรู้แบบครูเป็นผู้สอน

การเรียนรู้แบบนำตนเอง (Self – directed learning)	การเรียนรู้แบบครูเป็นผู้สอน (Teacher – directed learning)
1. ผู้เรียนมีบุคลิกภาพและความสามารถที่จะพัฒนาตนเองไปสู่การเป็นตัวของตัวเอง ไม่ต้องอาศัยผู้อื่นอยู่ตลอดเวลา	1. ยอมรับว่าผู้เรียนมีบุคลิกภาพที่ยังต้องพึ่งพาผู้อื่น

มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

ตาราง 3 (ต่อ)

การเรียนรู้แบบนำตนเอง (Self – directed learning)	การเรียนรู้แบบครูเป็นผู้สอน (Teacher – directed learning)
<p>2. ประสบการณ์ของผู้เรียน มีคุณค่าอย่างยิ่งในการเรียนการสอน สมควรที่จะนำมาใช้เป็นแหล่งวิทยาการและผู้เชี่ยวชาญ</p>	<p>2. ประสบการณ์ที่ผู้เรียนมีอยู่ไม่มีค่าที่จะนำมาใช้ในการเรียนการสอน ผู้ประสบการณ์ของครู หรือตำรา ผู้ผลิตอุปกรณ์และสื่อการเรียนการสอนไม่ได้จึงเป็นหน้าที่ของครูที่จะเลือกเอาประสบการณ์ดังกล่าวไปถ่ายทอดให้ผู้เรียน</p>
<p>3. แต่ละคนมีความพร้อมที่จะเรียนรู้ต่าง ๆ ที่แตกต่างกัน และมีระดับความพร้อมไม่เหมือนกันด้วย ดังนั้น การเรียนรู้จึงพิจารณาอยู่ที่เอกัตบุคคล</p>	<p>3. ผู้เรียนมีระดับความพร้อมในการเรียนรู้ต่าง ๆ ที่แตกต่างกัน แต่สามารถจัดเป็นกลุ่มก้อนได้ ดังนั้น ในการเรียนการสอนจึงให้ผู้เรียนเรียนรู้ในสิ่งเดียวกัน โดยถือว่าผู้เรียนมีระดับความพร้อมเท่ากัน</p>
<p>4. ผู้เรียนเข้ามาเรียนด้วยความพอใจที่จะทำกิจกรรม ดังนั้น ในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้จึงมุ่งที่การแก้ปัญหาการทำงานให้สำเร็จ</p>	<p>4. ผู้เรียนเข้ามาอยู่ในระบบการเรียนการสอนด้วยความมุ่งหวังที่จะได้รับความรู้ที่เป็นเนื้อหาเข้าใจว่าการเรียนรู้ คือ การสะสมเนื้อหาความรู้ ดังนั้น การจัดประสบการณ์เรียนรู้จึงแบ่งออกเป็นหน่วย ตามลักษณะของเนื้อหา</p>
<p>5. ผู้เรียนเข้ามาด้วยแรงจูงใจภายใน เช่น ความ ต้องการ ความพอใจ ต้องการที่จะประกอบ กิจกรรมให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี และต้องการที่จะเรียนรู้บางอย่างตามความสนใจ</p>	<p>5. ผู้เรียนเข้ามาเรียนโดยแรงจูงใจภายนอกที่เป็น รางวัล เช่น คะแนน ใบปริญญา และการลงโทษ คือ ความกลัวที่จะประสบความล้มเหลว ประสบการณ์ในการเรียนการสอน</p>

จากตาราง 3 พบว่า จะเห็นว่ากระบวนการเรียนรู้แบบนำตนเอง ผู้เรียนต้องมีความต้องการและความพอใจที่จะเรียนรู้และเข้าร่วมกิจกรรม ด้วยต้องการหาประสบการณ์เพื่อพัฒนาตนเอง ซึ่งแรงจูงใจเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ ผู้สอนจึงควรศึกษาเทคนิคการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ สำหรับการเรียนการสอนที่เน้นกระบวนการเรียนรู้แบบนำตนเองควรให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ และใช้ทักษะทางสังคมร่วมด้วย

4.3 การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน

ทิตินา แจมมณี (2545 : 221) กล่าวว่า รูปแบบการเรียนการสอน มีความหมายในลักษณะเดียวกับระบบการเรียนการสอน ซึ่งนักการศึกษาโดยทั่วไปใช้คำว่า “ระบบ” ในความหมายที่เป็นระบบใหญ่ ครอบคลุมองค์ประกอบสำคัญ ๆ ของการศึกษาหรือการเรียนการสอนในภาพรวม และนิยมใช้คำว่า “รูปแบบ” กับระบบที่ย่อยกว่าโดยเฉพาะกับ “วิธีการสอน” ดังนั้นรูปแบบการเรียนการสอน จึงหมายถึง สภาพหรือลักษณะของการจัดการเรียนการสอน ที่จัดไว้อย่างเป็นระเบียบตามหลักปรัชญา ทฤษฎี หลักการ แนวคิดหรือความเชื่อต่าง ๆ โดยมีการจัดกระบวนการหรือขั้นตอนในการเรียนการสอน โดยอาศัยวิธีสอนและเทคนิคการสอนต่าง ๆ เข้ามาช่วยทำให้สภาพการเรียนการสอนนั้นเป็นไปตามหลักการที่ยึดถือ ซึ่งได้รับการพิสูจน์ ทดสอบหรือยอมรับว่ามีประสิทธิภาพ สามารถใช้เป็นแบบแผนในการเรียนการสอนให้บรรลุวัตถุประสงค์เฉพาะของรูปแบบนั้น ๆ ซึ่งแต่ละรูปแบบมีวัตถุประสงค์ที่แตกต่างกัน กล่าวคือ เป็นรูปแบบการเรียนการสอนที่เน้นการพัฒนาด้านพุทธิพิสัย (Cognitive domain) การพัฒนาด้านจิตพิสัย (Affective domain) การพัฒนาด้านทักษะพิสัย (Psychomotor domain) การพัฒนาด้านทักษะกระบวนการ (Process skills) หรือการบูรณาการ (Integration) ทั้งนี้รูปแบบดังกล่าวล้วนเป็นรูปแบบการเรียนการสอนที่มีลักษณะเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

คณาพร คมสัน (2540 : 75) กล่าวว่า การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน มีสิ่งที่จะต้องพิจารณา 5 ประการ คือ

1. เป้าหมายที่ต้องการให้ผู้เรียนบรรลุ
2. โอกาสสูงสุดที่สามารถบรรลุเป้าหมายได้หลายประการ
3. ความสามารถสร้างแรงจูงใจแก่ผู้เรียน
4. พิจารณาหลักการพื้นฐานทางทฤษฎี และหลักการเรียนรู้ประกอบ
5. สะดวกใช้และยืดหยุ่นในการปรับใช้ในสถานการณ์ต่าง ๆ

นอกจากนี้ การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนจะออกแบบตามวัตถุประสงค์ ซึ่งผู้ใช้ต้องคำนึงถึงวัตถุประสงค์ของรูปแบบ จึงเกิดผลสำเร็จได้ดี และสามารถนำรูปแบบไปประยุกต์ใช้ในสถานการณ์อื่นที่เหมาะสมต่อไป ซึ่งก่อนที่จะนำรูปแบบการเรียนการสอนไปใช้ควรต้องมีการวิจัยเพื่อทดสอบทฤษฎี รวมถึงการตรวจสอบประสิทธิภาพของรูปแบบ และนำข้อค้นพบมาปรับปรุงแก้ไขต่อไป

5. แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

5.1 ความหมายของการมีส่วนร่วม

เมตต์ เมตต์การุณจิต (2541 : 17) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วม คือ การเปิดโอกาสให้ประชาชนไม่ว่าจะเป็นบุคคลหรือกลุ่มบุคคลเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมไม่ว่าจะเป็นทางตรงหรือทางอ้อมในลักษณะของการรับรู้ ร่วมคิด ร่วมทำที่มีผลกระทบต่อตนเองหรือชุมชน

อนงค์ ชำนิฐระการ (2542 : 11) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมหมายถึงกระบวนการที่ส่งเสริมชักนำ สนับสนุนและเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมรับผิดชอบ ระยะเวลา แรงงาน วัสดุ และอื่น ๆ ในกิจกรรมการพัฒนามีผลกระทบต่อตนเองมาถึงตัวไปสู่วิถีชีวิตแห่งการดำรงชีวิตในสังคมเดียวกัน

ทรงสิทธิ์ ยืนชีวิต (2543 : 6) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมเป็นพื้นฐานของกิจกรรมทุกกิจกรรม การมีส่วนร่วมในการบริการจะทำให้การบริการเปิดกว้าง มีอิสระทำให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการบริหารอันเป็นวิถีทางในการขยายอิทธิพลของสายบังคับบัญชาลงไปสู่ระดับปฏิบัติในองค์การ

ธงชัย สันติวงษ์ (2543 : 138) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมในการบริหาร คือ วิธีบริหารที่ผู้บริหารเปิดโอกาสให้ผู้ปฏิบัติงานได้มีส่วนร่วมในการบริหารงานด้านต่าง ๆ เช่น การมีส่วนร่วมในการวางแผน ช่วยเสนอแนะข้อคิดเห็นเพื่อประกอบการตัดสินใจทำงานเองภายใต้เป้าหมายและนโยบายที่มอบหมายไว้อย่างกว้าง ๆ

ประภาพร ศรีสถิตธรรม (2543 : 16) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมหมายถึง การเข้าร่วมอย่างแข็งขันของประชาชน ในการดำเนินการตัดสินใจในทุกระดับ และ ทุกรูปแบบของกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง โดยเฉพาะกระบวนการวางแผน แนวคิดการมีส่วนร่วมสัมพันธ์กับการเข้าร่วมของมวลชนอย่างกว้างขวางในการเลือกการบริหาร และการประเมินของแผนงานและโครงการต่าง ๆ นอกจากนี้ การมีส่วนร่วมของประชาชนมีอิทธิพลในการตัดสินใจนโยบายเกี่ยวกับการจัดสรร (Alllocation) และการใช้ประโยชน์ของทรัพยากร เพื่อการผลิตเพิ่มโอกาสด้านสังคมและเศรษฐกิจ

วันพร จันทรเวโรจน์ (2543 : 19) กล่าวว่า การมีส่วนร่วม หมายถึงการเกี่ยวข้องทางจิตใจและอารมณ์ของบุคคลหนึ่งในสถานการณ์กลุ่ม (Group situation) ส่งผลเป็นเหตุเร้าทำให้กระทำการให้บรรลุจุดมุ่งหมายของกลุ่ม และทำให้เกิดความรู้สึกมีส่วนร่วมรับผิดชอบกับกลุ่ม คือ การมีส่วนร่วม = ความร่วมมือ + การประสานงาน + ความรับผิดชอบ

มนตรี พรผล (2546 : 20) กล่าวไว้สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วม หมายถึงกระบวนการที่ผู้นำอนุญาตให้ผู้ตามหรือผู้ใต้บังคับบัญชา เข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจสั่งการบริหารองค์การ เพื่อ

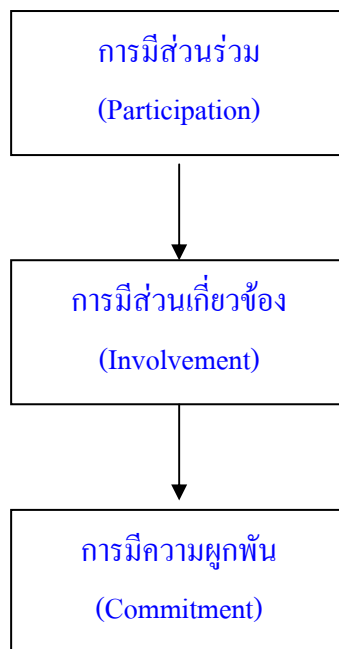

มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

ร่วมกันดำเนินงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ขององค์การอย่างมีประสิทธิภาพทั้งยังก่อให้เกิดความรับผิดชอบร่วมกับกลุ่ม

กมลชัย คีรีศรี (2546 : 14) กล่าวไว้สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมหมายถึง การปฏิบัติกิจการใด ๆ ที่ชุมชน ประชาชนบุคคลในกลุ่มหรืองาน ร่วมมือ ร่วมใจ ร่วมกำลังกาย ร่วมกำลังความคิด ในการประกอบกิจการนั้นให้บรรลุความสำเร็จสูงสุด

ชุมพล ศรีชมพู (2549 : 40) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่าเป็นการที่บุคคลหรือคณะบุคคลเข้ามาช่วยเหลือกัน สนับสนุนทำประโยชน์ในเรื่องต่าง ๆ หรือกิจกรรมต่าง ๆ อาจจะมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจหรือกระบวนการบริหารประสิทธิภาพขององค์กรขึ้นอยู่กับการรวมพลังของบุคคลที่เกี่ยวข้องกับองค์กรนั้นในการปฏิบัติภารกิจให้บรรลุเป้าหมาย วิธีการหนึ่งของการรวมพลังความคิด สติปัญญาคือ การให้มีส่วนร่วม การให้บุคคลมีส่วนร่วมในองค์กรนั้น บุคคลจะต้องมีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินการหรือปฏิบัติภารกิจต่าง ๆ ที่เป็นผลให้บุคคลนั้นมีความผูกพันต่อกิจกรรมและองค์กรในที่สุด ซึ่งแสดงไว้ตามภาพประกอบ 2

ภาพประกอบ 2 ผลการมีส่วนร่วมในองค์การ

มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

54

สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง การให้สมาชิกในองค์กรหรือหน่วยงานเดียวกันมีส่วนร่วมในการดำเนินงานใด ๆ ที่เกี่ยวข้องกับนโยบายการจัดกิจกรรม การวางแผน การดำเนินกิจกรรม การติดตามประเมินผล และการพัฒนาและปรับปรุงการจัดกิจกรรม โดยปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายร่วมกันด้วยความรับผิดชอบเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดในการปฏิบัติงาน

5.2 ความสำคัญของการมีส่วนร่วม

ทงศักดิ์ คุ่มไข่น้ำ (2540 : 94) ได้กล่าวถึง ความสำคัญของการมีส่วนร่วมไว้ ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมของประชาชน เป็นสิทธิขั้นพื้นฐานอันชอบธรรมของทุกคนที่เราเคารพ ให้การยอมรับและยกย่องโดยการให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการแสดงออกเกี่ยวกับการปรับปรุงชีวิตของเขา

2. การพัฒนาเป็นงานที่ต้องเกี่ยวข้องกับประชาชนเป็นจำนวนมาก เราจำเป็นต้องให้คนในหมู่มากเหล่านี้ ได้มีสิทธิมีเสียงในการแสดงออก

3. กลยุทธ์ทั้งหลายในการพัฒนาที่ผ่านมา ยังไม่สามารถส่งผลถึงกลุ่มประชาชนผู้ด้อยโอกาส และยากจน ในทางตรงกันข้ามกลับส่งผลให้กลุ่มคนที่ได้เปรียบ มีโอกาสมากขึ้น จำเป็นต้องปรับปรุงกลยุทธ์ในการพัฒนาใหม่ โดยประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนมากขึ้น

4. ประสบการณ์ที่ผ่านมาได้พบว่า มีโครงการจำนวนไม่น้อยที่ประสบความสำเร็จ โดยอาศัยวิธีการมีส่วนร่วม ในรูปแบบการรวมกลุ่มและการจัดตั้งองค์กรประชาชน ในขณะเดียวกันมีตัวอย่างโครงการที่ล้มเหลวจำนวนมากเนื่องมาจากการไม่เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม

5. การมีส่วนร่วมของประชาชน เป็นเรื่องของการปฏิบัติ การเป็นกลุ่ม เพื่อพิทักษ์ประโยชน์ของเขาและในขณะเดียวกันก็ใช้ประโยชน์ต่อส่วนรวมด้วยการมีส่วนร่วมจึงเป็นสิ่งจำเป็น

6. การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นตัวชี้วัดของการพัฒนาชุมชน ยิ่งประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมมากเท่าใดยิ่งแสดงว่าประชาชนจะได้รับประโยชน์จากการพัฒนามากยิ่งขึ้นเพราะประชาชนย่อมรู้ดีว่าตนกำลังมีปัญหาอะไร แก้ปัญหาอย่างไร

สกุนต์ สายบุญลือ (2542 : 56) ได้กล่าวถึงขั้นตอนการมีส่วนร่วมไว้ดังนี้

1. ร่วมรับรู้ในการรับข่าวสาร เป็นสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานอย่างหนึ่งที่จะรับรู้ข่าวสารความเป็นไปของบ้านเมือง ความรู้หรือด้านวิชาการต่าง ๆ ถือว่าเป็นทรัพยากรที่มีคุณภาพทางวัฒนธรรมและเป็นการตกทอดทางสติปัญญาของมนุษย์

2. ร่วมคิดจากการได้รับรู้ นำ มาสู่การคิดพิจารณามีโอกาสแสดงความคิดเห็นแลกเปลี่ยนรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งจะนำไปสู่การตัดสินใจที่มีคุณภาพ

มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

55

3. ร่วมตัดสินใจ มีโอกาสที่จะตัดสินใจหรือไม่รับกิจกรรมใด ๆ ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตของตนเอง อันถือว่าหากมนุษย์มีส่วนร่วมในการตัดสินใจร่วมกันแล้ว ผลย่อมเป็นสิ่งที่สอดคล้องกับความต้องการ สอดคล้องกับปัญหาที่มีความรู้สึกหวงแหนเป็นเจ้าของต้องดูแลและรักษา

4. ร่วมวางแผนและดำเนินการ ย่อมมีพลังอย่างมหาศาลในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ได้รับความสำเร็จ อย่างรวดเร็ว

5. ร่วมประเมินค่า กิจกรรมต่าง ๆ ที่ดำเนินการแล้วหรือกิจกรรมที่จะดำเนินการต่อไป

6. ร่วมรับผิดชอบ การคงอยู่ของกิจกรรมนั้นไม่มีใครปฏิเสธว่าเป็นผลมาจากการรับผิดชอบ และปฏิบัติดูแลรักษาร่วมกัน สำหรับสิ่งที่เกิดผลเสียหายหากมีการรับ “ผิด” เราจะพบกับสิ่งที่ “ชอบ” พลวัตรของกิจกรรมก็จะต่อเนื่องต่อไปเช่นกัน

กมลชัย กิริศรี (2546 : 15 – 16) กล่าวความสำคัญของการมีส่วนร่วมไว้สรุปได้ว่า ในการปฏิบัติกิจกรรมใด ๆ ถ้าให้ประชาชนหรือชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการปฏิบัติเป็นกลุ่มจะสนองตอบหรือสอดคล้องกับความต้องการแท้จริงเพราะผู้ปฏิบัติจะรู้ปัญหา ความต้องการย่อมนำไปสู่การปฏิบัติที่มีคุณภาพการมีส่วนร่วมจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการดำเนินกิจกรรมของกลุ่ม

สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมมีความสำคัญ คือ เป็นสิทธิขั้นพื้นฐานอันชอบธรรมของทุกคนร่วมคิดจากการได้รับรู้ นำมาสู่การคิดพิจารณา มีโอกาสแสดงความคิดเห็นแลกเปลี่ยนรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งจะนำไปสู่การตัดสินใจที่มีคุณภาพ ร่วมตัดสินใจ มีโอกาสที่จะตัดสินใจหรือไม่รับกิจกรรมใด ๆ ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตของตนเอง ร่วมวางแผนและดำเนินการ ย่อมมีพลังอย่างมหาศาลในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ได้รับความสำเร็จ อย่างรวดเร็ว ร่วมประเมินค่า กิจกรรมต่าง ๆ ที่ดำเนินการแล้วหรือกิจกรรมที่จะดำเนินการต่อไป และร่วมรับผิดชอบ การคงอยู่ของกิจกรรมนั้นไม่มีใครปฏิเสธว่าเป็นผลมาจากการรับผิดชอบ และปฏิบัติดูแลรักษาร่วมกัน สำหรับสิ่งที่เกิดผลเสียหายหากมีการรับ “ผิด” เราจะพบกับสิ่งที่ “ชอบ” พลวัตรของกิจกรรมก็จะต่อเนื่องต่อไปเช่นกัน

5.3 รูปแบบ ลักษณะ หรือชนิดของการมีส่วนร่วม

นิรันดร์ จงวุฒิเวศน์ (2547 : 183) ได้จำแนกลักษณะของการมีส่วนร่วมดังต่อไปนี้

1. การมีส่วนร่วมโดยตรง
2. การมีส่วนร่วมทางอ้อม
3. การมีส่วนร่วมโดยเปิดโอกาส

อิทธิ คำเพราะ (2549 : 5) ได้กล่าวถึงแบบต่าง ๆ ของการมีส่วนร่วม ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมเป็นสมาชิก
2. การมีส่วนร่วมในการประชุม
3. การมีส่วนร่วมในการออกเงิน

มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

56

4. การมีส่วนร่วมในการเป็นกรรมการ
  5. การมีส่วนร่วมในตำแหน่งผู้นำ
- กรณีศึกษา ชมดี (2544 : 13) ได้แบ่งลักษณะการมีส่วนร่วมออกเป็น 10 รูปแบบ ดังนี้
1. การมีส่วนร่วมประชุม
  2. การมีส่วนร่วมออกเงิน
  3. การมีส่วนร่วมเป็นกรรมการ
  4. การมีส่วนร่วมเป็นผู้นำ
  5. การมีส่วนร่วมเป็นสมาชิก
  6. การมีส่วนร่วมสัมภาษณ์
  7. การมีส่วนร่วมเป็นผู้บริโภค
  8. การมีส่วนร่วมเป็นผู้เริ่มหรือผู้ริเริ่ม
  9. การมีส่วนร่วมเป็นผู้ใช้แรงงาน
  10. การมีส่วนร่วมออกวัสดุอุปกรณ์

สรุปได้ว่า รูปแบบ ลักษณะ หรือชนิดของการมีส่วนร่วมนั้นพิจารณาได้หลายมุมมอง ซึ่งพอจะจำแนกได้ คือ การจำแนกตามกระบวนการบริหาร ตามประเภทของกิจกรรมและจำแนกได้ตามวิธีการมีส่วนร่วม

5.4 ขั้นตอนของการมีส่วนร่วม

การแบ่งขั้นตอนการมีส่วนร่วมมีผู้แบ่งไว้ ดังนี้

พิสิทธิ์ หิรัญวงษ์ (2541 : 25) ได้แบ่งขั้นตอนของการมีส่วนร่วมออกเป็น 4 ขั้นตอน ประกอบด้วย

1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในกระบวนการตัดสินใจนั้น ประการสำคัญที่สุดที่จะต้องทำคือ การกำหนดความต้องการและการจัดลำดับความสำคัญ ต่อจากนั้นก็เลือกนโยบายและประชากรที่เกี่ยวข้องการตัดสินใจนี้เป็นกระบวนการต่อเนื่องที่ต้องดำเนินการไปเรื่อย ๆ ตั้งแต่การตัดสินใจในช่วงเริ่มต้น การตัดสินใจในช่วงดำเนินการและวางแผนและการตัดสินใจในช่วงการปฏิบัติงานตามแผนที่วางไว้

2. การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานในส่วนที่เป็นองค์ประกอบ ในการดำเนินงานของโครงการนั้นจะได้มาจากคำถามที่ว่า ใครทำประโยชน์ให้แก่โครงการได้บ้างและจะทำประโยชน์ได้โดยวิธีใด เช่น การช่วยเหลือด้านทรัพยากร การบริหารงาน การประสานงานและการขอความช่วยเหลือ เป็นต้น

มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

57

3. การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์นั้น นอกจากความสำคัญของผลประโยชน์เชิงปริมาณ และเชิงคุณภาพแล้วยังต้องพิจารณาถึงการกระจายผลประโยชน์ภายในกลุ่มอีกด้วย ผลประโยชน์ของโครงการนี้ รวมทั้งผลประโยชน์ที่เป็นทางบวกและผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นในทางลบที่เป็นผลเสียของโครงการซึ่งจะเป็นประโยชน์และโทษต่อบุคคลด้วย

4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล การมีส่วนร่วมในการประเมินผลนั้น สิ่งที่สำคัญที่จะต้องสังเกต คือความเห็น ความชอบ และความคาดหวัง ซึ่งจะมีอิทธิพลสามารถแปรเปลี่ยนพฤติกรรมของบุคคลในกลุ่มต่าง ๆ ได้

จอห์น วุทธิกรรมรักษา (2546 : 16) ได้แยกการมีส่วนร่วมไว้ 5 ขั้นตอน คือ

1. ขั้นกำหนดความต้องการ
2. ขั้นวางแผนดำเนินงาน
3. ขั้นตัดสินใจ
4. ขั้นดำเนินการ
5. ขั้นติดตามผลงาน

เจมส์ คี คีนทอน (2547 : 272-273) ได้สรุปขั้นตอนที่ประชาชนควรมีส่วนร่วมไว้เป็น 4 ขั้น คือ

1. การมีส่วนร่วมในการค้นคว้าปัญหาและสาเหตุของปัญหา
2. การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินกิจกรรม
3. การมีส่วนร่วมในการลงทุนและการปฏิบัติงาน
4. การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล

สรุปได้ว่า ขั้นตอนการมีส่วนร่วม หมายถึง การมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายการจัดกิจกรรม การวางแผน การดำเนินกิจกรรม การติดตามประเมินผล และการพัฒนาและปรับปรุงการจัดกิจกรรม ซึ่งเมื่อดำเนินการตามขั้นตอนการมีส่วนร่วมทั้ง 5 ขั้น นี้จะทำให้การมีส่วนร่วมประสบผลสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

6. แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนา และการจัดทำแผนกลยุทธ์

6.1 ความหมายของการพัฒนา

ชาญชัย อาจินสมาจาร (2540 : 10) ให้ทัศนะเกี่ยวกับการพัฒนา ไว้ว่าเป็นกรรมวิธีต่าง ๆ ที่มุ่งเพิ่มพูนความรู้ ความชำนาญ ทักษะ และความเข้าใจของผู้ปฏิบัติงานในหน่วยงานใด หน่วยงานหนึ่ง เพื่อสามารถปฏิบัติหน้าที่อยู่ในความรับผิดชอบให้ดียิ่งขึ้น นอกจากนี้ยังมุ่งที่จะพัฒนาทัศนคติของผู้ปฏิบัติงานไปในทิศทางที่ถูกต้อง

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 (ราชบัณฑิตยสถาน. 2546 : 779) ได้ระบุว่า การพัฒนา หมายถึง การทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทีละเล็กทีละน้อย โดยผ่านลำดับขั้นตอนต่าง ๆ ไปสู่ระดับที่สามารถขยายตัวขึ้น เติบโตขึ้นมีการปรับปรุงให้ดีขึ้นและเหมาะสมไปกว่าเดิม หรืออาจก้าวหน้าไปถึงขั้นที่อุดมสมบูรณ์เป็นที่น่าพอใจ

สนธยา พลศรี (2547 : 36) กล่าวว่า การพัฒนา ความหมายโดยทั่วไปจึงหมายถึงการเปลี่ยนแปลงสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้เกิดคุณภาพดีขึ้นกว่าเดิม

กู๊ด (Good. 1973 : 17) ได้อธิบายความหมายของคำว่า “การพัฒนา” ทางการศึกษาว่า การเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ทางด้านความสามารถนั้น ๆ อันเป็นผลที่เกิดขึ้นจากการกระทำด้วยตัวเอง หรือผู้อื่นจัดให้

สรุปได้ว่า การพัฒนา หมายถึง การเปลี่ยนแปลงสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้เกิดคุณภาพดีขึ้น เป็นกรรมวิธีต่าง ๆ ที่มุ่งเพิ่มพูนความรู้ ความชำนาญ ทักษะ และความเข้าใจของผู้ปฏิบัติงานในหน่วยงานใด หน่วยงานหนึ่งให้ดีขึ้นและเหมาะสมไปกว่าเดิมหรืออาจก้าวหน้าไปถึงขั้นที่อุดมสมบูรณ์เป็นที่น่าพอใจ

6.2 แนวคิดเกี่ยวกับการจัดทำแผนกลยุทธ์

ปิ่นรส มาลากุล ณ อยุธยา (2549 : 1-14) กล่าวว่า iva การจัดการเชิงกลยุทธ์ ประกอบด้วยขั้นตอนต่าง ๆ ดังนี้

1. การจัดวางกลยุทธ์ (Strategy formulation) หรือการวางแผนกลยุทธ์ (Strategic planning)

1.1 การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอกเพื่อหาโอกาสและภัยคุกคาม โดยพิจารณาในแง่ต่าง ๆ เช่น การเมือง เศรษฐกิจ สังคม เทคโนโลยี การต่างประเทศ ตลาด ลูกค้า คู่แข่ง ผู้สนับสนุนวัตถุดิบ และตลาดแรงงาน ฯลฯ

1.2 การวิเคราะห์สถานการณ์ภายในเพื่อหาจุดแข็งและจุดอ่อน เช่น ความสามารถด้านการตลาด การผลิต การเงิน สารสนเทศ กฎระเบียบ การจัดการ และทรัพยากรบุคคล ฯลฯ

1.3 การกำหนดหรือทบทวนวิสัยทัศน์และการภารกิจขององค์กร เพื่อกำหนดประเด็น ดังนี้

มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

59

- 1.3.1 องค์กรจะมีลักษณะ เช่นใด
- 1.3.2 องค์กรมีหน้าที่บริการอะไร แก่ใครบ้าง
- 1.3.3 องค์กรโดยมีปรัชญา หรือค่านิยมหลักในการดำเนินการ เช่นใด
- 1.3.4 องค์กรควรกำหนดวัตถุประสงค์ในระยะของแผนกลยุทธ์ อย่างไร
- 1.3.5 องค์กรควรวิเคราะห์และเลือกกำหนดกลยุทธ์ และแนวทางการพัฒนา

อย่างไร

2. การนำกลยุทธ์ไปสู่การปฏิบัติ (Strategic implementations)

2.1 การกำหนดเป้าหมายการดำเนินงาน

2.2 การวางแผนปฏิบัติการ (Action plan) ที่ระบุกิจกรรมต่าง ๆ ที่จะต้องดำเนินการ

2.3 การปรับปรุง พัฒนาองค์กร เช่น ในด้าน โครงสร้าง ระบบงาน ทรัพยากรบุคคล วัฒนธรรมองค์กรและปัจจัยการบริหารต่าง ๆ ในองค์กร

3. การควบคุมและประเมินผลเชิงกลยุทธ์ (Strategic control and evaluation)

3.1 การติดตามตรวจสอบผลการดำเนินงานตามแผนกลยุทธ์ การติดตามสถานการณ์ และเงื่อนไขต่าง ๆ ที่อาจเปลี่ยนแปลงไปซึ่งอาจทำให้ต้องมีการปรับแผนกลยุทธ์

3.2 การวางแผนกลยุทธ์ หรือ Strategic planning นั้นเป็นสิ่งที่ใช้กันแพร่หลายมาก ในกิจการด้านการทหาร ในด้านการศึกษาการสงคราม ในด้านการเมืองระหว่างประเทศและโดยเฉพาะในการบริหาร ในวงการธุรกิจเอกชนนั้น ประสบความสำเร็จสูงมาก ก้าวหน้าและเป็นที่กล่าวขวัญถึงกันมาก ปัจจุบันนี้การวางแผนแบบแผนกลยุทธ์ได้แพร่หลายเข้ามาในวงงานต่าง ๆ และวงงานของราชการมากขึ้น แต่ค่านิยมใช้และที่ได้รับการยอมรับกันในวงราชการ ส่วนใหญ่นิยมเรียกว่า แผนยุทธศาสตร์

3.3 การวางแผนเชิงกลยุทธ์นั้น เป็นการวางแผนที่มีการกำหนดวิสัยทัศน์ มีการกำหนดเป้าหมายระยะยาวที่แน่ชัด มีการวิเคราะห์อนาคต มีความสามารถในการปรับตัวสูงสำหรับการทำงานสิ่งแวดล้อมที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว เพื่อให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ต้องการระบบการทำงานที่คล่องตัว ต้องการดำเนินงานมีประสิทธิภาพสูงในการนำสู่เป้าหมายในอนาคต สามารถเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงในอนาคตเพื่อความอยู่รอด (Survive) และความก้าวหน้า (Growth) ขององค์กร ของหน่วยงาน หรือของธุรกิจของตนในอนาคตการวางแผนกลยุทธ์หรือการวางแผนเชิงกลยุทธ์มีส่วนเป็นอย่างมากต่อการสร้างความเป็นผู้นำ (Leadership) หรือในการสร้างภาพลักษณ์ (Image) ที่แสดงถึงจุดเด่นของหน่วยงาน ขององค์กร หรือของธุรกิจในการวางแผนกลยุทธ์นั้น จะมีการกำหนดเป้าหมายรวมขององค์กร สำหรับการ

มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

60

ดำเนินในอนาคตเน้นคุณภาพ เอาความเป็นเลิศ มีถ้อยคำสำคัญที่จะได้พบเห็น ที่มีการกล่าวถึงกันมาก
ในแวดวงการบริหารจัดการและการวางแผนกลยุทธ์และที่มักจะได้ยินอยู่เสมอ ๆ เช่น

การมองการณ์ไกล มีวิสัยทัศน์
คิดกว้าง มองไกล มองไปข้างหน้า
วิเคราะห์สิ่งแวดล้อมในอนาคต
รู้จักแข็ง – จุดอ่อนและสถานการณ์ขององค์กร
รู้จักเลือก แล้วมุ่งความพยายามสู่โอกาสนั้น
สร้างวิสัยทัศน์ สร้าง Vision มี Vision
กำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์รวมขององค์กรอย่างชัดเจน
ไม่ยึดติดกับปัญหาเฉพาะหน้าหรือปัญหาในระบบปัจจุบัน
ปรับระบบและการทำงานปัจจุบันให้รับกับการดำเนินงาน สู่จุดที่ต้องการในอนาคต

ภาพประกอบ 3 การวางแผนเชิงกลยุทธ์และแผนยุทธศาสตร์

ที่มา : ปันรศ มาลากุล ณ อยุธยา. 2549 : 1-14

3.4 การวางแผนเชิงกลยุทธ์ ไม่ว่าจะเป็นส่วนของเอกชน หรือในส่วนของรัฐ ก็ตามนั้น จะเน้นความสามารถในการคาดคะเนสภาพในอนาคต การคิดไปอนาคต เพื่อจะได้ กำหนดหนทางหรือกลยุทธ์การทำงานในอนาคตของหน่วยงาน สู่จุดหมายที่ต้องการ เพื่อเตรียม เฝ้าระวังกับการแข่งขันหรือเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้น เน้นถึงความสามารถในการปรับตัว ขององค์กร เพื่อนำองค์กรไปสู่จุดหมายที่ต้องการ

ความสำคัญของการวางแผนกลยุทธ์

การวางแผนกลยุทธ์มีความสำคัญ มีดังนี้

1. การวางแผนกลยุทธ์เป็นรูปแบบการวางแผนที่ช่วยให้หน่วยงานพัฒนาตนเองได้ทัน กับสภาพการเปลี่ยนแปลงได้อย่างเหมาะสม เพราะการวางแผนกลยุทธ์ให้ความสำคัญการศึกษา วิเคราะห์ บริบทและสภาพแวดล้อมภายนอกหน่วยงานเป็นประเด็นสำคัญ

2. การวางแผนกลยุทธ์ เป็นรูปแบบการวางแผนที่ช่วยให้หน่วยงานภาครัฐในทุกระดับ มีความเป็นตัวเอามากขึ้น รับผิดชอบต่อความสำเร็จและความล้มเหลวของตนเองมากขึ้น ทั้งนี้

มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

61

เพราะการวางแผนกลยุทธ์เป็นการวางแผนขององค์กร โดยองค์กรและเพื่อองค์กรไม่ใช่เป็นการวางแผนที่ต้องการกระทำตามที่หน่วยเหนือสั่งการ

3. การวางแผนกลยุทธ์ เป็นรูปแบบการวางแผนที่สอดคล้องกับการกระจายอำนาจ ซึ่งเป็นกระแสหลักในการบริหารภาครัฐในปัจจุบัน และสอดคล้องกับที่สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน ได้เตรียมออกระเบียบกำหนดให้หน่วยงานภาครัฐทุกระดับ มีการจัดทำแผนกลยุทธ์ใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนางานสู่มิติใหม่ของการปฏิรูประบบราชการ

4. การวางแผนกลยุทธ์เป็นเงื่อนไขหนึ่งของการจัดทำระบบงบประมาณแบบมุ่งเน้นผลงาน (Performance base budgeting) ซึ่งสำนักงานงบประมาณกำหนดให้ส่วนราชการและหน่วยงานในสังกัดจัดทำก่อนที่จะกระจายอำนาจด้านงบประมาณ โดยการจัดสรรงบประมาณเป็นเงินก้อนลงไปให้หน่วยงาน

5. การวางแผนกลยุทธ์ เป็นการวางแผนที่ให้ความสำคัญต่อการกำหนด “กลยุทธ์” ที่ได้มาจากการคิดวิเคราะห์แบบใหม่ ที่ไม่ผูกติดอยู่กับปัญหาเก่าในอดีต ไม่เอาข้อจำกัดทางด้านทรัพยากรและงบประมาณมาเป็นข้ออ้าง ดังนั้น การวางแผนกลยุทธ์จึงเป็นการวางแผนแบบท้าทายความสามารถ เป็นรูปแบบการวางแผนที่ช่วยให้เกิดการริเริ่มสร้างสรรค์ทางเลือกใหม่ได้ด้วยตนเอง จึงเป็นการวางแผนพัฒนาที่ยั่งยืน

6. การวางแผนกลยุทธ์ เป็นการวางแผนเพื่อนำองค์กรไปสู่ภาพลักษณ์ใหม่ที่ก้าวสู่วิสัยทัศน์ที่ต้องการในอนาคต การวางแผนกลยุทธ์จึงเป็นการวางแผนในภาพรวมขององค์กร ทุกกลยุทธ์ที่กำหนดขึ้นเป็นปัจจัยที่ขึ้นอยู่กับขององค์กรนั้น

โครงสร้างของแผนกลยุทธ์

การจัดทำแผนกลยุทธ์นั้น อาจจะสรุปเป็นขั้นตอนของการจัดทำแผนกลยุทธ์ เพื่อช่วยให้ขั้นตอนชัดเจนและเป็นทางเลือกในกระบวนการจัดทำแผน ภายหลังจากที่ได้ทราบถึงแนวคิดพื้นฐานขั้นต้นแล้วได้ว่าการวางแผนกลยุทธ์ ประกอบด้วยขั้นตอน ดังนี้

1. การวิเคราะห์ภารกิจหรือพันธกิจ (Mission analysis)
2. การวิเคราะห์องค์กร (SWOT หรือ Situation analysis)
3. การกำหนดวิสัยทัศน์ (Vision)
4. การค้นหาอุปสรรคและปัญหาในการดำเนินงาน (Obstacles)
5. การกำหนดกลยุทธ์ (Strategy decision)
6. การกำหนดนโยบาย (Policy decision)
7. การกำหนดกิจกรรม (Activity) สำคัญตามกลยุทธ์และนโยบาย
8. การจัดทำเป็นแผนกลยุทธ์ (Strategic planning)

มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

62

การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในและภายนอกองค์กร (SWOT) การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายใน (Internal environment factor analysis) และภายนอกองค์กร (External environment factor analysis) เป็นแผนภูมิแสดงการวิเคราะห์สภาพองค์กร เพื่อกำหนดแนวทางในการจัดทำวิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าประสงค์ และยุทธศาสตร์ขององค์กร แนวทางในการพัฒนาการศึกษาจะต้องวิเคราะห์ผลกระทบที่เกิดจากปัจจัยต่าง ๆ เรียกว่า SWOT Analysis ซึ่งได้แก่ 1) จุดแข็งหรือข้อได้เปรียบ (Strengths) 2) จุดอ่อนหรือข้อเสียเปรียบ (Weaknesses) 3) โอกาสที่จะดำเนินการได้ (Opportunities) 4) อุปสรรค (Threats) หรือปัจจัยที่คุกคามการดำเนินงานขององค์กร

วิสัยทัศน์ (Vision) คือ ภาพในอนาคตขององค์กร ที่ผู้นำและสมาชิกทุกคนร่วมกันวาดฝันหรือจินตนาการขึ้น โดยมีพื้นฐานอยู่บนความเป็นจริงในปัจจุบัน เชื่อมโยง วัตถุประสงค์ ภารกิจ ค่านิยม และความเชื่อเข้าด้วยกัน พรรณนาให้เห็นทิศทางขององค์กรอย่างชัดเจน มีพลังท้าทาย ทะเยอทะยาน และมีความเป็นไปได้ เน้นถึงความมุ่งมั่นที่จะทำสิ่งที่ยิ่งใหญ่ หรือดีที่สุดให้กับลูกค้า และสังคมวิสัยทัศน์ จะเกี่ยวกับการตัดสินใจเชิงกลยุทธ์ เป็นการตัดสินใจเกี่ยวกับการกำหนดทิศทาง ธุรกิจ เป็นการตัดสินใจที่เกี่ยวข้องกับการอยู่รอดทางธุรกิจ ซึ่งอาจกล่าวได้ว่ายุทธศาสตร์ขององค์กร วิสัยทัศน์มีประโยชน์ ดังนี้

1. วิสัยทัศน์สร้างพลังให้กับองค์กร การจะทำให้องค์กรมีการรวมพลังมุ่งไปในทิศทางเดียวกันได้ต้องอาศัยองค์ประกอบหลายอย่าง ที่สำคัญประการหนึ่ง คือ ภาวะผู้นำที่จะนำคนทั้งองค์กรได้และวิสัยทัศน์ของหน่วยงานหรือองค์กร

2. วิสัยทัศน์ทำให้ได้เปรียบในการแข่งขัน ในโลกของการแข่งขันผู้นำที่มีวิสัยทัศน์ย่อมได้เปรียบเสมอ เพราะสามารถกะเนเหตุการณ์ในอนาคตได้ และวิสัยทัศน์ทำให้เกิดความทะเยอทะยาน หาญกล้าที่จะเป็นหนึ่ง

3. วิสัยทัศน์ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ลักษณะของวิสัยทัศน์ต้องจูงใจระดมความคิด ระดมพลังใจ ปลุกเร้า การเขียน วิสัยทัศน์สั้น ง่าย ให้พลัง วิสัยทัศน์อาจจะเขียนในรูปของร้อยแก้วแบบใดก็ได้ แต่ควรประกอบด้วยคุณลักษณะ 3 ประการ คือ

3.1 ท่านต้องการทำอะไรให้สำเร็จ (ภารกิจ)

3.2 ทำไมท่านจึงต้องการทำให้สำเร็จ (วัตถุประสงค์)

3.3 ท่านคาดหวังผล (Results) เช่นไร

กระบวนการกำหนดวิสัยทัศน์นั้นทำได้หลายรูปแบบ แต่สิ่งที่ต้องมีเหมือนกันก็คือวิสัยทัศน์ กำหนดขึ้นโดยคณะผู้นำขององค์กร ซึ่งกำหนดร่วมกันโดยการประชุมสัมมนา ระดมความคิดเห็น วิสัยทัศน์ ต้องมีความชัดเจน ความยาวเหมาะสมกับโครงสร้าง ขนาด และลักษณะขององค์กร บอกได้ว่าองค์กรจะเป็นอย่างไร และทำอะไรในอนาคต รวมทั้งระบุความเชื่อที่เป็น

พื้นฐานนำไปสู่วิสัยทัศน์นั้น วิสัยทัศน์ของแต่ละองค์กร ควรมีเอกลักษณ์พิเศษเฉพาะตัว เพื่อจำแนกให้แตกต่างจากองค์กรอื่น ๆ ได้ นอกจากนี้วิสัยทัศน์ของแต่ละหน่วยงานย่อยในองค์กร จะต้องสอดคล้องหรือสนับสนุนวิสัยทัศน์ขององค์กรด้วย

พันธกิจ (Mission) พันธกิจ มีคำที่ใช้แทนกันอยู่หลายคำ เช่น ภารกิจ หรือปณิธานพันธกิจ คือ จุดมุ่งหมาย พื้นฐานซึ่งแสดงเหตุผล หรืออธิบายว่าทำไมองค์กรจึงถือกำเนิดขึ้นมาหรือดำรงอยู่ เป็นหลักการที่ใช้เป็นแนวทางในการตัดสินใจ กำหนดเป้าหมาย วัตถุประสงค์ และยุทธศาสตร์การวิเคราะห์ภารกิจหรือพันธกิจขององค์กร (Mission analysis) เพื่อตรวจสอบว่างานหลักขององค์กรที่ทำอยู่ในปัจจุบัน ยังมีความเป็นอยู่หรือไม่ พันธกิจใดควรยกเลิกเพราะเหตุใด พันธกิจใดควรดำรงอยู่เพราะเหตุใด และพันธกิจใดควรปรับเปลี่ยนใหม่หรือเพิ่มขึ้นใหม่ เพราะเหตุใด บุคลากรในองค์กรต้องตระหนักว่าการกิจใดคือภารกิจหลัก ภารกิจรอง ซึ่งบางหน่วยงานหลงบทบาทหน้าที่ไป ทำภารกิจรองแทนภารกิจหลัก ก็จะทำให้องค์กรนั้นมีปัญหาในการดำเนินงาน

เป้าประสงค์ คือ สภาพความสำเร็จของการดำเนินงานในขั้นตอนสุดท้ายของแต่ละยุทธศาสตร์ การกำหนดอาจช่วงเวลาที่แตกต่างกัน 5 ปี 3 ปี หรือ 10 ปี แล้วแต่กรณี การกำหนดเป้าประสงค์ในระยะยาว (Long term objective) อาจกำหนดสภาพความสำเร็จของการดำเนินงานที่ต้องการให้เกิดขึ้นในแต่ละปีได้ หรืออาจเป็นเป้าประสงค์ลักษณะที่เป็นเป้าหมาย (Target)

เป้าประสงค์ขององค์กร หมายถึง การระบุหรือบอกให้ทราบเกี่ยวกับสิ่งที่องค์กรจะทำให้ได้หรือสิ่งที่องค์กรต้องการจะเป็นสำหรับระยะเวลาใดเวลาหนึ่งที่อยู่ไกลออกไป เช่น อาจจะเป็น 3 ปี ถึง 5 ปี ก็ได้ เป้าประสงค์ที่กำหนดขึ้นมานี้ ในทางปฏิบัติควรจะต้องสามารถวัดผลได้ตามสมควร โดยเฉพาะอย่างยิ่งเป้าประสงค์ระยะสั้นและระยะยาว ซึ่งเป็นเป้าประสงค์จากการดำเนินงานที่เป็นผลงานประจำปี การระบุออกมาเป็นจำนวนตัวเลขที่ชัดเจนและวัดได้ นับว่าเป็นสิ่งจำเป็นและสำคัญยิ่งที่จะช่วยให้การวางแผนมีคุณภาพสำหรับที่จะนำมาใช้บริหารงานในทางปฏิบัติ วิธีการกำหนดหรือเลือกเป้าประสงค์ขององค์กร

การคัดเลือกหรือกำหนดเป้าประสงค์ขององค์กรนั้น มักจะทำโดยการประชุมพิจารณากันในคณะกรรมการวางแผน ซึ่งดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

1. การร่วมพิจารณาถึงปัจจัยทางกลยุทธ์ทั้งหลาย ที่จะมีผลกระทบเกี่ยวข้องและสัมพันธ์กับการพิจารณาเป้าประสงค์ระยะยาว ทั้งนี้โดยพยายามคัดเลือกจัดลำดับปัจจัยทางกลยุทธ์ที่มีความสำคัญมากเป็นพิเศษจำนวนหนึ่ง โดยพิจารณาจากปัจจัยที่มีความสำคัญมากเป็นพิเศษและสำคัญรองลงมาเป็นลำดับ พิจารณาลีกลงไปในแต่ละปัจจัยทางกลยุทธ์ เพื่อให้เห็นชัดว่าปัจจัยกลยุทธ์อันใดที่จะสามารถส่งผลกระทบหรือส่งผลต่อองค์กรให้สามารถเคลื่อนตัวเข้าไปสู่จุดมุ่งหมาย

มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

64

และสนับสนุนต่อกลยุทธ์ที่กำหนดไว้ ผลกระทบหรือผลสำเร็จต่าง ๆ เหล่านี้ ควรจะต้องมีลักษณะ ขอบเขตกว้าง และมองเห็นได้ค่อนข้างชัด

2. พิจารณาคัดเลือกและลงมติเห็นชอบร่วมกันเกี่ยวกับเป้าประสงค์ระยะยาวที่ต้อง กำหนดขึ้น ทั้งนี้วิธีการอาจกระทำโดยการเขียนลงไปแบบฟอร์ม ซึ่งอาจมีข้อความว่า “เพื่อให้ ได้ผล (หรือบรรลุผล) ในผลสำเร็จภายในปี พ.ศ.” ในการจัดทำเป้าประสงค์นี้ บางครั้งเป้าประสงค์ ที่คัดเลือกมาอาจมีจำนวนค่อนข้างมาก และแต่ละข้อต่างก็มีความสำคัญต่ออนาคตขององค์กรทั้งสิ้น ในกรณีเช่นนี้ การพิจารณาตัดออก ควรต้องมีการยึดถือตามแนวทางดังนี้ คือ เป้าประสงค์ที่มีความ สำคัญจริง ๆ ควรจะมีจำนวนน้อยเหลือเฉพาะที่มีความสำคัญมากจริง ๆ และความเป็น เป้าประสงค์ที่มีคุณค่ามากที่สุดต่อการสนับสนุนองค์กรให้บรรลุผลในจุดมุ่งหมายและกลยุทธ์ที่ตั้ง ไว้มากที่สุด เป้าประสงค์ที่จะตกลงยอมรับกันนี้ ควรได้มาจากการลงมติโดยทุกฝ่ายเห็นชอบตรงกัน เป็นสิ่งที่องค์กรต้องการจะเป็นหรือต้องการที่จะทำให้ได้ผลในอนาคต

คุณลักษณะของเป้าประสงค์ ในสภาพทั่วไปนั้น การกำหนดเป้าประสงค์ระยะยาวมักจะ กระทำโดยการเริ่มต้นด้วยการร่างข้อความขึ้นมาก่อนว่าต้องการจะให้ได้อะไร หรือต้องการจะเป็น อะไร มากกว่าที่จะมาจากการคิดอย่างรอบคอบ และมั่นใจว่าจะเป็สิ่งที่สามารถจะทำให้สำเร็จลง ได้จริงตามที่คาดคิด ดังนั้น จึงเป็สิ่งที่จำเป็นที่ผู้บริหารทุกคนจะต้องมีการตรวจสอบข้อความแต่ละขั้น หรือทั้งหมดตามเกณฑ์ต่าง ๆ ดังนี้คือ

1. การต้องสามารถวัดได้หรือตรวจนับได้ ความหมายก็คือ เป้าประสงค์ จะต้องเป็น สิ่งที่เมื่อมีการปฏิบัติหรือทำไปแล้ว ท่านหรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งหลายสามารถวัดหรือตรวจสอบได้ ตัวอย่างเช่น ข้อความเป้าประสงค์ที่ว่า “เป็นผู้นำในการตอบสนองตลาด” ก็ย่อมต้องวัดได้ด้วย “ส่วนแบ่งตลาด (Market share)” หรือเกณฑ์การวัดอย่างใดอย่างหนึ่งที่คล้ายกัน พร้อมกันนั้น ก็จะต้องมีข้อมูลเกี่ยวกับภาวะการแข่งขันให้สามารถพิจารณาประกอบควบคู่พร้อมกันไปได้

2. การพิจารณาถึงความเป็นไปได้หรือโอกาสที่จะทำให้สำเร็จผลได้ คือ การต้อง พยายามหลีกเลี่ยงมิให้เป้าประสงค์กลายเป็นสิ่งที่สุดเอื้อมหรือเป็นไปไม่ได้นั่นเอง การพิจารณา จึงต้องดูให้เห็นชัดว่าความพยายามหรือการทุ่มเทที่สำคัญมีอะไรบ้างหรือการเปลี่ยนแปลงที่มี ความหมาย ความสำคัญมาก ๆ ในการทำให้บรรลุเป้าประสงค์ได้นั้นมีอะไรบ้าง และสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้มีโอกาสจะเป็นไปได้เพียงใด

3. การต้องมีความคล่องตัวหรือปรับตัวได้ ความจำเป็นในข้อนี้ก็เพราะสาเหตุ สืบเนื่องจาก เหตุผลที่ว่าในการกำหนดเป้าประสงค์นั้น มีปัจจัยหลายประการที่มีความไม่แน่นอน โดยอาจที่ จะต้องกระทำควบคู่กันกับการกำหนดเป้าประสงค์ระยะยาวที่คาบเกี่ยวกับระยะเวลาที่ยาวนาน ออกไป ซึ่งไม่อาจพิจารณาวิเคราะห์หรือคาดคะเนสิ่งต่าง ๆ ได้ชัดเจนนัก โดยเหตุผลความจะเป็น

มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

65

เปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา ดังนั้น เป้าประสงค์ที่กำหนดไว้จึงต้องมีความคล่องตัวพอที่จะสามารถปรับตามทันกับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลง รวมทั้งต้องสอดคล้องเข้ากันได้กับโอกาสใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้น

4. การต้องให้ความสำคัญสอดคล้องเข้ากันได้กับแผนงานอื่น ๆ นั่นคือ การพิจารณาว่า เป้าประสงค์ที่กำหนดไว้นั้นจะมีส่วนช่วยนำให้ท่านเข้าไปสู่ฐานะที่ตั้งตามที่ได้มีการระบุหรือกำหนดเอาไว้ ในขณะที่กำหนดจุดมุ่งหมาย การวิเคราะห์ทางกลยุทธ์ และกลยุทธ์ที่ได้จัดทำไว้แล้ว หรือเปล่า กำหนดไว้ ในขณะที่กำหนดจุดมุ่งหมาย การวิเคราะห์ทางกลยุทธ์ และกลยุทธ์ที่ได้จัดทำไว้แล้วหรือเปล่า

ข้อพิจารณาเกี่ยวกับสมมติฐานในการวางแผนเชิงกลยุทธ์ในทางปฏิบัติที่เป็นจริงนั้น ในการวางแผนเชิงกลยุทธ์มักจะต้องการกำหนดข้อสมมติฐานขึ้นมาเพื่อใช้ประกอบในการวางแผนเสมอ แต่อย่างไรก็ตาม การตั้งข้อสมมติฐานขึ้นมาใช้นั้นนับว่าเป็นสิ่งจำเป็น และเหมาะสมดังกล่าวนี้อาจจะทำให้เป้าประสงค์ทั้งหลายต่างมีพื้นฐานผูกติดอยู่กับข้อสมมติฐานต่าง ๆ ที่องค์กรจะไม่สามารถมีอำนาจเหนือควบคุมได้แต่ประการใด

ดังนั้น หากได้ทราบว่าเป้าประสงค์ที่กำหนดขึ้น ได้กำหนดขึ้นภายใต้ข้อสมมติฐานดังกล่าว การวางแผนที่ถูกต้องนั้นก็ควรจะได้ครอบคลุมถึงส่วนของการกำหนดข้อสมมติฐานดังกล่าวนี้ไว้ให้เป็นส่วนหนึ่งของเป้าประสงค์ที่กำหนดขึ้นนั้นด้วย เพื่อว่าต่อมาภายหลังถ้าหากการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ผิดไปจากข้อสมมติฐานที่กำหนดเอาไว้ ดังนี้ การทบทวนเป้าประสงค์ก็จะต้องกระทำพร้อมกับการวิเคราะห์ทบทวนภายใต้ข้อมูลใหม่ ๆ ที่ได้รับมาในภายหลัง กล่าวโดยสรุปหลักในการกำหนดเป้าประสงค์ในด้านการจัดการศึกษา ควรยึดหลักดังนี้ ระยะเวลาที่ต้องการใช้เกิดขึ้นอย่างชัดเจน ไม่ควรมีจำนวนมาก/มีความเป็นไปได้ กำหนดเป้าประสงค์แต่ละเรื่องต้องชัดเจน การกำหนดเป้าหมายที่ดีต้องครอบคลุมทุกองค์ประกอบ

ยุทธศาสตร์ขององค์กร การกำหนดวิสัยทัศน์ที่กล่าวข้างต้น มีส่วนเกี่ยวข้องกับ การตัดสินใจเชิงกลยุทธ์ ถือเป็นหัวใจของการกำหนดทิศทางองค์กร เป็นการตัดสินใจที่เกี่ยวข้องกับการอยู่รอดของธุรกิจ การตัดสินใจนี้ก็คือยุทธศาสตร์ขององค์กรนั่นเอง

กลยุทธ์ หมายถึง การตัดสินใจที่สัมพันธ์กับการคาดการณ์การเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อม เป็นการตัดสินใจบนฐานของสมมติฐานการปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมในอนาคต คำว่า “กลยุทธ์ (Strategic)” ในองค์ประกอบแรกจึงหมายถึงความสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมที่มีผลต่อธุรกิจในเชิงของโอกาส (Opportunities) และภัยอันตราย (Threat) นั่นเอง

มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

องค์ประกอบอีกประการหนึ่งของแนวคิดด้วย กลยุทธ์ ก็คือ ความสัมพันธ์การวิเคราะห์ การเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมภายในบริษัทหรือในธุรกิจ เป็นการวิเคราะห์องค์กรในด้าน โครงสร้าง ระบบบุคลากร ระบบการเงิน และอื่น ๆ เพื่อที่จะหาจุดอ่อน (Weakness) และจุดแข็ง (Strength) ของธุรกิจ ธุรกิจที่มีจุดแข็งและอยู่ในส่วนที่จะได้ประโยชน์จากการเปลี่ยนแปลงของ สภาพแวดล้อมก็จะดำเนินนโยบายเชิงรุกและรักษาจุดแข็ง เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงของ สภาพแวดล้อมภายนอก ในกรณีที่ไม่สามารถเปลี่ยนแปลงจุดอ่อนได้ก็ต้องดำเนินนโยบายไปสู่ ธุรกิจที่สามารถแข่งได้ แทนการคงไว้ในธุรกิจเดิมอาจกล่าวได้ว่า เมื่อพูดถึงความหมายของ “กลยุทธ์” นั้น จะเกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอกเพื่อพิจารณาหาโอกาสและ ภัยอันตรายต่อธุรกิจตลอดจนการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในเพื่อหาจุดอ่อนจุดแข็ง

การบริหารเชิงกลยุทธ์ (Strategic management) จึงเป็นการบริหารอย่างมีระบบ เป็นการ บริหารที่ต้องอาศัยวิสัยทัศน์ของผู้นำธุรกิจ เป็นการบริหารอย่างมีการวางแผนอย่างเป็นขั้นตอนและ มีการวิเคราะห์อย่างมีหลักเกณฑ์ รายละเอียดดังแสดงในตาราง 4

ตาราง 4 ลำดับขั้นของการวางแผนกลยุทธ์

ส่วนประกอบ ของแผนกลยุทธ์	ลักษณะ	กลไก
1. จุดมุ่งหมาย	1. เป็นจุดเริ่มแรกของแผน กลยุทธ์	ตอบคำถาม “อะไร” (What) องค์การกำลังทำธุรกิจอะไร
	2. ชี้ให้เห็นถึงความคิดพื้นฐาน ขององค์การ	อะไรคือลักษณะพื้นฐานและ แนวคิดขององค์การ มี
	3. บอกให้ทราบถึงจุดมุ่งหมาย ขององค์การ	อะไรบ้าง เป็นปรัชญาพื้นฐาน ความอยู่รอดขององค์การ
2. การวิเคราะห์ ทางกลยุทธ์	1. เป็นพื้นฐานข้อมูลทั้งหลาย ของแผนกลยุทธ์	
	2. เป็นการวิเคราะห์ปัจจัย ภายนอกและภายในที่จะมี ผลกระทบต่ออนาคตของ องค์การ	

มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

67

ตาราง 4 (ต่อ)

ส่วนประกอบ ของแผนกลยุทธ์	ลักษณะ	กลไก
3. กลยุทธ์	<p>3. มีการสรุปและจัดลำดับ ความสำคัญของประเด็นปัญหา ต่าง ๆ ที่จะมีการระบุไว้ในแผน พร้อมกับสรุปแนวทางแก้ไข ปัญหาแหล่งเป็นกระบวนการ ที่ใช้เวลาจัดทำมากที่สุด</p>	ตอบคำถาม “ที่ไหน” (Where) ฐานที่ตั้งขององค์กรใน อนาคตเป็นไปในทางไหน
4. วัตถุประสงค์ระยะยาว	<p>ระบุถึงผลสำเร็จทางกลยุทธ์ที่จะ ได้รับจากการปฏิบัติตาม จุดมุ่งหมายและกลยุทธ์ของ องค์กร</p>	ตอบคำถามที่ว่า “ได้เมื่อใด (When) และอย่างไร (How) - ได้ผลกำไร - การเติบโต/การขยายตัว - ผลิตภัณฑ์ใหม่ ตลาดใหม่
5. แผนงาน	<p>แผนงานหลักที่คาบเกี่ยวกับหน้าที่ งานต่าง ๆ ที่พึงต้องทำเพื่อให้ สามารถ มีการปฏิบัติตามกลยุทธ์ และประสบความสำเร็จตาม ขั้นตอนของกระบวนการวางแผน กลยุทธ์ ซึ่งจะมีการกำหนด ภาระ</p>	

มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

68

ตาราง 4 (ต่อ)

ส่วนประกอบ ของแผนกลยุทธ์	ลักษณะ	กลไก
6. การพยากรณ์ ทางการเงิน	หน้าที่ให้กับบุคคลฝ่ายต่าง ๆ ที่จะ รับผิดชอบนำไปปฏิบัติเพื่อให้ มั่นใจว่าทุกอย่างจะสำเร็จผลด้วยดี ในทางปฏิบัติจะมีการเขียน แผนงานออกมาพร้อมรายละเอียด ที่จะเป็น ทั้งนี้เพื่อเอื้ออำนวยให้ ผู้บริหารสามารถติดตามความ ก้าวหน้าของการปฏิบัติตามแผนได้ เป็นการสรุปผลทางการเงินที่จัดทำ ไว้ล่วงหน้าพร้อมกับการวัดผลงาน ที่จะต้องทำให้ได้ตามแผน เป็นการ จัดรวม สรุปผลข้อมูลการเงินไว้ใน ที่เดียวกัน ผู้ปฏิบัติงาน ทราบชัดถึง ผลลัพธ์ของแผนกลยุทธ์ที่ต้องการ	
7. บทสรุปสำหรับ ผู้บริหาร	การเปลี่ยนสภาพและงานให้เป็น คำพูดที่ผู้บริหารจะเข้าใจได้ง่าย และชัด ให้ความกระจ่างเกี่ยวกับ ประเด็น ปัญหาการวิเคราะห์ และสรุปสาระสำคัญของแผนงาน ช่วยให้ผู้บริหารสามารถถ่ายทอด ความคิดเกี่ยวกับอนาคตของ องค์การ ให้เป็นที่เข้าใจได้	

ที่มา : ปันรส มาลากุล ณ อยุธยา. 2549 : 1-14

มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

69

จากตาราง 4 พบว่า ส่วนประกอบแผนกลยุทธ์ทั้ง 7 ส่วนนี้แสดงให้เห็นได้ว่าแผนจะเริ่มต้นที่การกำหนดจุดมุ่งหมายขององค์กร ซึ่งจะพิจารณาในขอบเขตที่กว้าง โดยผู้บริหารจะเปิดความคิดไว้กว้าง แล้วจะพยายามสรุปเขียนเป็นข้อความที่สามารถชี้ให้เห็นถึงจุดมุ่งหมายต่าง ๆ เป็นลำดับแรกก่อน ต่อจากนั้นการพิจารณาวางแผนก็จะแคบเข้า ขั้นตอนต่อไปก็คือ การวิเคราะห์ทางกลยุทธ์ โดยครอบคลุมถึงปัญหาและเรื่องราวต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องและที่มีโอกาสส่งผลกระทบต่อการทำงานตามจุดมุ่งหมายขององค์กรที่กำหนดไว้ จากนั้นก็จะเป็นการจำกัดแคบเข้ามา โดยจะทำการกำหนดกลยุทธ์เฉพาะอย่างขึ้นมา เพื่อที่จะใช้ปฏิบัติให้เป็นไปตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้

วิธีการจัดทำแผนกลยุทธ์ที่มีประสิทธิภาพ การวางแผนของเจ้าหน้าที่ทุกฝ่าย โดยต้องให้เป็นการประชุมที่มีจำนวนครั้งมากพอ และลักษณะการประชุมจะต้องเปิดกว้าง โดยมีการขยายขอบเขตทั่วถึงทุกจุดงานที่มีความสำคัญ พร้อมกับต้องเป็นการประชุมที่มีคุณภาพ ที่ผู้บริหารทุกคนต่างก็ทุ่มเทเอาใจใส่ในผลสำเร็จต่าง ๆ ที่จะทำได้ด้วย ในการจัดประชุมวางแผนนี้จะมีการจัดการประชุมเพื่อพิจารณาส่วนประกอบของการวางแผนแต่ละส่วนหรือหลายส่วนรวมกันได้ให้การมีความสำคัญต่อการประชุมวางแผนในกระบวนการวางแผนนี้ นับว่ามีความสำคัญต่อความสำเร็จของการวางแผนได้ไม่แพ้เนื้อหาของตัวแผนกลยุทธ์ที่จัดทำขึ้นมา เพราะการร่วมกันคิดการร่วมปรึกษากันนั้นจะก้าวไปสู่ความสำเร็จได้ หากองค์กรนั้นไม่สามารถที่นำกลยุทธ์ที่วางไว้ไปปฏิบัติให้บรรลุผลตลอดจนการโต้แย้งเหตุผลกัน และการปรับแก้ไขบางอย่าง รวมทั้งการหาข้อสรุปที่ต้องการทำภายในกระบวนการวางแผน หากทำได้ดีแล้ว คุณค่าของแผนงานก็จะมามีมากขึ้นได้

การพัฒนาองค์กรเพื่อนำกลยุทธ์ไปสู่การปฏิบัติ การมีแผนยุทธศาสตร์ที่วางไว้อย่างงดงามก็มีได้เป็นหลักประกันว่าองค์กรสำเร็จเป็นรูปธรรม และบ่อยครั้งที่พบว่าแผนยุทธศาสตร์ที่ถูกกำหนดมาอย่างดี ต้องประสบกับความล้มเหลวเพราะองค์กรไม่สามารถที่จะปรับเปลี่ยนพัฒนาส่วนต่าง ๆ ของตัวเอง เพื่อที่จะนำกลยุทธ์นั้นได้และปฏิบัติให้เกิดผลได้ ซึ่งนอกจากจะทำให้แผนยุทธศาสตร์ที่ได้ลงทุนลงแรงไปนั้นต้องสูญเปล่าแล้ว ก็ยังทำให้ศรัทธาของคนในองค์กรที่มีต่อกระบวนการวางแผนยุทธศาสตร์ต้องเสื่อมลงไปด้วย ดังนั้นแผนยุทธศาสตร์ที่ดีจึงควบคู่กับการนำกลยุทธ์ไปสู่การปฏิบัติที่มีประสิทธิภาพด้วย ซึ่งจะพิจารณาได้จากภาพประกอบ 4

มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

การนำไปปฏิบัติ

การนำไปปฏิบัติไม่ดี

กลยุทธ์ดี

กลยุทธ์ไม่ดี

สำเร็จ Success	เพื่อเจือ Sweet dream
เสี่ยงดวง Gambling	ล้มเหลว Failure

ภาพประกอบ 4 ความสัมพันธ์ระหว่างกลยุทธ์และการนำไปปฏิบัติจริง

ที่มา : คำรง วัฒนา. 2549 : 42

กลยุทธ์ทางธุรกิจ

สุวัฒน์ ศิรินิรันดร์ (2549 : 39-58) กล่าวว่า การนำกลยุทธ์ทางธุรกิจไปใช้ มีดังนี้

1. กลยุทธ์ระดับองค์กรหรือระดับบริษัท (Corporate strategy)

กลยุทธ์ระดับองค์กร ถือเป็นกลยุทธ์หลักที่เกิดจากการตัดสินใจของผู้บริหารภายใต้เงื่อนไขของการวิเคราะห์และประเมินสถานการณ์ที่มีอยู่ โดยสามารถแบ่งตามลักษณะการปรับตัวขององค์กรให้สอดคล้องกับสถานการณ์ภายนอกได้ ดังนี้

1.1 กลยุทธ์การเจริญเติบโต (Growth strategy) คือ กลยุทธ์ที่องค์กรสามารถปรับและจัดสรรทรัพยากรภายในที่มีอยู่ให้สามารถฉกฉวยโอกาสจากสถานการณ์ภายนอกที่เอื้ออำนวยได้อย่างมีประสิทธิภาพ

1.2 กลยุทธ์คงที่ (Stability strategy) คือ กลยุทธ์ที่องค์กรไม่สามารถปรับหรือจัดสรรทรัพยากรที่มีอยู่ ฉกฉวยโอกาสจากสถานการณ์ภายนอกได้ หรือสถานการณ์ภายนอกไม่มีปัจจัยเอื้อต่อการเติบโตขององค์กร

1.3 กลยุทธ์ตัดทอน (Retrenchment strategy) คือ กลยุทธ์ที่องค์กรถูกคุกคามจากสถานการณ์ภายนอก และทรัพยากรที่มีอยู่ไม่มีศักยภาพเพียงพอที่จะรักษาสภาพความมั่นคงขององค์กรได้

1.4 กลยุทธ์ผสม (Mix strategy) คือ กลยุทธ์ที่องค์กรเลือกใช้หลายแบบร่วมกัน ด้วยเหตุผลที่องค์กรมีหน่วยธุรกิจหลายหน่วย หรือมีสินค้า/บริการหลายชนิด ซึ่งแต่ละหน่วยธุรกิจมีศักยภาพภายในที่จะตอบสนองสถานการณ์ภายนอกต่างกัน

2. กลยุทธ์ระดับธุรกิจหรือกลยุทธ์เพื่อสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขัน (Business strategy) คือ กลยุทธ์ระดับธุรกิจที่องค์กรนำมาใช้ เพื่อสร้างความได้เปรียบและชัยชนะเหนือคู่แข่ง

แข่งขันทางธุรกิจ ซึ่งแนวคิดในการกำหนดกลยุทธ์ระดับธุรกิจ ประกอบด้วย ต้องรับรู้ความต้องการของลูกค้า และต้องรู้ลักษณะของตลาดที่แข่งขันอยู่ ซึ่งมีกลยุทธ์ที่สำคัญดังนี้

2.1 กลยุทธ์ต้นทุนต่ำหรือการเป็นผู้นำด้านต้นทุน (Cost leadership strategy) คือ กลยุทธ์ที่องค์กรต้องการเอาชนะ หรือสร้างความได้เปรียบเหนือคู่แข่งกัน ด้วยราคาขายที่ต่ำกว่าแต่คุณภาพของสินค้า/บริการยังอยู่ในระดับที่แข่งขันได้

2.2 กลยุทธ์สร้างความแตกต่าง (Differentiate strategy) คือ กลยุทธ์ที่องค์กรต้องการเอาชนะหรือสร้างความได้เปรียบเหนือคู่แข่งกัน ด้วยการสร้างความแตกต่างในตัวสินค้า/บริการ เพื่อให้ลูกค้ารับรู้ถึงคุณค่าของสินค้า/บริการ เช่น คุณภาพที่ดีกว่า บริการที่รวดเร็วและประทับใจกว่า มีความสวยงามกว่า มีความสะดวกสบายกว่า เป็นต้น

2.3 กลยุทธ์มุ่งลูกค้าเฉพาะกลุ่ม (Focus strategy) คือ กลยุทธ์ที่องค์กรมุ่งผลิตสินค้า/บริการ เพื่อตอบสนองความต้องการของลูกค้าเฉพาะกลุ่ม การใช้กลยุทธ์นี้ องค์กรต้องค้นหา กลุ่มลูกค้าที่ต้องการยังไม่ได้รับการตอบสนองจากผู้ผลิต/บริการรายใด ซึ่งถือว่าเป็นช่องว่างทางการตลาดที่ไม่มีคู่แข่งทางธุรกิจ

3. กลยุทธ์ระดับหน้าที่ (Functional strategy) คือ การจัดสรรทรัพยากรที่มีอยู่ในแต่ละหน่วยงานขององค์กรให้มุ่งพัฒนาและดำเนินงานตามแผนกลยุทธ์ระดับธุรกิจขององค์กรที่กำหนดไว้ โดยมุ่งเน้นไปที่ 6 หน่วยงานหลัก คือ ด้านการตลาด การผลิต/บริการ การวิจัยพัฒนา การเงิน การบัญชี การจัดซื้อ และการบริหารทรัพยากรบุคคล

สรุปได้ว่า การวางแผนกลยุทธ์ จะเป็นการนำเสนอแนวคิดเพื่อเป็นข้อพิจารณาในการพัฒนาองค์กร เพื่อการนำแผนกลยุทธ์ไปสู่การปฏิบัติจริง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นแนวทางการพัฒนา โดยการวิเคราะห์สิ่งแวดล้อมภายในและสิ่งแวดล้อมภายนอก มีการกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ กลยุทธ์ และเป้าหมายที่ชัดเจน เพื่อเป็นเป้าหมายในการพัฒนาขีดความสามารถในการบริหารขององค์กร เพื่อกำหนดนโยบายเชิงกลยุทธ์ให้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ที่ได้วางไว้ในแผนกลยุทธ์ต่อไป

7. ศูนย์การศึกษาอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอบางซ้าย

7.1 ที่ตั้ง

ศูนย์การศึกษาอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอบางซ้าย ตั้งอยู่ร่วมกับอาคารห้องสมุดประชาชนอำเภอบางซ้าย หมู่ที่ 1 ตำบลบางซ้าย อำเภอบางซ้าย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา รหัสไปรษณีย์ 13270 โทรศัพท์ 0-3537-5437 โทรสาร 0-3537-5437

7.2 ประวัติความเป็นมาและสภาพปัจจุบัน

ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอบางซ้าย (กศน. อำเภอบางซ้าย) ตั้งสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งเดิมชื่อว่า “ศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอบางซ้าย (ศบอ. บางซ้าย)” จัดตั้งเมื่อวันที่ 27 สิงหาคม 2536 โดยนายปราโมทย์ สุขุม รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการ รักษาการแทน รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ เป็นผู้ลงนามประกาศจัดตั้งโดยมีนายสุภาพ อนุศาสนนันท์ ตำแหน่งหัวหน้าศูนย์คนแรก เมื่อวันที่ 2 กุมภาพันธ์ 2537 และใช้ห้องสมุดประชาชนอำเภอบางซ้าย เป็นสถานที่ปฏิบัติงาน ต่อมากระทรวงศึกษาธิการ โดยนายสมชาย วงศ์สวัสดิ์ รัฐมนตรีว่าการ กระทรวงศึกษาธิการ ประกาศ ณ วันที่ 10 มีนาคม 2551 ได้เปลี่ยนชื่อจาก “ศูนย์บริการ การศึกษานอกโรงเรียนอำเภอบางซ้าย” เป็น “ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย อำเภอบางซ้าย (กศน. อำเภอบางซ้าย)”

นับตั้งแต่ได้มีการจัดตั้ง ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ บางซ้าย ได้ปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบ ตั้งแต่ปีการศึกษา 2537 เป็นต้นมา กล่าวคือ โดยภาพรวมได้ดำเนินงานจัดและให้บริการการศึกษานอกโรงเรียนตามหลักสูตรการศึกษา นอกโรงเรียนสายสามัญ ระดับประถมศึกษา (ป. 6) ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น (ม. 3) และระดับ มัธยมศึกษาตอนปลาย (ม. 6) และได้ปรับเปลี่ยนเป็นการจัดการศึกษานอกโรงเรียนตามหลักเกณฑ์ และวิธีการจัดการศึกษานอกโรงเรียนตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544 ซึ่งเริ่ม ดำเนินการตั้งแต่ปีการศึกษา 2548 เป็นต้นมา ในปัจจุบันได้เป็นอำเภอนำร่องในการใช้หลักสูตร การศึกษานอกระบบ ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 และยังคงดำเนินงานจัดกิจกรรม ส่งเสริมการรู้หนังสือ จัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน จัดการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพ จัดการศึกษาเพื่อ พัฒนาทักษะชีวิต จัดการศึกษาเพื่อพัฒนาสังคมและชุมชน จัดการศึกษาตามแนวทางปรัชญา เศรษฐกิจพอเพียง ให้บริการการศึกษาค้นคว้าและส่งเสริมการอ่านตามรูปแบบการศึกษาตาม อัธยาศัยในห้องสมุดประชาชนอำเภอ และขยายการให้บริการการศึกษาในระดับตำบล รูปแบบศูนย์ การเรียนชุมชนครบทุกตำบล รวม 6 แห่ง/ตำบล

7.3 วิสัยทัศน์

ศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอบางซ้าย มีความมุ่งมั่นในการจัดกระบวนการ เรียนรู้ และการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยใช้รูปแบบการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอย่าง ต่อเนื่องและมีคุณภาพ

มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

7.4 พันธกิจ

เป็นภารกิจสำคัญของงานการศึกษาออกโรงเรียนที่จะต้องจัดการศึกษาตลอดชีวิต สร้างคนให้มีคุณภาพ

7.5 จัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน

เพื่อเสริมสร้างความรู้ความสามารถเบื้องต้นสำหรับใช้เป็นเครื่องมือในการหาความรู้และประสบการณ์เพิ่มเติม ทั้งทางด้านการพัฒนาอาชีพและการพัฒนาทักษะชีวิต

7.6 บุคลากร

นายสมคิด	เพ็งอุดม	ผู้อำนวยการศูนย์ฯ
นางสาวขวัญเรือน	สุขสะอาด	บรรณารักษ์
นายชนเดช	สายทัศน์	ครูอาสาสมัคร
นางสาวนราภรณ์	พบสระใหญ่	ครูอาสาสมัคร
นางสาวทักษวดี	จุลวานิช	ครูอาสาสมัคร

8. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

8.1 งานวิจัยในประเทศ

ถนอม โยวัง (2540 : บทคัดย่อ) ที่ได้ทำการศึกษาการดำเนินงานห้องสมุดประชาชนสังกัดกรมการศึกษานอกโรงเรียนตามนโยบายการจัดห้องสมุดเป็นศูนย์การเรียนรู้ ซึ่งผลการวิจัยพบว่ามีผลการดำเนินการระดับมาก คือ ด้านการจัดการศึกษานอกโรงเรียน

อนุรักษ์ ปัญญาวัฒน์ (2544 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการศึกษานอกโรงเรียนแนวทางการจัดและเสริมสร้างความเข้มแข็งของสังคมไทย โดยกำหนดแหล่งข้อมูลจากเอกสาร บทความงานวิจัยและตำราทางวิชาการที่เกี่ยวข้อง ตลอดจน Website ต่าง ๆ การสัมภาษณ์ และสอบถามบุคคลผู้ให้ข้อมูลหลักในต่างประเทศและในประเทศไทยที่มีประสบการณ์ทางวิชาการหรือการบริหารเกี่ยวข้องกับการศึกษาผู้ใหญ่ การศึกษาต่อเนื่อง การศึกษานอกโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัย ผลการวิจัยพอสรุปได้ดังนี้ 1) แนวคิดการจัดการศึกษานอกโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัยในต่างประเทศและประเทศไทยมีความคล้ายคลึงกัน และเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตลอดชีวิตที่ครอบคลุมการจัดการและส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ของบุคคลและสังคม โดยอาศัยการผสมผสานหรือดำเนินการอย่างเป็นเอกเทศ สัมพันธ์กันระหว่างการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยรูปแบบการจัดการศึกษาต่อเนื่องมีลักษณะที่ยืดหยุ่นที่สามารถใช้สนับสนุน ส่งเสริมการจัดการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยที่ครอบคลุมถึงวิธีการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ของบุคคล โดยอาศัยภูมิปัญญาดั้งเดิม และ

มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

74

ภูมิปัญญาใหม่ และกำหนดให้บุคคลเป็นศูนย์กลางแห่งการเรียนรู้ 2) การส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้และถ่ายทอด สามารถดำเนินการได้โดยการสร้างยุทธศาสตร์ในลักษณะองค์รวมที่เชื่อมโยงกันระหว่างรัฐ องค์กรชุมชน บ้านและสถานประกอบการโดยพิจารณาระบบส่ง ระบบรับบริการ และระบบสนับสนุน สิ่งจำเป็นสำหรับองค์กรที่รับผิดชอบให้บริการด้านนี้จำเป็นต้องปรับมุมมองจากการศึกษาตลอดชีวิตเป็นการศึกษาต่อเนื่อง พัฒนาวิสัยทัศน์ นโยบาย และเป้าหมาย ให้เกิดวัฒนธรรมแห่งการเรียนรู้ของปวงชนให้เข้มแข็ง

สุรสิทธิ์ ภูธานี (2542 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาปัญหาการปฏิบัติงานของครูประจำกลุ่ม การศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญ วิธีเรียนทางไกล ตั้งกัศตูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัด กาฬสินธุ์ พบว่าในภาพรวมมีปัญหาในระดับปานกลาง ได้แก่ ด้านการวางแผน ด้านการพบกลุ่ม ด้านการจัดการเรียนการสอน และด้านงานธุรการ ซึ่งการดำเนินงานยังมีปัญหาอยู่บ้าง เนื่องมาจากการที่กรมการศึกษานอกโรงเรียนมีการเปลี่ยนแปลงปรับปรุงแนวทางการดำเนินงาน

ปิยะนุช ชมมาร (2545 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาผลของโปรแกรมทักษะชีวิต เพื่อป้องกันการติดสารเสพติด ที่มีผลต่อนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลของโปรแกรมทักษะชีวิต ผลที่ได้จากการวิจัยพบว่า ภายหลังจากทดลอง กลุ่มทดลองมีคะแนนทักษะชีวิตที่จำเป็นในการป้องกันสารเสพติดสูงกว่าก่อนการทดลอง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และภายหลังจากทดลอง กลุ่มทดลองมีคะแนนทักษะชีวิตที่จำเป็นในการป้องกันสารเสพติดสูงกว่ากลุ่มควบคุม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

รองรัตน์ วิเศษ (2546 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในจังหวัดจันทบุรี พบว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารงานวิชาการ โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยด้านการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา ด้านการพัฒนาระบบการจัดการ ด้านการพัฒนาสื่อ และด้านการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ มีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลางเช่นกัน

สำนักพัฒนาวิชาการและมาตรฐานการศึกษานอกโรงเรียน (2546 : บทคัดย่อ) ได้สรุปผลการติดตามการดำเนินงานการใช้หลักเกณฑ์และวิธีการจัดการศึกษานอกโรงเรียนตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544 พบว่า 1) การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน สถานศึกษาดำเนินการวิเคราะห์หลักสูตรจำแนกเนื้อหาง่าย ก่อนข้างยากและยากมาก เสร็จเรียบร้อยรวมทั้งแผนการพบกลุ่มรายสัปดาห์สถานศึกษามีความชัดเจนในการดำเนินการ 2) สิ่งที่เป็นปัญหา คือ การพบกลุ่ม นักศึกษามาพบกลุ่มไม่ค่อยครบ เนื่องจากสภาพวิถีชีวิตมีภารกิจในการประกอบอาชีพ ไม่มีเวลาพบกลุ่ม ไม่มีเวลาทำกิจกรรมต่อเนื่อง สื่อหรือแหล่งการเรียนรู้อยู่ห่างไกล ไม่สะดวกและไม่มีเวลา

มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

75

ทำกิจกรรมการเรียนรู้ต่อเนื่อง ต้องปรับมาใช้เวลาในการพบกลุ่ม ทำให้ผิดวัตถุประสงค์ของการทำกิจกรรมการเรียนรู้ ประกอบกับนักศึกษาไม่มาพบกลุ่มตามกำหนด ทำให้การเรียนรู้ร่วมกันจากการทำกิจกรรมการเรียนรู้ต่อเนื่องไม่ได้ผลเท่าที่ควร ซึ่งอาจจะต้องสัมมนาหาวิธีการที่มีประสิทธิภาพต่อไป 3) การทำ โครงงาน พบว่า ก่อนข้างมีปัญหาดังแต่การเลือกชื่อเรื่องที่จะนำ มาทำโครงงาน การวางแผนการทำโครงงาน หรือการเขียน โครงงาน การบันทึกผลการปฏิบัติงานซึ่งมีบันทึกอยู่บ้าง แต่ไม่ชัดเจนพอที่จะสะท้อนให้เห็นกระบวนการทำงาน 4) การทำกิจกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิต ดำเนินการทำแต่กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาตนเองและครอบครัวยังไม่ชัดเจน

จิรวรรณ สารสิทธิ์ (2550 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนาทักษะชีวิตเพื่อป้องกันการติดยาเสพติดของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นในเขตเทศบาลตำบลท่าฉาง อำเภอท่าฉาง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ผลการศึกษาพบว่า นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น มีระดับการพัฒนาทักษะเพื่อป้องกันการติดยาเสพติดอยู่ในระดับสูง คิดเป็นร้อยละ 50 และยังพบว่า เพศ ระดับชั้น การศึกษา อาชีพของผู้ปกครอง ระดับการศึกษาของผู้ปกครอง และรายได้ของผู้ปกครองต่างก็มีการพัฒนาทักษะเพื่อป้องกันการติดยาเสพติดแตกต่างกัน

ดวงกมล มงคลศิลป์ (2550 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง ผลของการใช้กระบวนการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาทักษะชีวิตต่อพฤติกรรมป้องกันการสูบบุหรี่ในเด็กวัยรุ่นตอนต้น กรุงเทพมหานคร เป็นการวิจัยกึ่งทดลอง มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลการใช้กระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะชีวิตต่อพฤติกรรมป้องกันการสูบบุหรี่ในเด็กวัยรุ่นตอนต้น กรุงเทพมหานคร โดยใช้แนวคิดการพัฒนาทักษะชีวิต ร่วมกับกระบวนการเรียนรู้ตามทฤษฎีปัญญาสังคมของแบนดูรา (Bandura) แบ่งกลุ่มตัวอย่างเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มทดลอง 30 คน และกลุ่มควบคุม 30 คน เก็บข้อมูลก่อนทดลอง หลังทดลอง และระยะติดตามประเมินผล 1 เดือน ผลการวิจัยพบว่า ค่าเฉลี่ยของคะแนนพฤติกรรมป้องกันการสูบบุหรี่ของกลุ่มตัวอย่าง หลังได้รับ โปรแกรม 1 สัปดาห์ และระยะติดตามประเมินผล 1 เดือน สูงกว่ากลุ่มตัวอย่างที่ได้รับความรู้ตามปกติ อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .01

อุบลวนา ขวัญบุญจันทร์ (2550 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง ผลของการจัดกิจกรรมพัฒนาทักษะชีวิตต่อการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศของนักเรียน เป็นการวิจัยกึ่งทดลอง มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลการจัดกิจกรรมพัฒนาทักษะชีวิตต่อการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศของนักเรียน ใช้กลุ่มทดลอง 300 คน และกลุ่มควบคุม 300 คน ผลการวิจัยพบว่า ภายหลังจากที่ได้รับการพัฒนาทักษะชีวิต กลุ่มทดลองมีพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศ น้อยกว่าก่อนการทดลอง อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 และในกลุ่มทดลองที่ได้รับการพัฒนาทักษะชีวิต มีพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศ น้อยกว่ากลุ่มควบคุม อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05

มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

76

สนอง ไกล่ชิด (2551 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานของผู้ปกครอง ผู้นำชุมชน กรรมการสถานศึกษา ครู และแกนนำนักเรียน โรงเรียนอนุบาลบางสะพานน้อย ตำบลช้างแร้ง อำเภอบางสะพานน้อย จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานในโรงเรียน เฉลี่ยรวมในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาแต่ละด้าน พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานในโรงเรียนด้านงานวิชาการในระดับปานกลางเป็นลำดับแรก รองลงมา ได้แก่ งานบริการทั่วไป ด้านงานบุคลากร และงานการเงินและพัสดุในระดับปานกลาง เช่นเดียวกัน

8.2 งานวิจัยต่างประเทศ

เกเบรียล และคาร์ฮิล (Gabriel. 1991 : Abstract) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการศึกษานอกโรงเรียนที่ทำในช่วงปี 1980 – 1989 โดยสถาบันเพื่อการวางแผนการศึกษาระหว่างประเทศเพื่อหาข้อสรุปและนำไปใช้สำหรับการกำหนดนโยบายและการวางแผน กรณีศึกษาทำใน 4 ประเทศ ได้แก่ อาร์เจนตินา แคนาดา ฮังการี และรัสเซีย การศึกษาดังกล่าวได้ศึกษาในหลายลักษณะ โดยศึกษาองค์ประกอบที่หลากหลายของการศึกษานอกโรงเรียน จากนั้นก็วิเคราะห์ข้อมูลที่เกี่ยวข้อง กำหนดแนวทางการวางแผนและกระบวนการ ประเมินผลบทบาทของการวางแผนการจัดการศึกษา โดยเน้นหนักที่การจัดการศึกษานอกโรงเรียนในประเทศที่กำลังพัฒนา โดยในบทที่ 1 – 3 เน้นการเรียนรู้อะไรบ้าง การจัดการศึกษานอกโรงเรียน เช่น การกำหนดรูปแบบการเรียนที่หลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นด้านการจัดการ ผู้รับผิดชอบ ผู้ได้รับประโยชน์ บทที่ 4 – 5 เน้นการวางแผนการจัดการศึกษานอกโรงเรียนในระดับต่าง ๆ ในอนาคต

ฮาริส (Harris. 1970 : 2631-A) ได้วิจัยเกี่ยวกับบทบาทในการให้บริการทางการศึกษานอกโรงเรียนแก่ประชาชนของรัฐจอร์เจีย พบว่า ประชาชนมีความต้องการความรู้ที่จะใช้ในการดำรงชีวิตด้านความปลอดภัยมากที่สุด รองลงมาคือ ความรู้ด้านสุขภาพอนามัยและโภชนาการ